

**TACIKİSTAN'DA PAMUK ÜRETİMİNİN EKONOMİK
ANALİZİ**

Mukim SİAMARDOV

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TACİKİSTAN'DA PAMUK ÜRETEMİNİN EKONOMİK
ANALİZİ**

Mukim SİAMARDOV
0000-0002-2040-0672

Doç. Dr. Şule TURHAN
(Danışman)

YÜKSEK LİSANS
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

BURSA – 2020
Her Hakkı Saklıdır

TEZ ONAYI

Mukim SIAMARDOV tarafından hazırlanan "Tacikistan'da Pamuk Üretiminin Ekonomik Analizi" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü TarımEkonomisi Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS** olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Doç. Dr. Şule TURHAN

Başkan : Doç. Dr. Şule TURHAN
0000-0001-9155-8170
Bursa Uludağ Üniversitesi,
Ziraat Fakültesi,
TarımEkonomisi Anabilim Dalı

imza

Üye : Prof. Dr. Hasan VURAL
0000-0003-2323-4806
Bursa Uludağ Üniversitesi,
Ziraat Fakültesi,
TarımEkonomisi Anabilim Dalı

imza

U.Ü.

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Neslihan DÜNDAR
0000-0003-2084-7076
Bursa Teknik Üniversitesi,
Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi,
Gıda Mühendisliği Bölümü

imza

Yukarıdaki sonucu onaylarım

Prof. Dr. Hüseyin Aksel EREN
Enstitü Müdürü

.././2020

Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

08/05/2020

Mukim SIAMARDOV

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

TACİKİSTAN'DA PAMUK ÜRETİMİN EKONOMİK ANALİZİ

Mukim SIAMARDOV

Bursa Uludağ Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Şule TURHAN

Tacikistan bir tarım ülkesidir. Tacikistan'da yaklaşık olarak nüfusun $\frac{3}{4}$ 'ü kırsal alanlarda yaşamaktadır ve bu nüfus tarımla ilgilenmektedir. Ülke ekonomisinde en yüksek payı tarım sektörü oluşturmaktadır. Ana ürün olarak pamuk sektörde ilk sırada yer almaktadır. Pamuk ekonomik açıdan çok pahalı, yaygın ve zorunlu kullanım alanlarına sahip olması nedeniyle oluşturduğu katma değer ve istihdam olanaklarıyla da üretici ülkeler açısından büyük ekonomik öneme sahip ürünlerin başında gelmektedir ve “Beyaz Altın” olarak adlandırılmaktadır.

Pamuk üretimi ve ticaretinde Çin, Hindistan, ABD, Brezilya, Pakistan, Türkiye ve Özbekistan dünya piyasasında önemli yere sahip ülkelerdir. Dünyada toplam 77 ülkede pamuk üretimi yapılmaktadır. Tacikistan bu ülkeler arasında önemli bir yere sahip konumdadır. Her sene yaklaşık olarak dünyada 27315 milyon ton pamuk üretilmektedir. Günümüzde Tacikistan'ın hemen hemen her bölgesinde pamuk üretimi gerçekleştirilmektedir. Tacikistan'da yaklaşık olarak her sene 386 508 ton pamuk üretilmektedir. Üretimde yaşanan olumlu gelişmeler ülkedeki üreticilerin sosyo – ekonomik gelişimini yükseltmektedir.

Bu çalışmada araştırma bölgesindeki pamuk üretimi ele alınmış ve ekonomik açıdan incelenmiştir. Pamuk üretiminde ortalama verimlilik 2200kg/ha, gayrisafi üretim değeri 1232\$/da, elde edilen brüt kar 664,42 \$/ha, ve net kar ise -88,88 \$/ha olarak hesaplanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Pamuk, Tacikistan, Ekonomik Analiz, Kalkınma
2020, vii + 96 sayfa.

ABSTRACT

MSc Thesis

ECONOMIC ANALYSIS OF COTTON PRODUCTION IN TAJIKISTAN

Mukim SIAMARDOV

Bursa Uludağ University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Agricultural Economics

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Şule TURHAN

As an agricultural country, in Tajikistan approximately $\frac{3}{4}$ of the population live in rural areas where agriculture remains the main activity. Tajikistan's agriculture sector accounts for the largest share of the country's economy and cotton ranks as the main product in the sector. Economically expensive, cotton also called "White Gold" is a product with great economic importance for the producing countries due to its widespread consumption and attributes to be used in several areas, as well as its capacities at creating added value and employment opportunities.

In terms of production and trade, China, India, USA, Brazil, Pakistan, Turkey and Uzbekistan are leading countries in cotton world markets. Cotton is produced in 77 countries in the world and Tajikistan is among these countries. The World produces approximately 27315 million tons of cotton each year. Nowadays, cotton is produced almost all parts in Tajikistan. Annual production capacity turns around 386 508 tons of cotton in Tajikistan. The positive developments occurred in the production system help to improve the socio – economic live of producers in the country.

In this study, cotton production is economically examined based to data collected in the research area. The results that obtained in cotton production shows Average productivity (as 2200kg / ha), gross production value is (\$ 1232 / da), gross profit is (\$ 664.42 / ha), and net profit is (\$ 88.88 / ha).

Key words: Cotton, Tajikistan, Economic Analysis, Development
2020, vii + 96 pages.

TEŞEKKÜR

Tez alıŐma sűrecinde bilimsel deneyimlerini ve desteklerini esirgemeyen tez danıŐmanım Sayın Doç. Dr. Őule TURHAN hocama minnettarım, sonsuz teŐekkűrlerimi sunarım. Ayrıca Tarım Ekonomisi Bűlűm BaŐkanı Sayın Prof. Dr. Hasan VURAL ve Sayın Doç. Dr. Sertaç DOKUZLU hocalarıma tez çalıŐmalarımnda kıymetli katkılarından dolayı sonsuz teŐekkűrlerimi sunarım.

Tez çalıŐmamın tamamlanmasında gűsterdikleri sabır, manevi katkı ve desteklerinden dolayı űncelikle deėerli aileme ve űzellikle deėerli bűlűm arkadaŐlarıma çok minnettarım her zaman yardımcı oldukları için, teŐekkűrlerimi sunarım.

Mukim SIAMARDOV

08/05/2020

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	v
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vi
ÇİZELGELER DİZİNİ	vii
1. GİRİŞ.....	1
2. KURAMSAL TEMELLER ve KAYNAK ARAŞTIRMASI	3
2.1. Kaynak Araştırması.....	3
2.2. Pamuk Üretimi, Ticareti ve Önemi	15
2.2.1. Dünya’da Üretim.....	16
2.2.2. Dünya Dış Ticareti	18
2.2.3. Tacikistan’da Pamuk Üretimi	21
2.2.4. Vakhsh İli’nde Pamuk Üretimi	26
2.2.5. Tacikistan’ın Pamuk Dış Ticareti.....	29
2.2.6. Pamuk Yetiştiriciliği	34
2.2.7. Pamuk Zararlıları ve Hastalıkları	43
2.2.8. Pamuk Üretiminde Kolkhozlar - Sovkhozlar (KS) ve Yeni Sistem Dehkan Çiftliği.....	44
2.2.9. Pamuk Üretiminin Ekonomik Önemi	45
2.2.10. SWOT Analizi.....	48
3. MATERYAL ve YÖNTEM.....	57
3.1. Materyal	57
3.2. Yöntem.....	57
4. BULGULAR	60
4.1. Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	60
4.2. Üretim Maliyetleri.....	67
4.3. Regresyon Analizi	76
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	79
KAYNAKLAR	84
EKLER.....	92
ÖZGEÇMİŞ	96

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler

Açıklama

\$	Amerikan Doları
TJS	Tacik Somoni

Kısaltmalar

Açıklama

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BCI	Better Cotton Initiative (İyi Pamuk Girişimi)
CSA	Cumhuriyetçi Subordinasyon Alanları (Areas of Republican Subordination)
DA	Dekar
FAO	Food and Agriculture Organization of United Nations
GR	Gram
ITC	International Trade Centre
İTO	İstanbul Ticaret Odası
KG	Kilogram
KS	Kolkhozlar ve Sovkhozlar
SB	Sovyetler Birliği
SPSS	Statistical Package for Social Science (Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi)
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T&G	Tekstil ve Giyim
USDA	United States Department of Agriculture
WAPRO	The Water Productivity Project (Su Verimliliği Projesi)

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1. Pamuk Ekimi ve Yetiştirme Süreci	16
Şekil 2.2. Pamuğun Kullanım Alanı	18
Şekil 2.3. Tacikistan'ın en büyük pamuk ihracatı yaptığı ülkeler.....	32
Şekil 2.4. Pamuk Bitkisi.....	35
Şekil 2.5. Pamuk Kozası	36
Şekil 2.6. Pamuk üretimi.....	37
Şekil 2.7. Pamukta Tarla Hazırlığı.....	38
Şekil 2.8. Pamuk Tohum Ekimi	39
Şekil 2.9. İşlenmiş Pamuk Tohumu	40
Şekil 2.10. Pamuğun Çapalanması.....	41
Şekil 2.11. Pamuk Bitkisinin Seyreltilmesi.....	41
Şekil 2.12. Pamuk Hasadı	43
Şekil 2.13. SWOT Analizi	49

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 2.1.. Dünya Pamuk Üretiminde Önde Gelen Ülkeler (Bin Ton)	17
Çizelge 2.2. Dünya Pamuk İhracatı (Bin Ton).....	20
Çizelge 2.3. Dünya Pamuk İthalatı (Bin Ton).....	21
Çizelge 2.4. Tacikistan’da Yıllara Göre Pamuk Üretimi (bin ton)	23
Çizelge 2.5. Orta Asya’da En Çok Pamuk Yetiştiren ve İhraç Eden Ülkeler (2018)	24
Çizelge 2.6. Tacikistan’da Pamuk Üretimini İllere ve Yıllara Göre Dağılımı.....	24
Çizelge 2.6. Tacikistan’da Pamuk Üretimini İllere ve Yıllara Göre Dağılımı (devamı).....	25
Çizelge 2.7. Khatlon Bölgesi’nde İllere Göre Pamuk Ekim Alanları (Bin ha).....	27
Çizelge 2.8. Khatlon Bölgesi’nde İllere Göre Pamuk Üretimi (Bin ton).....	28
Çizelge 2.9. Bölgelere Göre Pamuk Ekim Alanı	29
Çizelge 2.10. Yıllara Göre Tacikistan Pamuk İhracatı	30
Çizelge 2.11. Tacikistan’ın Pamuk İhracatı Yaptığı Ülkeler (Bin ton).....	31
Çizelge 2.12. Tacikistan’da Pamuk Üretimini SWOT Analizi	54
Çizelge 2.12. Tacikistan’da Pamuk Üretimini SWOT Analizi(devamı).....	55
Çizelge 4.1. Anket yapılan köyler.....	60
Çizelge 4.2. Anketlere Katılan Çiftçilerin Yaş Grupları ve Oranları.....	61
Çizelge 4.3. Ailedeki Kişi Sayısı	61
Çizelge 4.4. Üreticilerinin Eğitim Düzeyi.....	62
Çizelge 4.5. Üreticilerin tarımsal deneyimi	62
Çizelge 4.6. Üreticilerin Pamuk Üretimindeki Deneyimleri.....	63
Çizelge 4.7. Üreticilerin Pamuk Dışında Başka Ürün Ekimi.....	63
Çizelge 4.8. Üreticilerin Pamuk Yanında Başka Ürünlerin Ekimi	63
Çizelge 4.9. Pamuk Çeşit Tercihleri	64
Çizelge 4.10. Üreticilerin Tarımsal Geliri.....	64
Çizelge 4.11. Üreticilerin Tarım Dışı Geliri	65
Çizelge 4.12. İşçilik.....	65
Çizelge 4.13. Üreticilerin Çiftçilik Sistemine Bakış Açısı	66
Çizelge 4.14. Üreticilerin Hasat Sıklığı	66
Çizelge 4.15. Üreticilerin Zararlılara ve Hastalıklara Karşı Kimyasal İlaç Kullanımı...	67
Çizelge 4.16. Pamuğun Gayrisafi Üretim Değeri	70
Çizelge 4.17. Sabit ve Değişen Masraflar	71
Çizelge 4.18. Pamuk Üretim Maliyeti (Tesis Dönemi Masrafları).....	73
Çizelge 4.19. Büyüme Oranı (Bölge Bazında)	74
Çizelge 4.20. Vakhsh İlinde Büyüme Oranları.....	75
Çizelge 4.21. Regresyon Analizi.....	77
Çizelge 4. 22. Korelasyon Katsayılar.....	78

1. GİRİŞ

Pamuk Ebegümeçigiller (Malvaceae) ailesinden meyveleri üç, dört ve beş türde sıcak iklimlerde yetişen tarımsal bir bitkidir (Anonim 2019d). Latince pamuğun ismi *Gossypium Hirsutum*, Arapçada Al qutum, İngilizcede cotton olarak adlandırılmıştır. Pamuk bitkisi kök, yaprak, sap ve dallar, tohum, koza, çekirdek, lif ve çiçek kısımlardan ibarettir. Pamuk, çeşit ve türlerine göre değişmekle birlikte 60 – 120 cm, ağaç tipindekiler ise 5-6 metre boylanabilmektedir. Pamuk kazık kök türüne sahiptir. Kökleri toprakta önce dik olarak ve bir süre sonra zigzak şeklinde çizmeye devam eder. Ortalama şartlarda kökleri 1.5 metreye kadar uzanabilmektedir Pamuğun çeşitlerine göre gövdeleri dallanmış, dik ve aşırı tüylüdür. Yaprakları parçalı, uzun saplı ve tabanı kalp şeklindedir. Pamuğun sıcak bölgeler ve soğuk bölgelerde yetiştirilen iki çeşidi vardır. Sıcak bölgelerdekilerin telleri daha uzun ve kozaları açıktır. Soğuk bölgelerdekilerin telleri kısadır ve kozaları açılmaz. Aslında pamuk bir sıcak iklim bitkisidir ama ekonomik anlamda önemli katkı sağladığı için soğuk bölgelerde de yetiştirilmektedir (Anonim 2019e, Anonim 2019h).

Tacikistan'da yaklaşık 146 475 hektar alanda pamuk üretilmektedir. Tacikistan'ın üç ana bölgesinde (Khatlon, Soghd, cumhuriyetçi alt yönetim alanları) pamuk ekimi ve üretimi yapılmaktadır. Ülkede sadece bir bölgede (Badakhshan dağlık özerk bölgesi) dağlık ve soğuk olduğundan dolayı pamuk ekimi ve üretimi yapılamamaktadır. Pamuk üretiminde en uygun bölge Khatlon Bölgesi'dir çünkü bölgede iklim koşulları pamuk üretimi için oldukça elverişlidir. Bu bölgedeki pamuğun kalitesi ve verimliliği diğer bölgelere göre oldukça yüksektir. Bölgede sanayi ve fabrika az olduğu için yaşayanların yaklaşık %90'ı tarımla özellikle de pamuk üretimi ile uğraşmaktadır. Ülkede pamuk yetiştirmek artık geleneksel hale gelmiştir. Ülkede pamuk üretiminde en büyük payı 119 550 bin hektarlık üretimi ile Khatlon bölgesi almaktadır(Anonim 2017).

Çalışmanın ilk bölümünde Dünya ve Tacikistan'da pamuk üretimi, üretim alanı, ithalat ve ihracatı, pamuğun önemi, kullanım alanları ile Tacikistan'a katkısı incelenmiştir. İkinci bölümde ise çalışma ile ilgili yapılan anketlerin değerlendirilmesi, elde edilen sonuçlar yüzde değerlerle analiz edilmiş ve SWOT analizi yapılmıştır. Üçüncü kısımda pamuk üretim maliyetleri hesaplanmış ve ayrıca regresyon analizi yapılmıştır. Son olarak

Çalışmanın sonuç ve öneriler kısmında ise Tacikistan'a çok önemli bir ekonomik katkı sağlayan ve sağlayacak olan pamuk bitkisi üretim ve ihracatının arttırılması yönünden gerekli öneri ve tartışmalara yer verilmiştir.

2. KURAMSAL TEMELLER ve KAYNAK ARAŞTIRMASI

2.1. Kaynak Araştırması

Tuncer (1972) “Türkiye’de Pamuk” konulu İktisadi Araştırmalar Vakfı tarafından düzenlenen açık oturumda Türkiye’de pamuk üretiminin yeri ve önemi, pamuk bitkisinden elde edilen ürünlerin değerlendirilmesi, pamuk ihracatı, pamuk fiyatları ve pamuk ticaretinde alınması gereken tedbirler üzerine tartışılmış ve kitap şeklinde basılmıştır.

Güven (1974) “Pamuk Sorunu Paneli” adlı kitapta pamuğun sorunlarını, ihracatını, üretimini, tüketimini ve önerilen çözümleri incelemiştir. Kitapta, pamuk üretimi ile ilgili sorular ve cevaplar, öneriler, çözüm koşulları ve pamuğun pazarlamasından bahsedilmiştir.

Dolar (1984) “Akdeniz Bölgesi Pamuklarında Görülen Solgunluk Hastalığına (Verticillium dahliae Kleb.) Karşı Bazı Pamuk Çeşitlerinin Duyarlılıklarının Saptanması Üzerinde Çalışmalar” adlı çalışmasında Kahramanmaraş, Hatay, Antalya ve Adana başta olmak üzere 19 pamuk çeşidinde görülen solgunluk hastalığına karşı nasıl mücadele edileceği incelenmiş ve mücadele denetimleri yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda hastalıklara dayanıklı ve verimi en yüksek olan Taşkent 1 çeşidi bölgede üretim için önerilmiştir.

Suguiyama ve Osteen. (1988) “The Economic- Importance of Cotton Insects and Mites” isimli çalışmada pamuk üreticileri 1981-84 döneminde, böcekler ve akarların verdiği zararların, verim kayıplarının ve kontrol maliyetlerinin pamuk üreticilerine yılda yaklaşık 645 milyon dolara mal olduğunu (doğrudan hasar) ve bunların yarısının kimyasal kontrollere harcandığı belirtilmiştir. Ancak, pamuk böcekleri ve akarlarının toplam ekonomik maliyeti, pamuk üretimi, fiyatları, pamuğun işlenmesi ve diğer ürünlerde girdi olarak kullanılmasındaki değişiklikleri göz önünde bulundurulduğunda maliyetler 1.3 milyar dolara ulaşmıştır. Böcekler ve akarları kontrol altına almak için kapsamlı kimyasal kullanımı maliyeti arttırır. Eğer tedaviler doğru şekilde uygulanmazsa, çiftçilere ve çevreye zarar verebilir. Bu raporda, pamuk verim kayıplarını, kontrol maliyetlerini ve bu

pamuk zararlılarını kimyasal olarak kontrol etmenin potansiyel tehlikelerini tahmin etmek için doğrudan hasar bulunmamasını simüle eden bir model kullanılmıştır. Özellikle kimyasal kullanımın maliyeti arttırıcı yönündeki etkisi vurgulanmıştır.

Tekinel ve ark. (1990) “Tekstil Sektöründe Standart Uygulamaların Önemi”, konulu çalışmayı bir toplantı sonucu olarak kitap haline getirmiştir. Kitapta Türkiye ve dünyada pamuk üretimi ve tüketimi, ticareti, pamuk lifi, pamuğun verimliliği, tekstil sektörünün gelişmesi, GAP’ın olası etkileri ile ilgili konulara yer verilmiştir.

Güneş (1993) “Çukurova’da Pamuk Üretimi, Üretim Maliyeti, Fiyat Oluşumu ve Pazarlaması Üzerine Bir Araştırma”, isimli çalışmada pamuğun ekim alanını, üretim ve tüketimini, iç-dış pazarını ve ticaret problemlerini incelemiştir. Fiyat oluşumunda etkili olan faktörler analiz edilerek iç ve dış pazarlama kanalları belirlenmiştir. Çalışma Çukurova’da Tarım Satış Kooperatifleri, Sümerbank ve Adana Ticaret Borsası ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre Çukurova Bölgesi’nde pamuk üretiminde son dönemlerde azalmalar görülmüştür. Bölgede hastalıklara ve zararlılara karşı yaygın olarak kullanılan tarımsal mücadele ilaçlarının maliyeti arttırdığı tespit edilmiştir.

Birinci (2004) tarafından “Erzurum İli Tarım İşletmelerinde Buğday Üretim Maliyetinin Hesaplanması”, isimli çalışmada Erzurum ilinde buğday üreten işletmelerin fiziki üretim miktarları, fiyatları ve maliyet üretimi incelenmiştir. Araştırmada 16 köyde toplam 16 işletme ile anket yapılmıştır. İncelenen tarım işletmelerinde buğday üretiminde negatif brüt ve net kâr hesaplanmıştır. Buna göre işletmelerde üretim ve kâr eşiği aşılamamakta ve üretim faaliyetinin değişen ve toplam masrafları karşılanamamaktadır. Bu şartlarda işletmelerde buğday tarımının sürdürülmesi, ekonomik yönden anlamlı olmayacaktır.

Çakır (2005) “Adana İlinde Tarımsal Kuruluşların Tarımsal Üretim Maliyetleri Hesaplama Yöntemlerinin Değerlendirilmesi” isimli çalışmada Dünya ve Türkiye’yi tarımsal ürünlerin maliyet hesaplaması ve çözümleri açısından karşılaştırmıştır. Araştırma yapılan kurumlar arasında Adana Tarım İl Müdürlüğü, Adana Ziraat Mühendisliği Ofisi, Çukobirlik ve Tarsus Tarımsal Araştırma Enstitüsü bulunmaktadır.

Muhasebe prosedürleri ve kurumların hesaplama maliyetindeki teknik farklılıklar da incelenmiştir. Araştırılan her kurumun yıllık giderlerinde meydana gelen değişiklikler ve her bir kurumun muhasebe değeri farkları, ürünlerin toplam harcamalardaki oranları belirlenerek değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda, kurumlardaki maliyet farklılıklarının başlıca nedenleri şu şekilde tespit etmiştir: Verim farklılıkları, iklim ve toprak koşullarındaki farklılıklar, kullanılan girdi miktarlarındaki ve fiyatlarındaki farklılıklar ve son olarak da hesaplama yöntemlerindeki farklılıklar.

Enciso ve ark. (2005) “Economic Analysis Of Subsurface Drip Irrigation Lateral Spacing And Installation Depth For Cotton” adlı çalışmada pamuk tiftik verimi, tohum kütlesi, lif kalitesi parametreleri, brüt geri dönüş ve net geri dönüşleri, batı Teksas'taki üç mevsim toprak çamurunda toprak altı damla sulama yanal aralığı ve kurulum derinliği ile karşılaştırılmıştır. Ayrıca, Teksas mikro sulama fayda maliyet analizi incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre Teksas'ta böyle sistem yani damlama sulama sistemi daha önce hiç uygulamamıştır. Ancak sonuçlara göre Teksas Bölgesi için bu sistem çok uygundur.

Küçük (2005) tarafından “Yeni Üretim Ortamında Genel Üretim Maliyetleri ve Kayseri'deki Bazı Uygulamalara İlişkin Bir Araştırma” isimli çalışma da genel üretim maliyetlerinin neler olduğu anlatılmış ve yoğun üretim ortamında bu maliyetlerin tanımı yapılmıştır. Ayrıca Kayseri ilinde yer alan büyük ölçekli işletmelerde yapılan genel üretim maliyet uygulamalarına ilişkin araştırma yapılmıştır. Literatürden ve anket çalışmasından elde edilen bilgiler çerçevesinde; Kayseri'deki büyük işletmelerin GÜM'ün önemini yeterince fark edemedikleri, maliyet azaltımına imkan sunabilecek bir maliyet unsurunu yeterince değerlendiremedikleri tespit edilmiştir.

Demirtaş (2006) “Traktöre Monte Edebilir Tip Pamuk Hasat Makinasının Bazı Pamuk Çeşitleri Üzerindeki Performansının Belirlenerek Ekonomik Analizinin Yapılması”, adlı çalışmada monte edilebilir tip hasat makinesini, pamuk çeşitlerini, hasat öncesi ve hasat sonrası dökülüm kontrolünü belirlemiştir. Bu çalışma elle hasat ve makine ile hasat arasındaki farklılığın ekonomik analizinin hesaplanması ve lif kalitesinin belirlenmesi üzerine yapılan bir çalışmadır. Sonuçlara göre pamuk üretimini sürdürülebilirliği için

üretim maliyetleri düşürülmesi gerekmektedir. Ayrıca pamuk hasadının maliyetini düşürmek için hasatın makina ile yapılması gerekmektedir.

Anonim (2007) tarafından yapılan “Labor Conditions in the Tajikistan Cotton Industry” isimli çalışmada son beş yılda, Uluslararası Çalışma Hakları Forumu (ILRF), Hindistan, Özbekistan ve Tacikistan dahil olmak üzere pek çok ülkedeki milyonlarca çocuğu ve yetişkinleri etkileyen, zorla çalıştırma ve çocuk işçiliğinin yaygın şekilde yapılmasına yol açan sistematik koşullar incelenmiştir. Mısır, Pakistan, Çin ve ILRF, küresel pamuk üretiminde çocuk işçiliğiyle mücadelede ticaret politikası araçlarının kullanımını teşvik etmeyi ve çocuk işçiliğiyle üretilen pamuğa etik alternatifler oluşturmayı, dünya çapında bu sorun hakkında farkındalık yaratmayı taahhüt etmektedir. Bu rapor, Tacikistan ve Özbekistan’daki pamuk üretiminin, dünyanın en baskıcı rejimleri içerisinde faaliyet gösterme politikalarıyla bir araya gelmesi nedeniyle Orta Asya’da hedeflenen bir girişimin sonucudur.

Başbağ ve ark. (2008) “Pamukta Bazı Karakterlere İlişkin Heterotik Etkiler ve Korelasyon Analizleri” isimli çalışmada pamukta erkencilik, verim, lif teknolojisi özelliklerinin araştırılmasını amaçlamıştır. Çalışmada odun dalı, ilk meyve dalı doğumu, ilk meyve dalı uzunluğu, ilk çiçek açma süreci vb. incelenmiştir. Çalışmada, en yüksek heterosis oranlarının, odun dalı (% -58.33), ilk meyve dalı boğum sayısı (% -30.85), ilk meyve dalı uzunluğu (% -13.87), ilk çiçek açma süresi (% -13.87) özelliklerinde saptandığı; heterosis oranları yüksek olan bu özelliklerde F2 sapması ve F2 gerilemesi değerlerinin de yüksek olduğu belirlenmiştir.

Hussain ve ark. (2009) “SWOT Analysis of Pakistan Textile Supply Chain”, Pakistan’daki Tekstil Tedarik Zinciri Yönetiminin Geliştirilmesine Katkıları adlı araştırma projesinin bir parçasıdır. Bu çalışma tedarik sürelerinin ve maliyetlerin azaltılmasına odaklanan, işlevler arası bağlantıları vurgulayan ve bir şirketin rekabet avantajını arttırmak için bu bağlantıları yönetmeyi amaçlayan disiplinler arası bir alandır. Bunlar, yüksek kar amaçlı çalışan perakendeciler ve markalar ile düşük kar amaçlı çalışan orta zincir tedarikçileri ve düşük maliyetli üreticiler olmak üzere yüksek ve düşük kar

amaçlı olmak üzere 2'ye ayrılır. Pazarlar hedeflenir ve teslimat sürelerinin bir parçası olan navlun seyahat süresinin ilk incelemesi yapılır.

Yalçın ve ark. (2009) “Pamukta Farklı Üretim Tekniklerinin ve Büyüme Düzenleyicisi PİX'in Verim ve Erkencilik Üzerine Etkisi” çalışmasında, erken ve klasik ekim tarihlerindeki sırt ekim sisteminin ve konvansiyonel sisteme göre pix uygulamasının pamuk üretimi üzerindeki etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada tohum, pamuk verimi, ilk el toplama yüzdesi, çıkma derecesi, orantılı çıkma derecesi, koza ağırlığı, çırçır yüzdesi, ilk çiçeklenme tarihinden sonraki günler, yatay çiçeklenme aralığı, dikey çiçeklenme aralığı, yükseklik / düğüm oranı vb. incelenmiştir. Çalışmadan özellikle erken ekim tarihlerinde pamuğun sırta ekilebileceği ve söz konusu toprak işleme yöntemleri ile uygulanabileceği açıkça görülmektedir. Bunun verim ve erkencilik üzerine etkisinin olumlu yönde olduğu belirtilebilir.

Keskin (2011) “Ekonomik Kalkınmada Beşeri Sermayenin Rolü ve Türkiye”, isimli çalışmasında bireysel özgürlükler ve demokrasinin tüm ülkelere çok hızlı bir şekilde yayıldığından bahsetmektedir. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak, hükümetler vatandaşlarının refahını artıran politikalara daha fazla dikkat etmek zorundadır. Toplumun refahındaki artış ekonomik gelişmeyi beraberinde getirir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi insan sermayesinin kalitesindeki iyileştirmeye bağlıdır. Yazar, Türkiye'nin bunu başaramadığı durumda, Ar & Ge'ye kaynak tahsis etmenin anlamlı olmadığını belirtmiştir. Bu nedenle eğitim, insan sermayesinin kalitesini artırmak için kaynak tahsisi yapılması gereken birincil alan olmalıdır.

Boboyorov (2012) tarafından yapılan “Personal Networks of Agricultural Knowledge in the Cotton-Growing Communities of Southern Tajikistan”, adlı çalışmada medya ve bazı dergi makalelerine göre, Tacikistan'da tarım sektöründe önemli yeri olan pamuk ekonomisinin korunmasında güçlü devlet aktörleri ve kurumları özel bir rol oynadığı belirtilmiştir. Bu anlayış, merkezi ve yerel aktörler arasında bölünmeyi ve muhalefeti şekillendirir. Bu makale, mevcut kişisel ağların kurumsal kuralları, bilgi aktarma ve bilgi alışveriş normlarını nasıl etkilediğini göstermek için pamuk sektöründeki tarımsal bilgi

durumunu tartışmaktadır. Bu kişisel ağlar, ustalar, yaşlılar, din adamları, devlet otoriteleri ve uluslararası uzmanlar dahil olmak üzere tarım aktörlerinin etkileşimlerini ve ittifaklarını şekillendirir.

Okumuş (2012) tarafından “Tarım Politikaları ve Zaman Serileri Analizi: Türkiye’de Pamuk Fiyatlarına Bir Uygulama” isimli çalışmada pamuk üretimi ve fiyat etkileşiminin zaman serileri kullanılarak incelenmiştir. Pamuk üretimi, borsada oluşan pamuk fiyatı ve mazot fiyatı arasındaki ilişkisi VAR yöntemiyle analiz yapmıştır. Analiz sonuçlarına göre mazot fiyatı ve üretim ile arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya çıkarılmıştır. Pamuk fiyatları geçen yıllara göre 2,5 kat artmıştır. Bu durum hem üreticilerin reel gelirlerinin düşmesine hem de tekstil sektörünün hammadde ihtiyacının iç kaynaklarla sağlanması güvenliğini azaltmaktadır

Yılmaz (2012) “İşletmelerde Pamuk Üretim Maliyeti, Karlılık Düzeyi ve Uygulanan Politikaların Değerlendirilmesi: Antalya İli Örneği”, çalışmasında Antalya ilinde pamuk üreten 94 işletme ile birebir görüşerek anket yapmıştır. Çalışmada pamuk üretimindeki gerileme nedenleri ve sürdürülebilirliğinin nasıl sağlanacağı araştırılmıştır. Antalya ilinde pamuk üretim maliyeti ve karlılığı işletmeler üzerinde incelenmiştir. Maliyet üretimi, işgücü maliyetleri ve girdi fiyatlarının azaltılması yönünde incelemeler yapılmıştır.

Tepebaşılı (2012) tarafından “Kahramanmaraş İli Pamuk Ekim Alanlarında Tarımsal İlaç Kullanım Durumu”, isimli çalışmada günümüzde pamuk tüketimini, artan talebi diğer yandan tarımsal ilaç kullanımını ortaya koymak hedeflenmiştir. Pamuk üreten 80 işletme ile anket yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda pamuk üretimindeki artış ile birlikte yanlış bir şekilde yapılan aşırı sulama, aşırı gübreleme, ekim esnasında toprak sıcaklığının dikkate alınmaması ile birlikte hastalıklar ile zararlıların arttığı belirlenmiştir.

Topcu ve ark. (2012) “Erzurum İlinde Şekerpancarı Üretim Maliyeti”, adlı çalışmada şekerpancarı üretiminde önde gelen Konya, Yozgat, Aksaray, Kayseri, Eskişehir, Tokat, Afyon, Karaman, Sivas, Ankara illerinden sonra Erzurum şekerpancarı ekim alanı olarak 27. sırada ve üretimde ise 28. sırada olduğunu belirtmiştir. Erzurum’un iki ilçesinde toplam 75 üretici ile anket yapılmıştır. Çalışmanın amacı şekerpancarının maliyet

üretimini incelemektir. Araştırma sonuçlarına göre; birim alana atılan gübre ve sulama suyu miktarı aşırı düzeydedir. Özellikle toprak hazırlama ve hasat harman işlerinde insan ve makine işgücünün yoğun kullanımı masrafları artırırken verim üzerinde de negatif etkiler yaratarak verimin de düşmesine neden olmaktadır.

Özer ve İlkdoğan (2013) “Box – Jenkins Modeli Yardımıyla Dünya Pamuk Fiyatının Tahmini”, adlı çalışmasında dünya pamuk fiyatlarını Box – Jenkins metodu kullanarak pamuk tahmin fiyatlarını sonraki yıllar için incelemiştir. Çalışmada dünya pamuk fiyatları, ARIMA, Mevsimsel modeller, Theil istatistiği gibi öngörü modelleri kullanılarak tahminlerde bulunulmuştur.

Albayrak (2014) “Aydın Merkez İlçesi Pamuk Üretiminde Yetiştirme Koşullarının Verim, Lif ve Tohum Özellikleri Üzerine Etkisi” isimli çalışmasında Aydın İli pamuk üretiminde farklı yetiştirme koşullarının verim, lif, tohum özellikleri üzerine etkisini irdelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre toprak ve bitki isteğine göre gübreleme yapılması gerektiği belirlenmiştir.

Bashimov (2014) “Özbekistan Pamuk Sektörünün Rekabet Gücünün Belirlenmesi”, çalışmada pamuk sektörünün, Özbekistan’ın ulusal ekonomisinin önemli bir parçası olduğu vurgulanmıştır. Özbekistan, Orta Asya’nın en büyük pamuk üreticisi ve ihracatçısıdır. Pamuk, Özbekistan’ın başlıca tarımsal mahsulü ve kırsaldaki haneler için ana gelir kaynağıdır. Pamuk üretimi GSYİH’ya %13, dış ticarete %25 katkı sağlamaktadır. Bu çalışmada, Açıklamalı Karşılaştırmalı Avantaj (AKA) endeksi kullanılarak Özbekistan pamuk sektörünün uluslararası rekabet edebilirliği incelenmektedir. Araştırmada 2001-2013 dönemine ait ihracat verileri kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre Özbekistan’ın pamuk sektöründe güçlü bir karşılaştırmalı üstünlüğü bulunmaktadır ancak söz konusu dönemde pamuğun rekabet gücü düşüş göstermiştir.

Ferrigno ve Pershau (2014) tarafından “Organic Cotton Production and Preprocessing in Tajikistan: an assessment of the current situation and future potential” isimli raporda Tacikistan’da organik ve adil ticaret pamuğunun mevcut durumu ve gelecekteki

potansiyeli incelenmektedir. Çalışmada kullanılan veriler Kasım 2013'teki bir saha çalışmasından ve uluslararası pazardaki aktörlerle yapılan röportajlardan elde edilen sonuçlara dayanmaktadır. Yayınlanmış belgelerin incelemelerinden toplanan bilgiler, hem geleneksel hem de organik pamuk üretim ve işleme yapan ülkelerde saha çalışması sırasında test edilmiştir.

Sabbag ve Costa (2014) “Strategic planning for dairy cattle: SWOT analysis applied to a property of a farmers’ association in Dracena, São Paulo state, Brazil” isimli çalışmasında, São Paulo, Brezilya Dracena'daki çiftçi birliğinin mülkünde bulunan bir süt çiftliği işletmesinde ortaya çıkabilecek zorluklarla yüzleşmek için stratejik bir planın temelini oluşturmayı amaçlayan bir tanı geliştirmeyi hedeflemiştir. Derneğin yeni pazar arayışlarından ödün vermemesine ve faaliyetlerinde büyümenin yanı sıra pazarlama, üretim ve finans alanlarında da daha etkili bir rehberliğe ihtiyaç duyduğu görülmüştür.

Yılmaz ve Gül (2015) “İşletmelerde Pamuk Üretim Maliyeti, Karlılık Düzeyinin Değerlendirilmesi: Antalya İli Örneği” adlı çalışmasında Antalya İl’inde pamuk üretiminin maliyet ve karlılığının ortaya konması hedeflenmiştir. Yapılan çalışmada pamuk yetiştiren 94 işletme ile birebir görüşme yoluyla anketler yapılmıştır. Elde edilen pamuk üretim verileri Antalya İli ve 2011 yılına aittir.

Chaudhry (2016) tarafından “Cotton Breeding: Developments and Opportunities” isimli çalışmada pamuk bitkisi ile ilgili yetiştirme, çeşitlilik gelişimi, çeşitlilik bakımı (çeşitlilik onayı ve sertifikasyonu dahil) ve sürekli değişen tohum üretimi incelenmiştir. Özel sektör, ıslah zincirinin bazı önemli bileşenlerinde günden güne daha fazla yer almaktadır ve kamu sektörünün rolü azalma göstermiştir. Bu konuda farklı yaklaşımların tartışılmasına ihtiyaç vardır ve kimin neye karşı sorumlu olduğuna dair bir anlaşma yapılmalıdır.

Çiçek ve Bashimov (2016) “Orta Asya’nın Pamuk Ticaretindeki Karşılaştırılmalı Üstünlüğünün Belirlenmesi” adlı çalışmada pamuğun Orta Asya'daki en önemli mahsullerden biri olduğunu ve aynı zamanda pamuk ve pamuk ürünlerinin, Orta Asya ekonomisinde en önemli ihraç ürünlerinde olduğunu ifade etmiştir. Çalışmada, Orta Asya

ülkelerinin pamuk ticaretinde rekabet avantajı ve rekabet gücü belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, Açıklanmış Karşılaştırmalı Avantaj ve Net Ticaret Endeksleri kullanılmıştır. Analiz sürecinde 2001-2012 dönemi için UN COMTRADE'in uluslararası ticaret verileri kullanılmıştır. Bulgulara göre Orta Asya ülkelerinin uluslararası pamuk ticaretinde karşılaştırmalı bir üstünlüğe sahip olduğu görülmüştür.

Karadaş (2016) “Ağrı İli Tarım İşletmelerinde Buğday Üretim Maliyetinin Hesaplanması” adlı çalışmasında Ağrı İli’nde Basit Tesadüfi Örnekleme yöntemiyle seçilen 109 buğday üreticisine anket yapılmıştır. Çalışmada buğday maliyet üretimi hesaplanmış ve elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir.

Madsen (2016) tarafından “SWOT Analysis: A Management Fashion Perspective” adlı çalışmada moda teorisi tarihini ve evrimini bir yönetim fikri olarak anlamak için SWOT, teorik bir mercekleme olarak kullanılmaktadır. Analiz, SWOT’un evrim modelinin birkaç açıdan diğer karşılaştırılabilir yönetim fikirlerinden farklı olduğunu göstermektedir. Analizlere göre SWOT ve daha genel olarak yönetim fikirleri ve moda üzerine olan araştırmalar için çeşitli sonuçlar bulunmuştur.

Uyguner (2016)’in “Pamukta Kaliteye Etki Eden Mekanizasyon ve Çırcırlama Uygulamaları” isimli çalışmasında TÜİK’den elde edilen veriler doğrultusunda Güneydoğu Anadolu bölgesi, Ege Bölgesi ve Çukurova yöresi arasında pamuk üretim ve tüketimi, çalışma saatleri, işletmelerin eleman sayısı, pamuk toplama işlemi ve makineleri, hasat yöntemi, pamuk çeşitliliği vb. konuları incelemiştir. Elde edilen sonuçlara göre işletmelerin çoğunun depolama ve depolamanın kaliteye olumlu etkisi olduğunu düşündükleri ve depolama iklimlenmesini uygulamadıklarını ortaya çıkmıştır.

Yılmaz ve Gül (2016) “İşletmelerde Pamuk Üretim Tekniği ve Girdi Kullanım Durumu: Antalya İli Örneği” isimli çalışmada Antalya ilinde pamuk üreten 94 işletme ile anket yapılmıştır. Pamuk üretiminde girdi kullanım durumunun ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Elde edilen anket sonuçları 2011 yılına aittir ve pamuk yetiştiriciliği yapan işletmelerin %95.74’ü klasik yetiştiricilik ile uğraşmaktadır. Antalya’nın bazı bölgelerinde yaşanan sel felaketi ve işletmeciler kayıpları dikkate alındığında, oluşan zararın

en aza indirgenmesi için pamuk ürününde sigortalamanın artırılması ve şartlarının üretici lehine iyileştirilmesi, işletmelerin üretimde devamlılığı açısından yararlı sonuçlar sağlayabilecektir.

Zhang (2016) “The Cotton Sector in China” adlı çalışmada, Çin'in pamuk sektöründeki genel sürdürülebilirlik vizyonu ve stratejisi, mevcut durum, tedarik zinciri, sürdürülebilirlik sorunları, ilgili paydaşlar, politikalar ve gıda güvenliği konularında temel bilgileri sunmaktadır. Sürdürülebilirlik konusundaki en son bilgileri yakalama ve yayma hedefinin bir parçası olarak, sektörün statükoyu genel olarak anlaması yönünde başlangıç noktası olarak hizmet etmeyi ve Çin pamuk sektörüne katılan kuruluşlar, hükümetler ve şirketler için tamamlayıcı bilgiler sunmayı amaçlamaktadır. Analiz, sadece halka açık kaynaklardan elde edilen bir veri tabanı araştırmasına dayanmaktadır. İlk rapor Temmuz 2011'de tamamlanmıştır.

Bashimov ve Çiçek (2017) “Orta Asya Ülkelerinin Tarım Ürünlerinde Karşılaştırmalı Üstünlüğünün Belirlenmesi” adlı çalışmada Orta Asya ülkelerinin tarım sektörü incelenmiştir. Çalışma, pamuk ve buğday ürünlerinde karşılaştırmalı üstünlükler indeksini kullanarak Orta Asya ülkelerinin söz konusu ürünlerde karşılaştırılmalı üstünlüklerini ortaya koymaya çalışmıştır. 2002 – 2015 dönemindeki rakamlar internet veri tabanlarından alınarak, tarım ürünlerinde pamuk ve buğday başta olmak üzere meyve sebze ihracatının durumu da incelenmiştir.

Bashimov (2017) “Orta Asya Ekonomilerinin Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründeki Uluslararası Rekabet Gücü”, adlı çalışmada Orta Asya'nın Tekstil ve Hazır Giyim sektörünün rekabet gücü analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükleri (AKÜ) ve Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler (ASKÜ) indeksleri kullanılmıştır. Uluslararası pazarda hazır giyim sektörünün rekabet gücünü arttırmak için kalite ve tasarıma daha çok önem verilmesi tavsiye edilmiştir.

Önder (2017) “Pamuk Arzını Etkileyen Faktörlerin Panel Veri ile Analizi: 2000-2015” adlı çalışmada pamuk sektörünün üretici kar maksimizasyonu, Türkiye'nin ekolojik yapısı, dünyada pamuk üretiminin yeri ve rekabet gücü incelenmiştir. 2000-2015

dönemine ait yıllık verilerin kullanıldığı çalışmada panel veri yöntemi uygulanmış olup, analiz sonucunda arz esnekliğinin pozitif, çapraz fiyat esnekliğinin ise negatif olduğu tespit edilmiştir.

Bashimov (2018 a) “Tacikistan’ın Pamuk Sektöründeki Rekabet Gücü” isimli çalışmada pamuk sektörünün, Tacikistan'daki kilit sektörlerden biri olduğu ifade edilmektedir. Tacikistan’ın dış ticaretinde ve ekonomik gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Bugün Tacikistan, büyük bir pamuk üreticisi ve ihracatçısıdır. Çalışmada Tacikistan pamuk sektörünün rekabet gücü incelenmiştir. Araştırmada pazar payı endeksi, Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) endeksi ve Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler (ASKÜ) endeksi kullanılmıştır. Uluslararası Ticaret Merkezi’nin bir açıklamasına göre AKÜ ve ASKÜ tahmini, Tacikistan’ın rekabet edebilirliğinin pamuk sektöründe yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak, sonuçlar endekslerin değerinin son on yılda azaldığına dikkat çekmektedir.

Bashimov (2018b) “Türkmenistan’da Pamuk Üretimine Ekonomik Yönden Değerlendirilmesi ve Pazarlama Sorunlarının Analizine Yönelik Bir Araştırma” adlı çalışma Türkmenistan’da Mary İl’inde pamuk üreten 63 işletme ile görüşerek pamuğun ekonomik analizini yapmak için gerekli verileri toplamayı amaçlamıştır. Çalışmada kullanılan veriler 2015 – 2016 üretim yılına aittir. Ayrıca üretim değerleri, brüt kar, net kar, gübre masrafları, sulama masrafları, işgücü masrafları hesaplanmıştır. Araştırmanın sonucunda bölgede ciddi bir şekilde üretim esnasında ve pazarlama aşamasında önemli sorunlar olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Çopur (2018) “GAP Projesinin Türkiye Pamuk Üretimine Etkisi: Son On Yıldaki Değişimler” çalışmasında pamuk liflerinin hayatımızın önemli bir parçası olduğundan bahsetmiştir. Gün geçtikçe hızla büyüyen pamuk lifinin arz ve talebinde GAP projesinin payının yüksek olduğu ifade edilmiştir.

Moradi (2018) “Afganistan’da Safran Üreten İşletmelerin Ekonomik Analizi”, çalışmasında Afganistan Hirat ilinde safran üreten 37 işletme ile görüşüp anket yapmıştır.

Safranın ekimi, üretimi, ihracatı, sorunları, avantajları SWOT analizi yapılarak incelenmiştir.

Sajjadi ve ark. (2018) “SWOT Analysis Of The Marketing Of Badminton Premier League Of Islamic Republic Of Iran” adlı çalışmada, badminton premier liginin pazarlamasının SWOT analizi amaçlanmıştır. Tanımlayıcı-analitik bir çalışmadır. Çalışma kitlesi uzman, raportör, antrenör ve süpervizörün bulunduğu 120 kişiden oluşmaktadır ve bunlardan 92’si tabakalı rastgele örnekleme yöntemiyle çalışma örneği olarak seçilen il kurullarının başkan yardımcılarını içermektedir. Veri toplama işlemi araştırmacılar tarafından tasarlanmış bir SWOT anketiyle, 10 üniversitenin ve akademik uzmanın onayı sonucu yapılmıştır. Anketin güvenilirliği, 30 kişi üzerinde yapılan birincil çalışmaya dayanarak doğrulanmıştır (Cronbach’s Alpha $\alpha = 0.88$). Sonuçlar, badminton premier ligi pazarlamasının 10 güçlü, 10 zayıf ve 10 tehdit unsurları içerdiğini ve daha dinamik bir lig elde etmek için tehditleri fırsata ve zayıf yönleri güçlü yönlerle dönüştürmek için fırsatların kullanılması önerilmektedir.

Vitale (2018) “Economic Importance of Cotton in Burkina Faso” raporunda, pamuk üretiminin Burkina Faso'daki ekonomik kalkınma ve yoksulluğun azaltılmasındaki rolü araştırılmış ve temel olarak pamuk fiyatlarının tarımsal gelire vekaleten ekonomik büyümeyi nasıl etkilediğine odaklanılmıştır. Bulgular, pamuğun ekonomik büyüme oranlarına katkıda bulunduğunu gösterirken, sanayi ve hizmet sektörlerinde karlı yatırım fırsatlarının bulunmamasının, tarımın büyüme potansiyelini sınırladığını göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde pamuk sektörü, dünya piyasalarındaki düşüş ve üretkenliği sürdürmenin zorlukları ile yüzleşmeye devam ederken, Burkina Faso, pamuğun Batı’da varlığını sürdürmesi için uygun bir yol sunmaktadır.

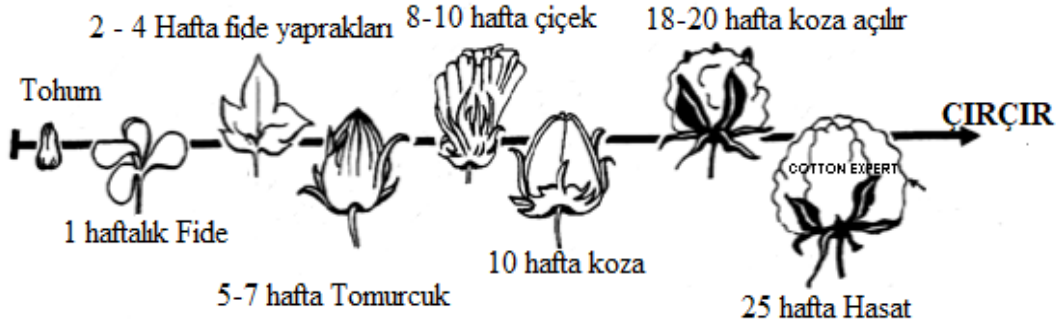
Anonim (2020) “Analysis of Cotton by – Product Survey” bu anketi Birleşmiş Milletler Kalkınma Hesabı Projesi 1617K'nın bir parçası olarak başlatmıştır: Doğu ve Güney Afrika'da (AGA) pamuk yan ürünlerinin katma değerinin iyileştirilmesini incelemiştir. Anket, ulusal danışman Dr. Isaac M.B. Uganda Ekonomi Politikaları Araştırma Merkezi (EPAM) Kıdemli Araştırmacı Shinyekwa tarafından düzenlenmiştir. EPAM Araştırma

Analistleri Martin Luther Munu ve Musa Lwanga Mayanja tarafından desteklenmiştir. Görüşmelere çiftçiler, çırçırılar, değirmenciler ve hayvan yemi üreticileri katılmışlardır.

2.2. Pamuk Üretimi, Ticareti ve Önemi

Pamuk üretiminin tarihi çok eski zamanlara dayanmaktadır. Pamuğun ana vatanı kesin olarak bilinmemekle birlikte bazı kaynaklarda Orta Asya'da başlayıp Hindistan, Çin, İran, Arap Yarımadası ve Mısır'a kadar uzandığı belirtilmiştir. Pamuk tarımın en az 5000 yıl önce (M.Ö. 3000'li yıllarda) bahsedilen bölgelerde yapıldığı arkeolojik kazılardan anlaşılmaktadır. Yapılan kazılarda bulunan gümüş vazoların içinde pamuktan dokunmuş çok değerli kumaşlara rastlanmıştır (Anonim 2019g). Diğer literatürlere göre aynı yıllarda yapılan arkeolojik kazılarda pamuğun ana vatanının Hindistan olduğu belirtilmiştir (Anonim 2019 b). Pamuk Hindistan, İngiltere ve ABD ekonomisinde önemli bir rol oynayan tarımsal bir üründür. Pamuğun nasıl üretilmeye başlandığı tam olarak bilinmemektedir (Anonim 2019 a). Büyük İskender'in orduları M.Ö. 326 yıllarında İndus seferinde, karşılaştığı insanların üzerinde kalın olmayan, hafif kıyafetler görererek daha önce hiç rastlanmayan bir kumaşla tanışmışlardır. Askerler tohumları bu bölgeden toplayarak Yunanistan'a döndüklerinde, bu tohumları ekip yetiştirmeye başlamışlardır. Ancak üretimde başarılı olamamışlardır (Orsenna 2008).

Pamuk genelde sıcak bölgelerde yetişmektedir. Bölgeye göre değişmekle birlikte Şubat, Mart ve Nisan aylarında ekilmektedir. Günümüzde pamuk daha pahalı ve çok önemli bir tarımsal bitki olduğu için soğuk bölgelerde de üretimi yapılmaktadır. Pamuğun en büyük düşmanı yağmurdur, çünkü hem pamuğun ömrünü kısaltır hem de kalitesini düşürür.

Şekil 2.1. Pamuk Ekimi ve Yetiştirme Süreci
Kaynak: Anonim (2019 c).

Pamuğun ekimi ve yetiştirme süreci ekimden hasat zamanına kadar 25 hafta sürmektedir (Şekil 2.1). Yaklaşık olarak Ağustos ya da Eylül aylarında hasat yapılmaktadır. Bazı bölgelerde ise hasat zamanı Ekim ve Kasım aylarına kadar uzamaktadır.

2.2.1. Dünya’da Üretim

Günümüzde pamuk üretimi dünya ekonomisine en çok katkı sağlayan tarımsal ürünlerden birisidir (Moradi 2018). Malvaceae ailesine ait olan pamuk sıcak iklimlere uygun bir bitkidir. Ancak ekonomik önemi büyük olduğu için son zamanlarda daha soğuk bölgelerde de yetiştirilmektedir (Anonim 2019 d). Dünya nüfusu arttıkça pamuğun üretim ve tüketimi de hızla artmaktadır. Pamuk lifi başka liflere göre insan sağlığı açısından daha faydalı özelliklere sahiptir. Yeryüzünde bütün tekstil endüstrisinde pamuk lifi temel hammadde olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Anonim 2019i). Yün ağacı ya da beyaz altın olarak adlandırılan pamuk tarımı günümüzde dünyada farklı coğrafyalarda yetiştirilmektedir. Pamuk üretimi çok eski yıllara dayanmakla birlikte gün geçtikçe bütün dünyada arz ve talebi artmaktadır. Pamuk bazı ülkelerde ana ürün ve temel gelir kaynağıdır. İstatistik raporlarına göre dünyada en çok pamuk yetiştiren ülkeler başta: Çin olmak üzere, Hindistan, ABD, Brezilya, Pakistan, Türkiye, Özbekistan’dır (Çizelge 2.1).

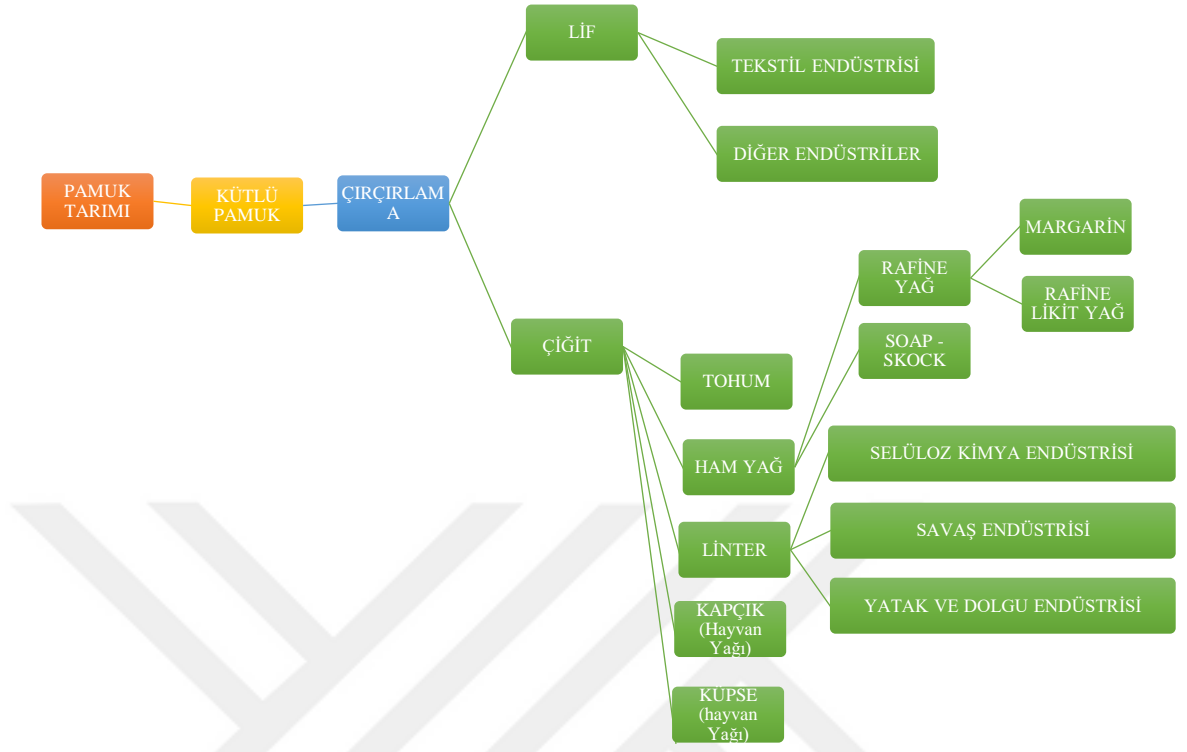
Çizelge 2.1. Dünya Pamuk Üretiminde Önde Gelen Ülkeler (Bin Ton)

Ülkeler	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2018/19
Çin	6532	4790	4953	5987	5879	5987
Hindistan	6423	5639	5879	6314	5987	5879
ABD	3553	2806	3738	4555	4047	4004
Brezilya	1536	1289	1528	2007	2395	2482
Pakistan	2308	1524	1676	1785	1611	1633
Türkiye	697	577	697	871	936	806
Özbekistan	849	827	811	840	718	735
Diğer	4032	3483	3940	4569	4279	4265
Toplam	25957	20936	23223	26931	25853	25791

Kaynak: Anonim 2019p

2018/19 yılında dünyada 25 791 bin ton pamuk üretilmiştir (Anonim 2019p). Çizelge 2.1’de de gösterildiği gibi pamuk üretiminde Çin 5987 bin tonluk üretimi ile birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırada 5879 bin ton pamuk üretimi ile Hindistan gelmektedir, bu ülkeleri sırasıyla ABD, Brezilya ve Pakistan takip etmektedir.

Pamuk tarımının farklı alanlarda kullanımını olduğu için ülke ekonomilerinde önemli payı vardır. Özellikle Tacikistan’da pamuk bitkisi ana ürün olarak ekonomiye yüksek gelir sağlayan ve temel geçim kaynağı olan bir üründür (Moradi 2018). Pamuk bitkisi tarımı ve sanayisi ile büyük bir istihdam sağladığı için günümüzde bitkiden çok farklı alanlarda yararlanılmaktadır. Pamuk, lifi ile tekstil sanayinde, pamuk yağı ile bitkisel yağ sanayinde ayrıca küpsesi ve kapçığı ile de yem sanayinde kullanılmaktadır (Anonim 2019 b) (Şekil 2.2). Pamuk yağı koyu bir renge sahiptir ve iyi bir tadı vardır. Tacikistan’da üretimin yaklaşık %85’lik bir kısmı pamuk yağı olarak işlenmektedir. Kırsal alanlarda pamuk ağacı odun yerine de yaygın olarak kullanılmaktadır.

Şekil 2.2. Pamuğun Kullanım Alanı
Kaynak: Anonim (2019 b)

Dünyada yaklaşık olarak 77 ülke pamuk üretimi ile uğraşmaktadır. Ekonomi ve sağlık açısından daha yüksek katkı sağlayan bir ürün olduğu için çok önemli bir tarımsal bitki olarak üretimi de artmaktadır. Pamuk çok farklı sektörlerde kullanılmaktadır. Pamuğun bütün kısmı; lifi, çiğdi yağı, ağacı (odun yerine) kullanılmaktadır.

2.2.2. Dünya Dış Ticareti

Tüm dünyada pamuk arz ve talebi gün geçtikçe artmaktadır. İnsanlar daha sağlıklı yaşayabilmek için pamuktan yapılan işlenmiş tekstil eşyaları tercih etmektedir (Moradi 2018). Pamuk, önemli bir endüstri bitkisidir. Yetiştirilen ülkelerin; tarımında, sanayisinde ve dış ticaretinde önemli rol oynamaktadır. Çünkü pamuk; diğer tarımsal ürünlere göre daha fazla istihdam sağlamakta, yüksek gayri safi üretim değeri oluşturmakta, daha fazla katma değere ulaşmakta ve yüksek ihracat geliri elde etmektedir. Aynı zamanda; insanoğlunun giyinme ihtiyacını karşılayabilmek için çeşitli şekillerde işlenerek tekstil

sanayinde, beslenme ihtiyacını karşılayabilmek için bitkisel yağ sanayinde ve hayvanların beslenme ihtiyacını karşılayabilmek için yem sanayinde hammadde olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla, ülke ekonomisine önemli katkı sağlamaktadır. (Anonim 2019j). Yaklaşık 80 ülkede yaygın olarak pamuk yetiştirilmektedir (FAO, 2018). 1968-1978 döneminde dünya lif pamuk üretimi 12.8 milyon ton olup, 2017-2018 döneminde %108.6 artarak 26.7 milyon tona yükselmiştir. Üretilen 26.7 milyon ton lif pamuğun %32,7'si ihracata, %32,3'ü ise ithalata konu olmaktadır (Anonim, 2018b). Bütün dünyada pamuk, dış ülkelere ticaret amacıyla balyalanmış şekilde satılmaktadır. Pamuğun değeri dünyanın her bölgesinde yüksektir. Pamuk, gelişmekte olan bazı ülkelerde tarım ürünlerinin ihracatı içerisinde önemli döviz kaynağıdır (Bashimov 2018a). Pamuk, diğer tarım ürünlerine göre; daha fazla istihdam sağlaması, yüksek gayrisafi üretim değeri oluşturması, ülke içi dokuma ve tekstil ürünleri talebini karşılaması, işlenerek tekstil ürünü halinde ihraç edilmesiyle daha fazla gelire ve yüksek katma değere ulaşması ile ülkelerin ekonomilerinde önemli bir ürün konumundadır. Gelişmekte olan ülkeler pamuk üretimini sadece kendi tüketimleri için değil, aynı zamanda yurt dışı pazarları da göz önünde bulundurarak yapmaktadırlar (Tuncer 1972). Örneğin Tacikistan'da pamuk fiyatı oldukça yüksektir. Pamuk üretimi yoğun işgücü gerektirmektedir.

Dünyadaki pamuk ekim alanlarında, son 50 yılda dalgalı bir yapı olduğu görülmektedir. Dönem başı itibariyle (1968-1978) ortalama 32.3 milyon hektar olan dünya pamuk ekim alanı, %3 artarak dönem sonunda (2017-2018) 33.2 milyon hektara ulaşmıştır. Aynı dönemlerde, dünyada; lif pamuk üretimi %109, tüketimi %106, verimi ise %103 artmıştır. Pamuk ekim alanları 2011-2012 üretim sezonunda 36 milyon hektar ile en yüksek seviyeye ulaşmış ve lif pamuk üretimi aynı dönemde 27.7 milyon ton seviyelerine kadar çıkmıştır. Dünyada lif pamuk verimi, 1968-1978 döneminde hektara ortalama 396 kg iken, yaklaşık iki kat artarak 2017-2018 sezonunda 804 kg'a ulaşmıştır (Anonim 2019p). Pamuk dış ticaret konusunda dünyada başta gelen ülkeler arasında; ABD, Brezilya, Hindistan, Avustralya, Benin, Mali, Burkina yer almaktadır. Pamuk üretimi yüksek olan ülkelerde, üretim zamanında farklı alanlarda iş imkanı sağlanmaktadır.

Dünyada bazı gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde pamuk yetiştirme imkanı olmadığı için, o ülkelerde daha çok tekstil sektörü gelişmektedir. Dolayısıyla pamuğun ithalat ve

ihracatı yıllara ve ülkelere göre değişiklik göstermektedir. Gün geçtikçe pamuk ithalatı ve ihracatı önemli derecede artmaktadır. İstatistiki raporlara göre dünyada pamuk üretiminde Çin birinci sıra yer almakta iken pamuk ithalatında ise ikinci sırada yer almaktadır. Çin, pamuk üretiminde dünyada söz sahibi bir ülkedir (Zhang 2011).

Çizelge 2.2’de 2014 ve 2019 arası dünyada en çok ihracat yapan ülkeler görülmektedir. İlk sırada ABD gelmektedir ve ikinci sırada Brezilya, üçüncü sırada Hindistan yer almaktadır.

Çizelge 2.2. Dünya Pamuk İhracatı (Bin Ton)

Ülkeler	2014	2015	2016	2017	2018/19 Aralık	2018/19 Şubat
ABD	2449	1993	3248	3450	3266	3266
Brezilya	851	939	607	909	1263	1350
Hindistan	914	1255	991	1128	958	980
Avustralya	523	616	812	852	784	784
Benin	163	142	174	218	256	283
Mali	185	218	239	283	283	283
Burkina	283	239	250	250	294	272
Diğer ülkeler	2443	2136	1931	1818	1982	1996
Toplam	7812	7538	8253	8909	9085	9214

Kaynak: Anonim 2019p

Orta Asya’da pamuk bitkisi tarım sektörünün ana geliri olduğu için hemen hemen her yerde yoğun bir şekilde yetiştirilmektedir. Özbekistan, hem ekim alanı, hem üretim ve hem de ihracatı ile Orta Asya piyasasına her zaman hakim konumdadır. Amerika Birleşik Devletleri Tarım Bakanlığı’nın 2019 yılında yayınladığı raporlara göre Özbekistan 261 bin hektar ekim alanı, 735 bin ton üretim ve 174 bin ton ihracatı ile Orta Asya’da birinci sırada yer alan ülkedir. Türkmenistan ise 119 bin hektar ekim alanı ve 210 bin ton pamuk üretimi ile ikinci sırada yer almaktadır. Tacikistan küçük bir ülke olmasına rağmen Kırgızistan ve Kazakistan’a göre pamuk sektöründe daha gelişmiş durumdadır. Tacikistan 41 bin hektar ekim alanı, 98 bin ton pamuk üretimi ve 93 bin ton ihracatı ile üçüncü sıradadır. Yayımlanan raporlara göre Orta Asya’daki ülkelerde ithalat görülmemektedir. Bu durum pamuk üreticisi ülkelerde tekstil sektörünün fazla

gelişmemiş olduğu anlamına gelmektedir. Özellikle Tacikistan’da, yapılan üretimin tamamına yakını (%99) ihraç edilmektedir.

Çizelge 2.3. Dünya Pamuk İthalatı (Bin Ton)

Ülkeler	2014	2015	2016	2017	2018/19 Aralık	2018/19 Şubat
Bangladeş	1252	1388	1481	1655	1764	1742
Çin	1804	959	1096	1246	1524	1633
Vietnam	931	1002	1197	1502	1655	1611
Endonezya	728	640	738	762	795	795
Türkiye	800	918	801	876	631	697
Pakistan	207	718	533	718	631	653
Hindistan	267	233	596	365	348	348
Diğer	1864	1858	1765	1786	1734	1732
Toplam	7852	7717	8207	8911	9082	9211

Kaynak: Anonim 2019p

Çizelge 2.3’e bakıldığında Çin pamuk üretiminde piyasaya sahip olan bir ülkedir ancak ithalatta da ilk sıralarda yer almaktadır.

2.2.3. Tacikistan’da Pamuk Üretimi

Son yıllarda dünyada pamuk kullanım alanları çoğaldığından ekonomik anlamda pamuğun önemi giderek artmaktadır. Tüm dünyada pamuğun kullanım şekline göre talebi de hızlı bir şekilde artmaktadır. Özellikle tekstil sektöründe hızla büyüyen pamuklu ürünlerin talebi pamuk tarımını daha da önemli hale getirmektedir. Son yıllarda pamuk üretim ve ekim alanı ile dünyada endüstriyel bitkiler ön sıralarda yer almaktadır. Dolayısıyla pamuğun talebi artınca, üretimi daha geniş alanlarda yapabilmek için ekim alanları da arttırılmaktadır. Ülkeye sağladığı katma değer, ekonomide yarattığı istihdam, ile önemli bir yere sahip olan pamuk, Tacikistan’nın Khatlon Bölgesi’nde yetiştirilen önemli bir tarımsal üründür (Önder 2017). Pamuk Tacikistan ekonomisinde çok eski zamanlardan beri önemli bir rol oynamaktadır. Orta Asya’da Tacikistan, pamuk üretimi ve kalitesi ile önemli bir yer almaktadır. Tacikistan’da pamuk üretimi ve tekstil sektörü Sovyetler Birliği zamanında daha yaygın hale gelmiştir. İç savaş zamanında 1991

yılından itibaren bir kaç sene pamuk üretimi bazı bölgelerde azalmıştır. Daha sonraları yavaş yavaş pamuk üretimi ve işlenmesi artarak eski gücünü yakalamıştır. (Çakır 2005).

Yapılan tarım istatistikleri raporlarına göre Tacikistan nüfusunun % 75'i kırsal alanlarda yaşamakta, tarım ve hayvancılıkta uğraşmaktadır. Ülkedeki ekonomik gelir ağırlıkla tarımdan sağlanmaktadır. Ana ürün pamuktur, ondan sonra buğday, mısır, pirinç ve el süpürgesi gelmektedir. Pamuklu sanayinin en önemli kısmı Sogd, Khatlon ve Dushanbe'de bölgelerinde yer almaktadır. Tacikistan'da pamuk üretiminin zamanla artmasına rağmen tekstil sektörü fazla gelişme gösterememiştir. Pamuk tekstil sektörü başta olmak üzere çırçır, yem ve yağ sektörüne ham madde olarak katkı sağlamaktadır. Pamuk çiğitinden üretilen yağ Tacikistan'ın yağ sanayinde önemli bir yere sahiptir, ayrıca pamuk yağı sabun sanayinde de yaygın olarak kullanılmaktadır (Tuncer, 1972). Son zamanlarda elde edilen çiğit de ekim alanlarında kullanılmak üzere iç pazarda satılmaktadır. Tacikistan'da her yıl pamuk hasat edilip çırçırlama işleminden sonra yurt dışına hammadde olarak ihraç etmektedir.

Pamuk, ülkenin ekonomisinde çok önemli bir yer almaktadır. Beyaz altın olarak adlandırılan pamuk Tacikistan'da hemen hemen bir çok bölgede yetiştirilmektedir. Yıllardır Tacikistan'da insanlar çoğunlukla buğday ve pirinç yetiştirmektedirler. Ancak son yıllarda iklimsel özellikler nedeniyle pirinç yetiştiriciliğinde azalmalar gözlenmiştir. Aynı zamanda Tacikistan'nın topraklarının nem oranının fazla olması pirinç yetiştiriciliği sırasında toprağa zarar vermektedir. Bu nedenle çiftçiler yavaş yavaş pirinç üretiminden vazgeçmektedirler. Bu nedenle gün geçtikçe pamuk yetiştiriciliği ülkede daha da yaygın hale gelmektedir. Tacik pamuk lifi karakteristik olarak uzun ve güçlüdür. Ülkede yetişen yaklaşık olarak yedi pamuk türü mevcuttur. Üç çeşidi Gossypium, Banbadense L.'den yetiştirilen filamanlı ırka aittir. Diğer çeşitleri Sovyetler Birliği'nde seçilen Gossypium Brisytum L.'den edilmiştir. Tarımsal ürünlerden pamuk ve buğday bitkisi Tacikistan ekonomisinde önemli gelir kaynağı oluşturan ürünlerdir. Yukarıda bahsettiğimiz gibi ülkenin geliri %75'i tarımdan kaynaklanmaktadır. Ekilen alanların yaklaşık olarak %30'unda pamuk, %36'sında buğday ve %9'unda da diğer ürünler yetiştirilmektedir. Ülkenin geri kalan geliri (%25) diğer ürünlerden elde edilmektedir (Örneğin alüminyum). Ülkede Pamuk üretiminin payı buğdaya göre az olsa da fiyat olarak değeri

yüksek olduğu için ana gelir kaynağını oluşturmaktadır. Pamuk elyafı Tacikistan'da önde gelen tarımsal ihracat ürünüdür ve toplam ihracatın %16'sını oluşturmaktadır (ihracatın % 60'ını oluşturan alüminyumdan sonra ikinci en büyük ihraç kalemidir). Gelişmiş ülkelerde insanlar artık daha sağlıklı yaşamak için ve hayat standartlarına uygun gördüğü için pamuktan yapılan tekstil ürünlerini ayrıca organik pamuktan yapılan ürünleri tercih etmektedirler. Bu sebeple, Tacikistan'da organik pamuk teşvik edilmekte ve üretim artmaktadır. Tacikistan'da Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra iç savaş nedeniyle tarım ve tekstil sektörü önemli oranda zarar görmüştür. Bu dönemden itibaren tarım sektöründe reformlar hala devam etmektedir. Tacikistan organik pamuk işleme alanında, tekstil ve giyim sektöründe geniş çapta yabancı işbirliği yaparak sektörün gelişimi için fırsatları değerlendirmektedir. Tacikistan'da yıllara göre pamuk üretimi Çizelge 2.4'te verilmiştir.

Çizelge 2.4. Tacikistan'da Yıllara Göre Pamuk Üretimi (bin ton)

Yıllar	Üretim(Bin Ton)
1995	167900
2000	98000
2005	17400
2010	93000
2015	98000
2018	98000

Kaynak; Anonim 2019r ve Anonim 2019p

Çizelge 2.4.'te görüldüğü gibi Tacikistan'da pamuk üretiminde yıllara göre ciddi bir azalma olmuştur. 1995 ve 2018 yılları arasındaki 23 yıllık süreçte pamuk üretimi %41,6 oranında düşmüştür. Bu azalma hem ekonomi için ve hem pamuk sektörü için ciddi bir orandır. Bu durum Tacikistan'daki pamuk üretim alanının azaldığını ve verimliliğin düştüğünü göstermektedir.

Orta Asya'da pamuk yaygın kullanım alanıyla ekonomik açıdan oluşturduğu katma değer ve istihdam olanaklarıyla da üretici ülkeler açısından büyük ekonomik öneme sahip ürünlerin başında gelmektedir. Çizelge 2.5'de pamuğun Orta Asya ülkelerindeki üretim ve dış ticaret durumu gösterilmiştir.

Çizelge 2.5. Orta Asya’da En Çok Pamuk Yetiştiren ve İhraç Eden Ülkeler (2018)

Ülkeler	Ekim alanı (bin ha)	Üretim (bin/ton)	İhracat (bin/ton)
Kazakistan	28	72	60
Kırgızistan	5	22	22
Özbekistan	261	735	174
Tacikistan	41	98	93
Türkmenistan	119	210	98
TOPLAM	454	1,137	447

Kaynak: Anonim 2019p

En fazla üretim oranı ile Özbekistan ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada ise Türkmenistan yer almaktadır. Orta Asya bölgesinde pamuk üretiminde Özbekistan hakim olmasına rağmen, Tacikistan en büyük üçüncü üretici ülke konumundadır. Bölgede üretilen pamuğun büyük kısmı hem hammadde hem de işlenmiş halde ihraç edilmektedir. İstatistiki raporlara göre bölge pamuk üretimi yeterli olduğu için ithalat yapılmamaktadır. Pamuk üretiminin Tacikistan’da illere göre dağılımı Çizelge 2.6.’da verilmiştir.

Çizelge 2.6. Tacikistan’da Pamuk Üretiminin İllere ve Yıllara Göre Dağılımı

İller	2015			2016			2017		
	Verim (ha/ton)	Üretim Miktar (Ton)	Ekim alan (ha)	Verim (ha/ton)	Üretim Miktar (Ton)	Ekim alan (ha)	Verim (ha/ton)	Üretim Miktar (Ton)	Ekim alan (ha)
Sugd bölgesi	17,9	74684	42953	19,4	85589	44194	23,7	17444	50765
Asht	15,2	-	5351	20,2	9364	4728	27,6	14706	5408
Konibidim	20,6	9865	5022	17,8	8415	4809	24,3	12219	5094
B.Gafurov	19,7	12456	5151	18,8	10549	5720	22,3	15835	7211
Zafarobod	14,5	16147	8810	22,0	19971	9325	21,8	26148	12433
Mastchoh	17,5	9017	9507	17,2	17265	10228	22,6	22439	10233
J. Rasulov	21,	9013	4387	23,2	10227	4495	26,0	12645	4966
Spitamen	20,3	-	4563	20,6	9767	4866	25,4	13423	5405
İstaravshan	-	47	13	12,7	28	22	21,2	30	15

Çizelge 2.6. Tacikistan’da Pamuk Üretiminin İllere ve Yıllara Göre Dağılımı(devamı)

İller	2015			2016			2017		
	Verim (ha/ton)	Üretim Miktar (Ton)	Ekim alan (ha)	Verim (ha/ton)	Üretim Miktar (Ton)	Ekim alan (ha)	Verim (ha/ton)	Üretim Miktar (Ton)	Ekim alan (ha)
Khatlon bölgesi	16,7	188340	113045	16,8	193049	115535	21,7	259277	119550
Kulob	20,9	4179	1995	17,3	5523	3194	20,0	6270	3030
Vose	15,1	12009	7974	15,6	12012	7704	21,2	17015	8010
Hamadoni	18,4	9784	5330	20,0	10701	5353	20,7	11461	5544
Farkhor	18,3	14525	7946	15,0	12299	8198	23,7	21738	9161
Dangara	24,2	5470	2680	20,1	6022	3003	23,3	8505	3650
Khuroson	12,6	11147	4350	16,8	6917	4110	21,2	9179	4330
A.Jomi	14,1	26160	7915	17,8	13851	7800	22,6	17678	7820
Bokhtar	23,8	-	256	18,6	535	287	21,5	668	311
Kushoniyon	21,7	19587	12035	21,5	25547	11858	22,8	26208	11481
Vakhsh	20,1	2378	9738	20,1	19869	9877	22,1	21000	9500
Levakand	25,0	11237	950	24,2	2296	950	24,2	2296	950
Dusti	17,3	15704	6500	16,1	10626	6613	22,3	15147	6780
J. Balkhi	17,6	6823	8899	15,2	13719	9034	21,7	21039	9692
Jayhun	17,7	5363	3895	13,0	7168	5500	20,5	12360	6030
Panj	9,1	7720	5871	10,9	5910	5415	20,9	12538	6000
Shahrıtus	14,9	11085	5175	17,4	9016	5175	22,0	11567	5250
Kubodiyon	16,1	1211	6871	14,2	10252	7205	22,1	16605	7510
N. Khusrav	3,7	16851	3300	8,4	2400	2854	14,,3	4277	3000
Yovon	14,8	611	11395	16,1	18386	11405	20,8	23727	11400
CSA	19,6	7022	3642	21,5	6069	2828	27,4	9786	3663
Tursunzoda	20,9	3766	1800	21,8	3699	1697	30,0	5079	1737
Hisor	21,3	1166	573	25,4	572	225	26,3	2565	1002
Shahrınav	16,0	789	507	19,8	742	374	21,7	800	376
Rudaki	17,9	863	498	19,5	651	333	24,2	820	345
Vahdat	16,9	438	264	20,3	405	199	26,7	520	203

Kaynak: Anonim 2018a

Çizelge 2.6'da gösterildiği gibi Tacikistan'da pamuk üretimi hızla artış göstermektedir. Fakat doğal afetler ya da iklim değişikliği sebebiyle bazı illerde çiftçiler zarar görmektedir. Khatlon Bölgesi, en geniş pamuk ekim alanı ve üretimi ile Tacikistan'ın tarım sektörüne önemli katkıları olan bir bölgedir. Khatlon Bölgesi pamuk yetiştiriciliği için uygun koşullara sahip olduğundan üretimini ve ekim alanını daha da genişletmeyi hedefleyen kararlar alınmaktadır. Tacikistan'ın pamuk sektörünü daha güçlendirmesi ve eski haline getirmek için eski rekabet gününe ulaşmak hükümetin en büyük hedefidir. Eski zamanlardan beri süregelen pamuk yetiştiriciliği Tacikistan halkına istihdam sağlamanın yanı sıra ülke ekonomisine de önemli katkılar sağlamaktadır. Tacikistan İstatistik Komitesi raporlarına göre, Khatlon bölgesi 1991 yılında Tacikistan'nın pamuk ekim alanının %63,4'üne sahip iken, 2017 yılında bu rakam %68,7'ye ulaşmıştır. Tarımsal istatistik raporlarına göre Khatlon Bölgesi %68,7 ile en yüksek pamuk ekim alanına sahiptir. Sogd Bölgesi %29,2 ve CSA Bölgesi %2,1'lik oran ile ikinci ve üçüncü sırayı takip etmektedir. Khatlon Bölgesi, pamuk üretiminde Tacikistan'ın tarım alanlarının neredeyse %70'ine hakim olmasına rağmen 1991'den 2017'ye kadar olan 26 yıllık süreçte ekim alanlarında sadece %5,3'lük bir artış yaşanmıştır. Bu bölgenin bir tarım bölgesi olduğunu düşündüğümüzde önemli bir artış yaşanmadığını söylemek mümkündür. Tacikistan'da toplam pamuk üretimi 1991 yılında 528 005 ton iken 2017 yılında bu rakam 259 277 ton olmuş ve üretim miktarında %51'lik bir oranda gerileme görülmüştür. Devletin pamuk üretimini artırabilmesi ve sürdürülebilir hale getirebilmesi için yabancı sermayeli yatırımlara ihtiyacı vardır. Son zamanlarda ise devlet İyi Pamuk Girişimi (BCI) ile çiftçilere pamuk yetiştiriciliği için gerekli olan desteği vermeye başlamıştır.

2.2.4. Vakhsh İli'nde Pamuk Üretimi

Vakhsh İli, Tacikistan'nın güneybatısında Khatlon Bölgesi'nde bulunmaktadır. Vakhsh çok eski bir tarihe sahip Tacikistan'ın bilinen bölgelerinden biridir. Bölge Vakhsh vadisi olarak da bilinmektedir. 1000 km² alana kurulu olan ilin nüfusu yaklaşık 190 bindir. Vakhsh İlinde halkın, % 10.7'si şehirlerde ve % 89.3'ü kırsal alanlarda yaşamaktadır. Khatlon Bölgesi 3198,5 milyonluk nüfusuyla ülkenin en kalabalık bölgesidir. Khatlon

bölgesinde toplam 25 il mevcuttur. Bölgede tarımla aynı zamanda da pamukla uğraşan toplam 61507 işletme ve çiftçi vardır. Bölge tarım ve istihdam açısından zengindir. En büyük pamuk ekim alanı ve üretimi ile ülkede önemli yere sahiptir. Vakhsh İli'nde toplam 6055 işletme bulunmaktadır ve Khatlon Bölgesi içinde birinci sırada gelmektedir. Vakhsh nüfusunun temel geçim kaynakları; tarım, bağcılık, hayvancılık, arıcılık ve ticarettir. Vakhsh'ta en çok üretimi yapılan ürün pamuktur ve ilin esas geçim kaynağını oluşturmaktadır. Özellikle pamuk üretimi şehirde istihdamı sağlayarak ülke ekonomisine de katkı sağlamaktadır (Moradi 2018).

Tarım sektöründe en çok gelişen ürünlerin başında pamuk gelmektedir. Özellikle Khatlon Bölgesi Tacikistan pamuk üretiminin yaklaşık olarak % 90'ına sahiptir ve bölgedeki 20 ilde pamuk üretimi yaygın bir şekilde yapılmaktadır. Çizelge 2.7'de 1991 ve 2017 yılları arasında Khatlon Bölgesi'nde bulunan illerin pamuk ekim alanları gösterilmiştir ve 1991 yılında en büyük ekim alanına sahip il Shahritus'dur.

Çizelge 2.7. Khatlon Bölgesi'nde İllere Göre Pamuk Ekim Alanları (Bin ha)

İller	1991	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kulob	5632	3268	3255	3029	1995	3194	3130
Vose	12142	9700	9000	7025	7974	7704	8010
Hamadoni	9046	5280	5301	5320	5330	5353	5544
Farkhor	13936	10660	10660	10150	7946	8198	9161
Temurmaliik	400	---	---	---	---	---	---
Dangara	3556	3125	3500	2984	2680	3003	3650
Khuroson	6540	4500	4600	4280	4350	4110	4330
A Jomi	11927	9500	9600	7927	7915	7800	7820
Bokhtar	---	---	350	276	256	287	311
Kushoniyon	16457	12504	12153	12200	12035	11858	11481
Vakhsh	13474	9954	10000	9672	9738	9877	9500
Levakand	---	900	900	900	950	950	950
Dusti	12519	7300	7006	7046	6500	6613	6780
J. Balkhi	14813	9350	9360	9221	8899	9034	9692
Jayhun	12022	6782	7000	6600	3865	5500	6030
Panj	10507	6177	6200	5838	5871	5415	6000
Shahritus	16585	5200	5300	5300	5175	5175	5250
Kubodiyon	13502	7513	7750	7146	6871	7205	7510
N.Khusrav	---	3050	3050	3100	3300	2854	3000
Yovon	16452	13125	13138	12480	11395	11405	11400
Toplam	189510	127888	128123	120494	113045	115535	119550

Kaynak: Anonim 2018a

Bölgedeki pamuk üretimi iller bazında Çizelge 2.8.'de gösterilmiştir. Pamuk üretiminin 1991 yılında en fazla olduğu il 50174 ton ile Kushoniyon 'dur. 2017 yılında ise diğer illere göre en yüksek üretime yine Kushoniyon İli sahip olmasına rağmen (26208 ton) yıllar içerisinde kendi üretiminde düşüş görülmüştür. İkinci sırada 23727 ton'luk pamuk üretimi ile Yovon İli yer almaktadır. Farkhor İli ise 21738 ton'luk üretimi ile üçüncü sırada yer almaktadır.

Çizelge 2.8. Khatlon Bölgesi'nde İllere Göre Pamuk Üretimi (Bin ton)

İller	1991	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kulob	14080	7825	8132	6309	4179	5523	6270
Vose	32963	21055	20700	13664	12009	12012	17015
Hamadoni	26852	11078	11166	12850	9784	10701	11461
Farkhor	30443	22117	22341	17214	14525	12299	21738
Temurmalik	663	---	---	6081	6496	---	---
Dangara	5895	6019	6023	8957	5470	6022	8505
Khuroson	16768	9050	9540	17849	11147	6917	9179
A Jomi	35511	19270	19785	26158	26160	13851	17678
Bokhtar	---	---	735	---	---	535	668
Kushoniyon	50174	29000	26385	20065	19587	25547	26208
Vakhsh	38867	24088	22350	2195	2378	19869	21000
Levakand	---	2231	2232	16972	11237	2296	2296
Dusti	37109	15600	16195	20149	15704	10626	15147
J. Balkhi	44995	20248	19949	13729	6823	13719	21039
Jayhun	27510	14898	14370	13320	5363	7168	12360
Panj	30464	14420	12771	11462	7720	5910	12538
Shahritus	44090	11666	11191	17240	11085	9016	11567
Kubodiyon	42934	17600	17000	4561	1211	10252	16605
N.Khusrav	---	6804	6130	28420	16851	2400	4277
Yovon	48687	29600	28121	747	611	18386	23727
Toplam	528005	282569	275116	262816	188340	193049	259277

Kaynak: Anonim 2018a

Çizelge 2.9 Tacikistan'ın üç bölgesinin pamuk ekim alanını göstermektedir. Geniş ekim alanıyla Khatlon Bölgesi ilk sırada yer almaktadır. Khatlon Bölgesi'nden sonra ikinci büyük üretici bölge Sugd'dur. Üçüncü sırada ise CSA bölgesi yer almaktadır (Güneş 1993). Tacikistan yüz ölçümü olarak küçük olmasına rağmen, pamuk üretiminde dikkate değer bir verim yüksekliği mevcuttur.

Çizelge 2.9. Bölgelere Göre Pamuk Ekim Alanı

Bölgeler	1991	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Sugd	88445	61173	57013	51884	42953	44194	50765
Khatlon	189510	127888	128123	120494	113045	115535	119550
CSA	20873	10193	5789	5255	3642	2828	3663
Toplam	298828	199254	190925	177637	159642	162558	173976

Kaynak: Anonim 2018a

Tacikistan, Orta Asya’da İyi Pamuk Girişimi (BCI) politikası ile çalışan ilk ülkedir. İyi Pamuk Girişimi özellikle Khatlon Bölgesi’nde daha geniş kapsamda yürütülmektedir. Tacikistan’da kırsal nüfusun yarıdan fazlası pamuk yetiştirmektedir ve ülkenin pamuk endüstrisine fon sağlaması, yatırımda bulunması Tacikistan için önemli bir fırsattır. Bölgedeki çiftçiler, hava, toprak ve yeraltı suyu kirliliği ile birlikte aşırı pestisit kullanımının getirdiği sorunlar ve su kıtlığı gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır. Tacikistan’da İyi Pamuk’un ilk hasadı 2013 yılında 360 çiftçi tarafından gerçekleştirilmiştir. 2014 yılında Sarob Tüketici Kooperatifi (Sarob) BCI’nın Uygulama Ortağı olmuştur ve o yıllardan itibaren yüzlerce üreticiye ulaşılmıştır. Böylece üreticilerin daha verimli pamuk yetiştirmelerine yardımcı olmuştur. BCI projesi Tacikistan’daki çiftlik yönetimi çalışmalarının bir parçası olarak sulama sistemlerinin yenilenmesine, toprak ve pamuk verimliliğinin güçlenmesine ciddi bir şekilde katkı sağlamaktadır. Metodoloji, kolay kurulabilen ve düşük maliyetli olan su ölçüm cihazlarını kullanmayı amaçlamaktadır. Sarob, 2016’dan beri, Asya’da pirinç ve pamuk üretiminde su verimliliği sorunlarını ele almak için çok paydaşlı bir girişim olan Su Verimliliği Projesi (WAPRO) ile birlikte çalışmaktadır (Anonim 2019k).

2.2.5. Tacikistan’ın Pamuk Dış Ticareti

Pamuk yıllık bir bitki olduğundan dünyada önemli bir yere sahiptir. Pamuğun başlıca lifi, çiğdi, küspesi ve yağı çok farklı sanayilerde çok geniş alanlarda kullanılmaktadır. Pamuk lifinin daha dayanıklı olması ve insanların ihtiyaçlarını karşılaması sayesinde daha fazla talep edilmektedir (Bashimov 2018). Tekstil dediğimiz zaman ise ilk akla gelen hammadde pamuktur. Pamuk fiyatları uluslararası piyasada önemli bir yere sahiptir.

Çizelge 2.10. Yıllara Göre Tacikistan Pamuk İhracatı

Veriler	2016	2017	%	
			2016	2017
Pamuk hammadde üretimi(Bin Ton)	284,7	386,5	105,4	135,8
Pamuk lifi üretimi(Bin Ton)	85,0	112,3	86,4	92,7
Pamuk lifi ihracatı (Bin Ton)	88,5	75,9	82,1	85,8
Pamuk lifi ihracatı (Milyon/ \$)	122,6	121,0	84,8	98,7
Pamuk lifi ortalama fiyatı (Ton/ \$)	1385,8	1594,2	103,4	115,0

Kaynak: Anonim 2019 1

Çizelge 2.10 Tacikistan'ın 2016 ve 2017 yıllarına ait pamuk ihracat rakamlarını göstermektedir. 2017 yılında pamuk üretimi 386,5 bin ton, pamuk lifi üretimi ise 112,3 bin tondur. 2017 yılında pamuk lifi ihracatından toplam 121,0 milyon dolar gelir elde edilmiştir ve bir ton pamuğun ortalama fiyatı 2017 yılında 1594,2 dolar olarak kayıtlara geçmiştir.

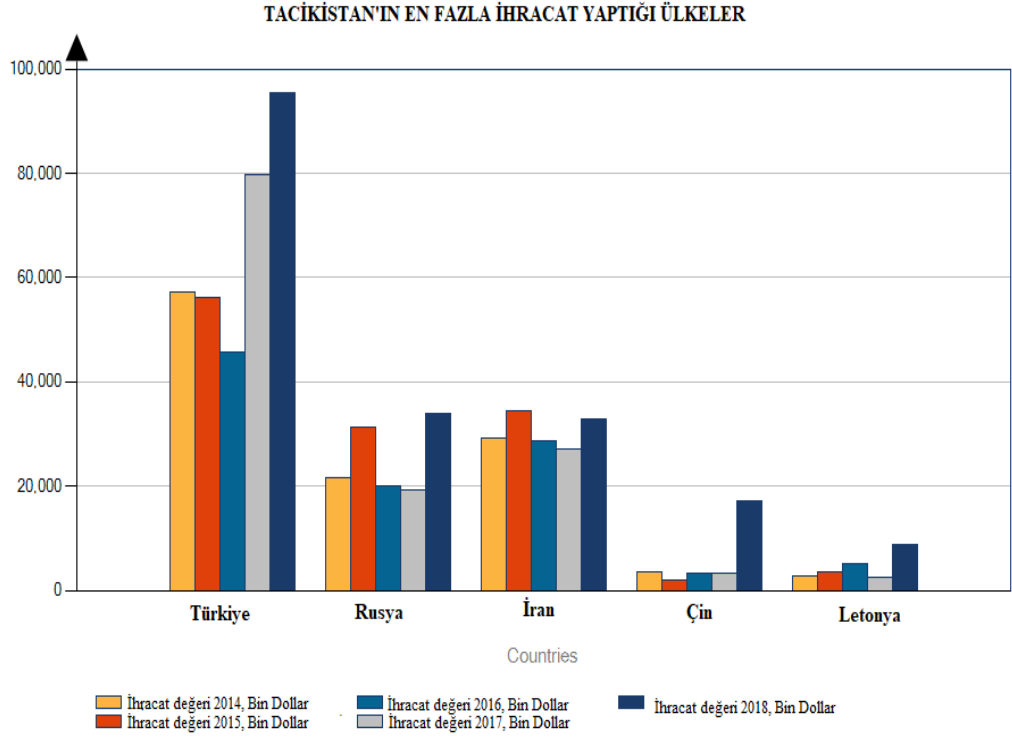
Orta Asya'da özellikle de Tacikistan'da insanlar her ne kadar başka ülkelerde işçi olarak çalışıp ülke dövizine önemli katkılar sağlıyor olsalar da, ülkenin doğal kaynakları kullanılarak ülke ekonomisine katkı sağlamak geliştirmekte olan ülkeler için istenen bir durumdur. Tacikistan'ın dış ticaretinde ise en büyük paya alüminyum hakim iken ikinci sırada tarımsal ürün olan pamuk gelmektedir (Bashimov 2018 ve Bashimov 2014).

Çizelge 2.11'de Tacikistan'ın pamuk ihracatı yaptığı ülkeler gösterilmektedir. Son verilere göre Tacikistan 31 ülkeye 5 yıl içerisinde (2014-2018) 204,928 ton pamuk ihracatı yapmıştır. İhracatın en çok yapıldığı ülkeler arasında Türkiye birinci sırada, Rusya ikinci sırada, üçüncü sırada ise İran yer almaktadır.

Çizelge 2.11. Tacikistan'ın Pamuk İhracatı Yaptığı Ülkeler (Bin ton)

Ülkeler	2014	2015	2016	2017	2018
Türkiye	57,331	56,181	45,787	79,821	95,498
Rusya	21,553	31,432	20,038	19,315	33,921
İran	29,191	34,340	28,598	27,014	32,882
Çin	3,558	1,957	3,316	3,238	17,259
Letonya	2,895	3,597	5,104	2,416	8,879
Pakistan	18,221	20,184	28,969	15,028	7,695
Beyaz Rusya	1,712	1,599	1,099	1,745	2,900
Özbekistan	0	787	2,575	7,547	1,763
Kırgızistan	60	60	22	718	983
Moldova	1,266	239	257	1,566	928
Suudi Arabistan	2,368	156	322	14	892
Gürcistan	0	0	0	0	446
İtalya	866	479	169	293	244
Polonya	651	621	143	143	221
Ukraina	0	0	0	177	144
Belçika	0	0	0	32	102
Kazakistan	585	3,315	38	14	46
İsveç	0	0	84	320	46
Çek Cumhuriyeti	267	0	108	0	33
Afganistan	0	0	1	0	0
Azerbaycan	0	139	0	0	0
Ermenistan	131	0	0	68	0
Almanya	0	47	229	86	0
Hong Kong	517	0	0	0	0
Litvanya	382	114	105	254	0
Portekiz	0	0	86	0	0
Romanya	0	0	162	91	0
Dünya	141,552	155,698	137,211	159,900	204,928

Kaynak: Anonim, 2019m

Şekil 2.3. Tacikistan'ın en büyük pamuk ihracatı yaptığı ülkeler
Kaynak: Anonim, 2019m

Şekil 2.3'te görüldüğü gibi Tacikistan'ın en çok ihracat yaptığı ülkeler arasında beş yıllık süreçte artış ve azalışların olduğu görülmektedir. Fakat 2018 yılının ihracatında ciddi oranda artış görülmüştür.

Stratejik bir ürün olan pamuk bitkisi Tacikistan'ın tarımsal ürün dış ticaretinde ve dünya tarım sektöründe önemli yerdedir. Aynı zamanda ülkenin döviz akımına ciddi bir katkı sağlamaktadır. Hem de ülkeye uluslararası pazarlarda itibar ve güven kazandırmaktadır. Pamuk üreticileri daha geniş kapsamlı üretimi hedeflemişlerdir. Bunun sonucunda yabancı döviz akımı sağlayarak yaşam kalitesini artırmayı amaçlamışlardır. Bu gelişmeler hem ülkenin ekonomisi için, hem de kırsal alanlarda yaşayan üreticiler için büyük bir başarıdır. Tacikistan'ın kırsal alanlarında gün geçtikçe ciddi bir artış yaşanmaktadır ve bu alanlarda özellikle kadınlar için istihdam alanları yaratılmaktadır (Moradi 2018). Tacikistan'da pamuk tarımı çoğunlukla emek-yoğun olarak

yapılmaktadır. Pamuğun bakımı, seyreltilmesi, hasadı insan iş gücünün yoğun olarak kullanılarak, özellikle kadın iş gücünden faydalanılarak yapılmaktadır (Demirtaş 2006). Orta Asya özellikle Tacikistan hem iklim hem de kullanılan iş gücü açısından pamuk yetiştiriciliği için çok uygun bir bölgedir. Yine de üretilen pamuğu uluslararası pazarlara çıkartmanın bazı zorlukları bulunmaktadır. Pamuk üretimini artırabilmek ve ihracatını yükseltebilmek amacıyla birkaç öneride bulunulmuştur. Bunlar;

- a) **Uluslararası Piyasalarda Pazarlaması:** Tacikistan'ın pamuk lifi kalitesi, diğerleri kadar bilinmese de, pazar ve talep özelliklerinde iyi bir üne sahiptir. Eski yıllara göre üretimin düşmesinin sebebi, Tacik pamuk lifinin uluslararası pazarda Türk pamuk lifi kadar tanınmamasıdır. Öte yandan ülkede tekstil sektörü de pek gelişmemiştir. Uluslararası pazarlarda Tacik pamuk lifini tanıtmak için üretimi artırmak gerekmektedir. Bütün dünya üretiminin hızla artış gösterdiği pamuğun arz ve talebi pamuk yetiştiren ülkeler için çok büyük bir şanstır. Talebi artan ülkelerin doğrudan ihracatı da artmaktadır.
- b) **Uluslararası Kalite ve Standartlara Uymak:** Pamuk kalitesi hem üretim aşamasındaki sorunlardan (tohumlar, girdiler) hem de depolama zorluğundan (değerin % 20 – 25'i kaybedilebilir) etkilenmektedir. Pamuğun kalitesini özel bir kuruluş tarafından test etmek ve uluslararası standartlara uygunluğunu ölçmek Tacikistan'da yeni bir gelişmedir. Tacikistan'da yetişen pamuğu USDA, görsel ve makina testlerini kullanarak; uzunluk, kuvvet, renk, çöp ve mikroner gibi 14 farklı parametreye karşı test etmiştir. Çırçır makineleri ve diğerler makineler tarafından yapılan pamuk testlerinden devlet sorumludur. Devlete bağlı çalışan Tacik Standart Komitesi sadece pamuğu değil bütün tarımsal ürünler için gereken testleri, analizleri ve ürün fiyatlandırmasını yapmakla yükümlüdür. Her dönem çırçır makinasıyla pamuğun ağırlığı ve nemliliği test edilmektedir. Ayrıca saflığını ortaya çıkartmak için pamuk tohumu her sene laboratuvarlarda denetime girmektedir. Tacik pamuğu dünya standartlarına uygun olmasına rağmen dünya piyasalarında pek tanınmamaktadır. Madem iklim olarak çok uygun bir ülke ve kalite olarak da üst sıralarda yer almaktadır oyleyse neden uluslararası piyasalarda tanınmamaktadır? Çünkü pamuk üretiminde Sovyetler Birliği zamanına göre

ciddi bir azalış yaşanmıştır. Pamuk ihracatını artırmak için daha geniş alanlarda pamuk üretimi yapılması gerekmektedir. Üretimin artması içinde devlet üreticilere gerekli destek ve teşviki vermelidir.

- c) **Gümrük Vergilerinin Kaldırılması/Hafifletilmesi:** Daha önceki yıllarda Tacikistan'da yeni girişimcilere boş kalan arazileri değerlendirmek ve tekrar üretimi sağlamaları için teşvik amaçlı politikalar uygulanmış sonrasında ise bu politikalar kaldırılmıştır. Bazı ülkelerde gümrük vergileri yüksek olduğu için çiftçiler direkt yurt dışına ihracat yapamamaktadır. İhracatı artırmak için vergiler düşürülmelidir.

Yukarıda bahsedilen ayrıntılar pamuk ihracatının artması için yeterli olmayacak, sadece bir süreliğine katkıda bulunacaktır. Fakat Tacikistan hem pamuk yetiştiriciliği için uygun coğrafi konuma hem de pamuk kalitesi olarak dünya ülkeleri arasında önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla, bu fırsatı değerlendirmek için pamuk ihracatına ağırlık verilmelidir.

2.2.6. Pamuk Yetiştiriciliği

Pamuk bitkisi (Gossypium), dünyadaki en önemli, doğal lif ürününü temsil etmektedir. Pamuk tarımsal bir ürün olarak, Malvaceae (ebegümeçigiller) ailesine aittir. Gossypium cinsi bitkilerin tohum kılı ve pamuk, doğada mevcut olan en saf selüloz şekli, baskın doğal ırktır. Pamuk bitkisi yıllık tropik, 80 – 120 cm boylu gövdeli kazık köklüdür. Pamuk tarımı kök, sap, elyaf, çiğit, koza, tohum ve yapraklardan ibarettir. Pamuk, lümeden oluşan çok katmanlı bir yapıya sahiptir (Şekil 2.4). Mikroskobun altında bükülmüş şeritli veya çökmüş, bükülmüş bir tüp gibi görünmektedir (Dochia, 2012).

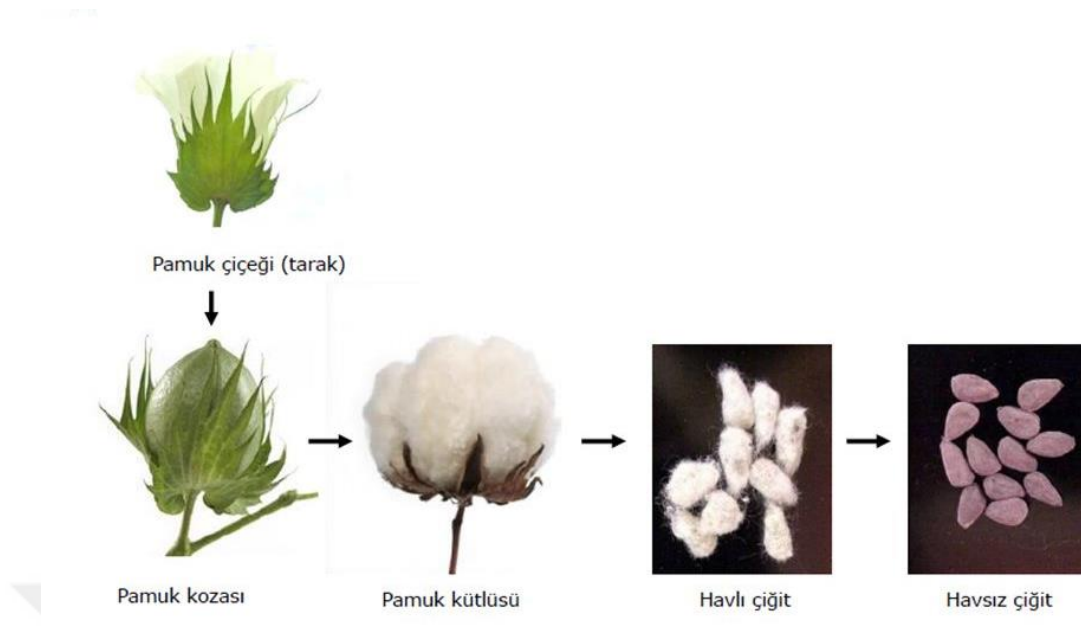
Şekil 2.4. Pamuk Bitkisi
Kaynak: Anonim 2019f

Sıcak bölgelerde Şubat ayında ve soğuk bölgelerde Nisan ayında ekimi yapılmaktadır. Pamuk iklimi müsait ise her türlü toprakta yetişebilir fakat yüksek verim ve kaliteyi elde edebilmek için, alüvyonlu toprak olması istenmektedir. Pamuk yetiştiriciliği için, derin, kumlu, killi su tutma kabiliyeti yüksek olan topraklar çok uygundur. Pamuk için en önemli iklim özellikleri sıcaklık, gün ışığı, yağış ve ortalama nemdir. Pamuk lifine ek olarak, pamuk çekirdeğinin yağ ve protein kısmı da önemli ekonomik değerleri temsil etmektedir. Pamuk lifi ve pamuk yan ürünlerinin dünya genelinde ekonomik değerini korumak için, pamuk genetik kaynaklarını toplama ve sürdürme çabaları son 100 yılda artış göstermiştir. Pamuk Tacikistan'da çok eski zamanlardan üretimine başlanan bir tarımsal üründür. Ülke için çok değerli olan ve katkı sağlayan pamuk bitkisi hemen hemen Tacikistan'ın her bölgesinde yetişmektedir (Şekil 2.5).

Şekil 2.5. Pamuk Kozası
Kaynak: Anonim 2019f

Pamuk bitkisinin ortalama yıllık sıcaklık isteği 19°C iken yaz aylarında özellikle çiçeklenme zamanında 25°C dir.. 30 – 35°C kozalarının gelişmesi için en uygun sıcaklıktır. Pamuğun çok değişik bir tabiatı vardır. Hasat döneminde kozaların açılması için serin havaya (15°C) gerek duyulmaktadır. Pamuğun en büyük düşmanı yağmurdur. Yağmur yağınca hem kalitesi hem de verimi düşmektedir. O yüzden çiftçiler havanın müsait olması halinde erken ekimi tercih etmektedir. Tacikistan’da genelde Eylül aylarında yağmur yağmaz fakat hava değişikliği durumlarında Ekim aylarında yağış olma ihtimali vardır. Yağmur hem pamuk için hem de çiftçi için en büyük tehlikelerden biridir. Şekil 2.6 pamuğun çiçekten çiğidine kadar tüm yapısını göstermektedir.

Şekil 2.6. Pamuk üretimi
Kaynak: Anonim 2019f

Pamuk tohumu toprağa ekildikten sonra bir hafta içerisinde fideleri çıkmaya başlamaktadır. İkinci ve dördüncü haftada fide yaprakları çıkmaktadır. Beşinci ve yedinci haftada tomurcuklar şekil vermeye başlamakta çiçekler sekizinci haftadan onuncu haftaya kadar açılmaktadır. Onuncu haftada ise pamuk kozaları şekillenmektedir. Kozalar on sekizinci ve yirminci haftada açılmaya başlamaktadır. Bazı üreticiler birinci haftadan sonra hasada başlayıp bazıları kozalarının daha da açılmasını beklemektedir. Genelde çok sıcak iklimlerde hasat zamanı Ağustos ayında başlamaktadır. Daha kaliteli ve verimli pamuk elde etmek için her sene ekim rotasyonu yapılmalıdır. Genelde çiftçiler pamuğun yerine buğday ya da mısır ekmekte ertesi sene aynı şekilde ekim sırasını değiştirmektedirler. Pamukta toprağı erken kazmak kar yağışı gibi durumlarda topraktaki zararlı kurt ve böcekleri öldürdüğünden çok faydalıdır. Yağmur yağınca ise faydalı vitaminleri toprak kendi bünyesine almaktadır. Ekim aşamaları aşağıda kısaca özetlenmiştir:

Arazi/ Toprak Hazırlanması: Aslında pamuk bitkisi her tür toprağa uygun bir tarımsal bitkidir. Ama yüksek ve kaliteli verim elde edebilmek için derin profilli ve alüvyonlu toprağa ihtiyacı vardır. Böyle topraklar pamuğun sulanması ve işlenmesi için ideal ve kolay olmaktadır. Pamuk ekimi için tarlanın hazırlanması en önemli unsurlardan biridir.

Tarla temizliği ve toprak altı işlemesi ilk yapılacak işlemlerdendir. Sürekli aynı topraklarda pamuk yetiştirmek zamanla sert bir tabaka oluşturmaktadır. Taban taşı dediğimiz tabakanın bitkinin köklerinin gelişmesine engel olmamak için kırılması gerekmektedir. Bu işlemi yapmak için Subsoiler (Dipkazan) isimli özel aletler kullanılmaktadır. Dipkazanla toprağın üst kısmı bozulmadan 90 cm derinliğe kadar işlenmektedir. Genelde bu işlem sonbahar ya da kış aylarında yapılmaktadır. Bu sebeple sonbaharda saplar kesilip arazi 20 – 25 cm derinliğinde sürülmelidir. Kış aylarında otlu arazi için tekrar sürüm yapmak pamuk için çok faydalıdır (şekil 2.7) (Anonim 2019f).

şekil 2.7. Pamukta Tarla Hazırlığı
Kaynak: Anonim 2019f

Pamuk Ekimi: Toprağı hazırladıktan sonra ikinci aşamada ekim gelmektedir. Verimi artırabilmek ve kaliteli ürün yetiştirmek için genetik saflığı yüksek tohumlar tercih edilmektedir. İyi bir tohum, büyük iğit, dolgun, tipi ve rengi bir tertipte olmalıdır. Tohumun içinde fazla esmer, yeşil, seyrek havlı iğit olmaması ve iyi temizlenmiş olması gerekmektedir. Tohumun içindeki bütün kırık, boş iğitler ve yabancı maddeler çıkartılmalıdır. iğitler sert ve kuru olmalıdır. Filizlenme kuvveti %80 ve onun üzeri tohumlar tercih edilmelidir. Kaliteli tohumu elde edebilmek için yüzeyindeki ince tüyünün yani havının alınmış olması gerekmektedir (Anonim 2019f).

Hava şartlarına göre pamuğun ekim zamanı belirlenmektedir. Çiğidi ekmek için 15°C sıcaklık uygundur. Pamuk yetiştiren ülkelerdeki iklim ve toprak şartları farklıdır. Sıcak iklimde Şubat ayında ekim zamanı başlamaktadır. Soğuk bölgelerde yıldan yıla ekim zamanı değişiklik göstermektedir. Toprak şartlarına göre ekim derinliği 3 – 4 cm olmalıdır. Uygun şartlarda 5 ile 10 gün arası pamuk tohumu çimlenmektedir. Çimlenmeyi daha erkene çekmek amacıyla ekimden bir kaç saat önce tohum ıslatılmalıdır. Bazen hava koşulları nedeniyle tohum fazla kuru olabilir ya da fazla yağıştan dolayı nem oranı yüksek olduğu halde çimlenme yetersiz kalabilir. Bu halde ikinci ekim tercih edilmektedir (Anonim 2019f).

Şekil 2.8’de pamuğun tohum ekimi gösterilmektedir. Genelde ekim traktörle yapılmaktadır. Bazen fidelerin çıkmadığı durumlarda el vasıtasıyla ekim yapılmaktadır.

Şekil 2.8. Pamuk Tohum Ekimi
Kaynak: Anonim 2019f

Gece ile gündüz arasındaki sıcaklık farkının fazla olması halinde çimlenme gecikmektedir. Bu sebeple çok erken ekim pamuk için tehlikeli olabilir. Sonuç olarak elde edilen verim de düşmektedir. Şekil 2.8’de görüldüğü gibi tohum ekimi traktörle çekilen ikili ve dörtlü mibzer yardımıyla 60 – 90 cm aralıklarla yapılmaktadır. Bu yüzden en uygun ekim zamanının seçilmesi pamuk üretimi için çok önemlidir (Anonim 1996).

Şekil 2.9. İşlenmiş Pamuk Tohumu
Kaynak: Anonim 2019f.

Şekil 2.9’da işlenmiş pamuk tohumu gösterilmektedir. Tohumlarda aranan özellikler arasında erkencilik, hastalık ve zararlılara karşı dayanıklı olma gibi unsurlar pamuk verimliliği için çok önemli unsurlardandır. Tohumu değiştirmeden arka arkaya ekmek pamuk hasadı için elverişli bir durum değildir. Pamuk tohumunun genetik saflığı bozulacağı için üç seneden fazla kullanılmaması gerekir (Anonim 2019f).

Bakım: Çapalama, seyreltme, yabancı otları yok etme gibi bakım işleri pamuk yetiştiriciliği için çok önemlidir. Seyreltme işlemi bitkinin daha hızlı gelişmesi ve daha hızlı olgunlaşması için yapılmaktadır. Genelde yabancı otları yok etmek için ya traktör ya da ot ilaçları kullanılmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde bu çapalama işlemi el gücüyle yani çapayla yapılmaktadır. Çapalama pamuk bitkisi daha küçükken, dört yapraklı iken (ortalama 10 cm) ve tekleme (seyreltme) 5–6 cm ara ile yapılmaktadır. Çoğunlukla bitkileri daha küçük olduğu için ilk çapalamada hafif bir seyreltme yapılmakta, ikinci seyreltme ikinci çapalama ile birlikte tam yapılmaktadır. Genelde çapalama 3 ya da 4 kere yapılmakta fakat tarladaki ot durumuna göre değişmektedir. Bazen bitkiler çapa ile yok edilemeyecek kadar büyükse orak ile yok edilebilmektedir. En son yapılan işlem uç alma işlemidir. Pamuk bitkisi olgunlaşınca ve kozaları da açmaya başladığında daha iyi verim elde etmek amacıyla bitki tepesinden 10–15 cm kısaltılarak uç alma işlemi yapılmaktadır. Uç alma işleminin ya ekimi gecikmiş ya da fazla sulanmış olan tarlalarda yapılması uygun

görülmektedir. Aynı zamanda pamuk bitkisi büyümeye başladığında yapraklar birbirine karışıp kozaların açılması için gerekli olan hava sağlanamamaktadır. O yüzden uç alma işlemi aralıkların açılmasına da yardımcı olmaktadır (Anonim 2019f).

Şekil 2.10. Pamuğun Çapalanması
Kaynak: Anonim 2019f

Çapalama bitki için oldukça önemlidir (Şekil 2.10). Yabani otlar pamuk bitkisinin çevresinde yetişip, bitkinin ihtiyaç duyduğu besinleri ve güneş ışığını almasını engelleyerek bitkinin gelişmesine engel olmaktadır (Şekil 2.11) (Anonim 2019f).

Şekil 2.11. Pamuk Bitkisinin Seyreltilmesi
Kaynak: Anonim 2019f

Sulama: Sulama genelde bölgelere ve hava koşullarına göre değişmektedir. Su gereksinimi pamuk bitkisi için farklı iklim ve toprak şartlarına göre 400 ile 600 mm kadardır. Pamuk ekilen bölgelerde yıllık yağış miktarının az olduğu dönemlerde, pamuğun daha iyi serpilmesi için ihtiyaç duyulan su, sulama vasıtasıyla yapılmaktadır. Pamuk üretiminde verimi etkileyen faktörlerin başında sulama gelmektedir. Genelde sulama toprağın nem durumuna göre ve bitkinin ihtiyacına göre yapılmaktadır. Aslında sulama 4–5 kez 15 ile 20 gün arayla yapılmaktadır. Fakat toprağın özelliğine, pamuk çeşidine, taban suyu yüksekliğine, yağış miktarına, havanın sıcaklık ve nemine göre 7 hatta daha fazla sulama da yapılabilir. Göz kararı sulama da denilen yüzey sulama en yaygın yöntemdir (Anonim 2019f).

Gübreleme: Pamuk yetiştiriciliğinde en önemli faktörlerden birisi başka tarımsal uygulamalar ve maddeler yanında yeterli ve doğru derecede suni gübre kullanımınıdır. Kullandığımız mineral gübreler pamuğun hem verimini hem kalitesini artırmaktadır. En önemli özellikler gübre kullanırken çeşide göre doğru kullanım ve miktardır. Toprak yapısı hem fiziki hem de kimyasal olarak farklılık gösterir, bu nedenle her yerde pamuk tarımı için suni gübre kullanımı tavsiye edilmemektedir. Toprak yapısına göre bazı yerlerde üç kez bazı yerlerde iki kez suni gübre kullanılmaktadır. Bitkilerin gelişimi için önemli olan çiçeklenmeyi sağlayıcı, kozaların büyümesini destekleyici ve sağlıklı tohum oluşturması için ortam hazırlayan üre karbomid çoğunlukla ilk gübreleme olarak uygulanmaktadır ve ikinci çapalamadan sonra yapılmaktadır. İkinci gübreleme ise çiçeklenme zamanında amonyum nitrat kullanılarak bitkinin olgunlaşması için yapılmaktadır. Verimliliği yüksek olan topraklarda doğal gübre yani hayvan dışkısı tercih edilmektedir (Anonim 2019f).

Hastalık ve Zararlılarla Mücadele: Pamuk yetiştiriciliğinde özellikle solgunluk gibi hastalıklar ve zararlılar son yıllarda görülmeye başlanmıştır. Hastalık bitkinin ölümüne ve verimlilik kaybına sebep olmaktadır (Dolar 1984). Bütün bu hastalıkların sebebi fazla nem ve sıcaklıktır. Pamuk bitkisi çok hassas bir bitkidir ve fazla sıcaklık, fazla soğukluk ve yüksek nem oranı pamuğun tabiatı değildir. İklim değişikliği nedeniyle son yıllarda pamuk yetiştiren ülkeler büyük bir sorunla karşı karşıya gelmektedir. Bu sebeple yaklaşık olarak 3–4 kez mineral ilaçlama yapmak zorunda kalmaktadırlar. Pamuk tarımında

gübreleme; hava şartlarına, toprak özelliklerine, sulama miktarına göre değişmektedir (Anonim 2019f).

Hasat Harman: Pamuk hasadı genelde elle yapılmaktadır. Bazı gelişmiş ülkelerde makina ile hasat yapılır. Fakat pamuk kalitesini korumak için el hasadını tercih etmekte fayda vardır. Ağustos aylarında kozaları olgunlaştıktan sonra hasat başlamaktadır. Çoğunlukla hasat zamanı Ağustos ayının sonuna doğru başlamaktadır ama o bölgenin iklim şartlarına, sulama şartlarına ve ekim zamanına göre değişmektedir. Pamuk hasadı genelde 2–3 kez ve bazı ülkelerde 5'e kadar el ile yapılmaktadır. Kasım ayı pamuk için son toplama zamanıdır. El ile hasat, pamuk yetiştiren bölgedeki çiftçiye özellikle kadınlara istihdam sağlamaktadır. Bu yöntem hem istihdam açısından hem de pamuk kalitesini korumak açısından iyi bir yöntemdir (Anonim 2019f).

Şekil 2.12. Pamuk Hasadı
Kaynak: Anonim 2019f

2.2.7. Pamuk Zararlıları ve Hastalıkları

Küresel ısınmanın sonucu olan iklim değişikliği hemen hemen dünyanın her bölgesinde sorunlara neden olmaktadır. Özellikle tarım sektörü ciddi zarar görmektedir. Tacikistan

bir tarım ülkesi ve özellikle pamuk üreticisi olan bir ülkedir. Son yıllarda pamuk üretiminde çeşitli hastalıklar ve zararlılar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu zararlılar beyaz sinekler, yaprak biti, yaprakçıklar, kurtlar, solucan kurdu ve yaprak kıvrılması, kuruması, koza çürümesi vs. gibi adlandırılmaktadırlar (Khan ve ark. 2014). Bütün bu zararlıların ve hastalıkların sebebi özellikle pamuk bitkisi için aşırı sıcaklık ve yüksek nem (buhar) oranıdır. Bu hastalıklar ve zararlılar pamuk bitkisinin gelişmesini ve yüksek verim elde edilmesini engelleyenler unsurlardır. Son birkaç yıldır tarım sektöründe ve pamuk üretiminde ciddi verim kaybı yaşanmaktadır. Böyle zararlılar ve hastalıklar sadece bir bölgede değil pamuk üretimi yapan diğer bölge ve coğrafyalarda da bulunmaktadır. Pamuk bitkisi için bir zamanlar tek sorun yabancı otlarken günümüzde farklı çeşitte zararlılar ve hastalıklar ortaya çıkmıştır. Böylece pamuk yetiştiriciliği sürecinde sabit maliyetlere ek olarak ilaç maliyetleri de eklenmiştir. Genel olarak, yabancı otlar pamuk üretiminde devam eden ve çözülememiş bir sorun olarak ortadadır. Çiftçiler genelde, haşere ve hastalıkları yok etmek için kimyasal tarım ilaçlarını kullanmaktadır. Doğada bazı faydalı böcekler ve kuşlar mevcuttur. Bu tarz böcekler tarımsal ürünlerdeki haşereler, beyaz sinekler, yeşil kurtlardan beslenmektedirler. Yani pamuktaki zararlıları ve hastalıkları yok etmek için çok önemlidir ve faydalı böcekler olarak adlandırılmaktadır. Ama fazla sıcaklık ve yüksek nem oranından dolayı faydalı böceklerin azalması da ayrı bir tehdittir.

2.2.8. Pamuk Üretiminde Kolkhozlar - Sovkhozlar (KS) ve Yeni Sistem Dehkan Çiftliği

Kolhozlar ve Sovhozlar sistemi Sovyetler Birliği (SSCB) zamanında nüfusun istihdamını arttırarak ülke ekonomisine katkı sağlamışlardır. Sovhoz, SSCB'deki devlet tarım işletmesi olarak geçmektedir. Kolhozlar ise köylüler için oluşturulan kooperatif birlikleri olan kollektif çiftlikleri oluşturmaktadır. SSCB'nin çöküşünden sonra Kolkhozlar ve Sovkhozlar güvenilirliklerini kaybetmiştir. Tarımsal üretimde verimlilik sağlanamamış, kırsal nüfusun gelir seviyelerinde bir artış gösterilememiştir. Tarımsal üretimde de eskisi gibi istenen gelişme hızı sağlayamamıştır. Tacikistan'da iç savaştan sonra KS sistemi gittikçe daha da zayıf hale gelmiştir. Yavaş yavaş KS sistemi ortadan kaldırılmaya başlanmıştır. Onun yerine yeni sistem Dehkan Çiftlikleri uygulanmaya başlanmıştır. "Dehkan" kelimesi çiftçi anlamına gelmektedir. Eski KS sisteminde her haneden kaç kişi

dekhan çiftliğinde kayıtlı olarak çalışmıştır ve yeni sisteme geçiş yaparken kayıtlara göre kişi başına 0,5 hektar arazi teşvik olarak dağıtılmıştır. İlk zamanlar çoğunlukla bölgede yaşayan halk çalışmak için Rusya'yı tercih etmekteydi. Bu nedenle kırsal alanlarda işçi sayısı azalma göstermiştir. Yeni sistemin daha karlı olduğunu bilmemektedirler. Bir dönem Rusya farklı sebeplerle birçok insanı sınır dışı etmiştir. O zaman insanlar Tacikistan'a dönünce işsiz kalmış yavaş yavaş yeni sisteme yani Dehkan Çiftliğine, yönlendirilmiştir. Devlet bağımsızlığını kazandıktan sonra, ülkede ekonomik reformların arka arkaya yapılmıştır. 1992'den beri dağlık ve ova alanlarda toprağın kısmi dağıtılması süreci başlamıştır; 1995-1997'de Tacikistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının kararnameleriyle, çiftçilere, nüfusun gıda arzını kolaylaştırmak ve geliştirmek için 75 bin hektarlık bir alan (9 Ekim 1995 tarih 342 ve 1 Aralık 1997 tarih 874 sayılı kararname) tahsis edilmiştir. Bu Kararnamelerin kabulü, işsiz nüfusun belli bir bölümüne iş sağlamış ve bu da işsizlik oranını azaltmada belirleyici bir rol oynamıştır. Arazi ve su kaynaklarını etkin ve verimli kullanmak ve tarımsal üretimi arttırmak amacıyla 25 Haziran 1996 tarih ve 522 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi "Tarımsal işletmelerin yeniden düzenlenmesi üzerine" kararlaştırılmış ve sonuç olarak bu Kararnamenin uygulanması, devlet üretim kotaları ve tarım fiyatlarının serbest ilan edilmesini sağlayarak çiftçilerin özgürlüğünü teşvik etmiştir.

2.2.9. Pamuk Üretiminin Ekonomik Önemi

Pamuk üretimi, son yıllarda birçok ülkelerde önemli bir ekonomik bileşen ve ekonomik büyümenin gücü olmuştur. Orta Asya ülkeleri için, özellikle Tacikistan için pamuk, önemli bir ihracat kaynağı olmuştur. Pamuk üretimi, hem ülke ekonomisine hem de toplam istihdama önemli katkı sağlayan birkaç sektörden biridir (Vitale 2018). Pamuk bitkisi farklı sektörlerde kullandığı için günümüzde çok önemli bir tarımsal bitki olarak dünyada yerini almıştır. Özellikle Hazır Giyim ve Tekstil sektörü için ana ürün olarak değeri çok yüksektir. Dokuma ham maddeleri arasında çok önemli bir paya sahip olan pamuk endüstrisi çok eski zamanlardan bugüne kadar gelişmiş ülkelerin ekonomisine ciddi bir katkı sağlamaktadır. Pamuk bitkisi uluslararası pazarda, en yüksek hisse ile tekstil sektörü, yağ ve yem sanayi gibi dallarıyla ekonomiyi temsil etmektedir. Pamuk mahsulleri sadece tekstil endüstrisi için lif sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda yüksek

protein (% 20 - 40) oranı ile yem ve yüksek yağ oranı ile (% 18 - 24) yağ endüstrisinde önemli de rol oynamaktadır. Tahminen 350 milyon kişi (çiftlikte, nakliyede, çırçırılama, balyalama ve depolamada) pamuk üretimi ile uğraşmaktadır. Çin, dünyadaki ham pamuğun % 40'ını tüketmektedir. Avustralya ve Mısır, dünyadaki en kaliteli pamuğu üretmektedir. Pamuk, Burkina Faso, Benin, Özbekistan, Mali, Tacikistan, Fildişi Sahili, Kazakistan, Mısır ve Suriye için önemli bir ihracat geliri kaynağıdır. Dünyanın en düşük maliyetli pamuk üreticileri ise Avustralya, Çin, Brezilya ve Pakistan'dır. Bugün dünya çapında, diğer elyaflar arasında en fazla oranı pamuk elyafı almaktadır. Sadece çiftlik düzeyinde, yıllık üretim, yaklaşık 5.3 milyar dolar değerindedir. Tüm dünyada pamuk işleyen fabrikalara ve işletmelere gelişmeleri ve üretimin arttırılması için çeşitli teşvikler verilmektedir. Hasattan sonra pamuğun işlenmesi ve dağıtımı daha da fazla işgücü gerektirmektedir. Ülkeler ne kadar gelişmiş olsalar da yine de tarım sektörüne, özellikle pamuk sektörüne yatırım yapmaktadırlar (Bashimov, 2017). Dünya ekonomisi ilerledikçe yaşam tarzı da bu ilerlemeye bağlı olarak değişmektedir. İnsanlar giyim ve pamuktan oluşan ev eşyalarını tercih etmektedirler. Böylece talep arttıkça üretimi de arttırılıp pamuk daha katma değerli ürünü haline getirilmektedir. Pamuk bitkisinin tüm kısımları yararlıdır. Bunlardan en önemlisi, pamuklu kumaş yapımında kullanılan elyaf veya tiftiktir. Linters - tohumdaki kısa tüylenme - plastik, patlayıcı ve diğer ürünlerin yapımında selüloz sağlamaktadır. Lintersler ayrıca yüksek kaliteli kağıt ürünlerine dahil edilerek yatak, mobilya ve otomobil yastıkları için dolgu malzemesi olarak işlenmektedir (Anonim 2019 n).

Pamuk bitkisi hayatımızın bir parçası olarak çok değerli bir gelir kaynağıdır. Daha önce söz ettiğimiz gibi pamuk yetiştiriciliğinde ekimden hasada kadar her aşamada o bölgedeki insanlara iş imkanı sağlamaktadır. Farklı açıdan değerlendirdiğimizde çiftçiye de çok önemli bir kar payı oluşturmaktadır. Ekonomik açıdan da uluslararası piyasada tarım ürünleri arasında önemli bir yerdedir. Pamuk üretiminin faydalarını maddeler halinde aşağıda özetleyebiliriz:

- a) **İşsizlik Oranlarının Azaltılması:** İşsizlik son zamanlarda küresel bir problemdir ve özellikle Tacikistan'da iç savaştan sonra yıllardır çözülmeyen bir durumdur. Böyle bir ortamda istihdam sağlamak ve istihdamı arttırmak oldukça güçtür.

İşsizlik oranlarında istenilen sonuca varmak uzun bir dönem gerektirir. Pamuk tarımı istihdam açısından Tacikistan'da özellikle kadınlar için son derece önemli bir kaynaktır. Genelde kırsal yerlerde sanayi olmadığı için pamuk üretimi kırsaldaki yaşayanlara, özellikle kadınlara büyük bir fırsat sağlamaktadır. Bölgede yaşayanlar eskiden iş bulma amacıyla Rusya'ya gitmekteydiler. Son zamanlarda farklı sebeplerle Rusya göçmenleri sınır dışı yapmaktadır. Bu nedenle pamuk ülkede insanların önemli geçim kaynağını oluşturmaktadır.

- b) **İpekçiliğe Karşı Alternatif Seçenek:** Sovyetler zamanında ve bağımsızlık kazanıldıktan sonra Tacikistan'da ipekçilik yaygın olarak yapılmaktaydı. Bölgede zamanla bağlar iç savaş sebebiyle azalmaya başlamıştır. İpek lifi dünyada çok değerli bir bitkidir ve ekonomiye katkı sağlayan önemli bir geçim kaynağıdır. Maalesef Kolkhozlar ve Sovkhozların ortadan kaldırılmasıyla dut bağları da azalmaya başlamıştır ve ipek böceğinin beslenmesi sıkıntı olduğu için üretimi de azalmıştır. Bu sebeple pamuk üretimi alternatif ürün olarak daha da yaygın haline gelmiştir.
- c) **Ülkede Kadın İşgücü Oranının Artırılması/ Göçün Azalması:** Yukarıda bahsettiğimiz iç savaş Tacikistan halkına ciddi zarar vermiştir. Erkek nüfusu işsizlikten dolayı kazanç amacı ile Rusya'ya göç etmiştir. Tarım arazileri boş kalmış, bunu önlemek için de kadın nüfusu aileye, devlete, ülke ekonomisine katkı sağlamak amacıyla pamuk üretimine yönlendirilmiştir. Tacikistan'da toplam pamuk ekim alanı 146 475 bin hektardır. İstatistiki raporlara göre 132 231 (%90,3) bin hektarlık alanda erkek işgücü 14 244 (%9,7) bin hektarlık alanda da kadın işgücü çalışmaktadır (Anonim, 2017). Son zamanlarda Tacikistan'da tersine göç başlamış ve üreticiler dehkân çiftliği kurarak pamuk ekimi ve üretimine yönelmişlerdir.

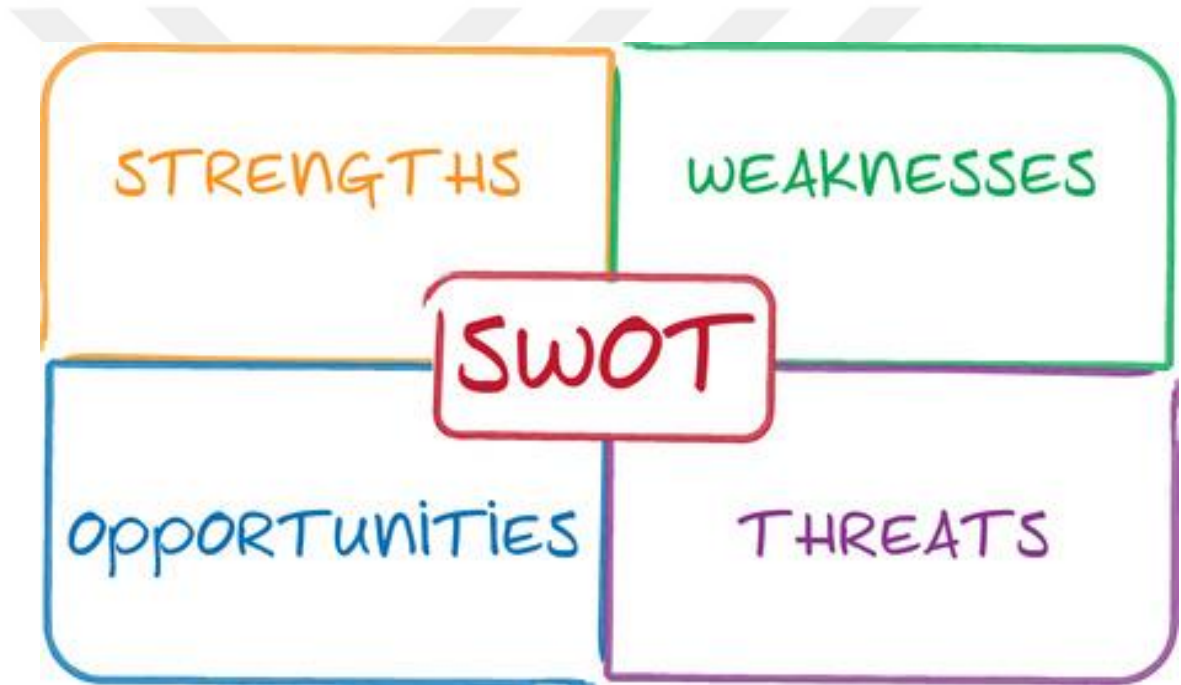
Tacikistan için pamuğun ekonomik önemi bunlarla sınırlı olmayıp; Pamuk üretimi ve tüketimi artıca hem ülke için hem de birey için, özellikle kadın çiftçiler açısından önemli bir fayda sağlayacaktır.

Tacikistan’da, bazı bölgelerde pamuk üretiminde yaşanan çevre sorunları su ve hava ile ilgilidir. Su sorunu bazen kuraklık sebebiyle bazen de yağışların dönemsel dağılımı ile ilgilidir. Bazı bölgelerde pamuk üretimi için toprak uygundur ama sulama sistemi yeterli değildir. İç savaştan sonra sulama sistemleri hiç bakım görmemiştir. Bazı arazilerde sulama sistemi olmadığı için ve yağışın da az olduğu dönemlerde pamuk üretimi imkansız hale gelmektedir. Son zamanlarda organik gübre yerine kullanılan kimyasal gübreler ekili alanlardaki organik maddeyi azaltmakta ve toprak yapısının bozulmasına neden olmaktadır. İklim değişikliği Tacikistan’ı da etkilemiş yaklaşık son on yıldır ülkeye aşırı sıcak, nem, kuraklık hakim olmuştur. Faydalı böceklerin yok olması ya da göç etmesi farklı hastalıklar ve zararlı böceklerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Pamuğun kalitesinin düşük olması temel ekonomik kaygılardan birisidir. Çiftliklerin büyük bir kısmında, bir çiftliğin içinde birden fazla çeşit yetiştirilmektedir. Sonuç olarak, düşük pamuk kalitesine ve lif mukavemetine, çok değişken balya kalitesine ve zayıf dönme kabiliyetine yol açan çapraz tozlaşmaya neden olmaktadır. Kalite, aynı zamanda, dikkatsiz toplama nedeniyle ortaya çıkan kirlilik (örneğin, kimyasal lifler, plastik filmler ve teller, kumaş, kağıt, tüyler ve hayvan kıllarının izleri) ile de düşürülmektedir. Kirlilik sorunu, temel olarak pamuk toplayıcılarının (çoğunlukla büyük pamuk üreticisi olmayan illerden gelen) eğitim seviyesinin düşüklüğünden kaynaklanmaktadır. Pamuk fiyatı yüksek olduğunda, düşük kaliteli pamuk bile kolayca satılabildiği için düşük pamuk kalitesi devam edebilmektedir. Bu nedenle üreticiler kaliteyi artırma girişiminde bulunmamaktadır.

2.2.10. SWOT Analizi

SWOT, mevcut durumla ilgili yapılan, güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditlerin belirlenmesine dayanan bir analiz yöntemidir (Şekil 2.13). Bu teknik, 1960’larda Fortune dergisinin yaptığı ilk 500 şirket araştırmasını inceleyen Stanford Üniversitesi çalışmasına dayanmaktadır. 1960’larda ortaya çıksa da hala kullanılmaktadır. SWOT analizi, son zamanlarda yöneticiler arasında yaygın olarak kullanılan strateji araçlarından birisidir. SWOT analizi proje ve stratejik planlarda, karar verme sürecinde diğer yönetim tekniklerine göre daha fazla kullanılmaktadır. Bir organizasyon, çerçevesini, mevcut durumunu, rekabet gücünü ve gelecek planlarını SWOT analizi yaparak belirlemektedir.

Ayrıca SWOT, kurumsal planlamacıların stratejik düşünmelerine yardımcı olacak kullanışlı bir araçtır. (Madsen 2016). Analiz yapmanın sağladığı en önemli iki kazanç, belirsizliklerin ortadan kaldırılmasına ve geleceğin öngörülmesine yardımcı olmasıdır. Diğer taraftan, bu analizler bir konuyu temel parçalarına ayırıp, daha sonra parçaları ve aralarındaki ilişkileri tanımlayarak sonuca gitme yoludur. Ele aldığımız konu örneğin bir sorun ise, sorunun çıkış noktası, sebepleri, doğurduğu sonuçlar, çözüm önerileri, çözüm yolları, arzulanan sonuçlar gibi soruna dair alt başlıklar tek tek değerlendirildiğinde sorunun ortadan kaldırılma olasılığı artar. SWOT analizi yaparak hem kendi mevcut durumumuzu hem de rakip şirketlerin mevcut durumunu inceleyebiliriz. Kurum ve çevresini inceleyen bu süreç SWOT analizinin temelini oluşturur (Gürel ve Tat 2017).

Şekil 2.13. SWOT Analizi

Kaynak: Anonim 2019o

SWOT analizi, pratikte her zaman etkili bir sonuç veremez ve bazen yanlış analiz yapıldığında yanlış bir karar alınmasına yol açabilir (Wilson ve Gilligan, 2005; Coman ve Ronen, 2009). Bu nedenle üreticiler, kurumlar, yöneticiler, ticaret yaparken ya da tarımsal aktivitelerde dış ve iç çevre şartlarını araştırmaları çok önemlidir. Bir işletmeyi yada üretimi sürdürebilmek amacıyla çevrenin güçlü ve zayıf yönleri, fırsat ve tehditleri çok iyi değerlendirilmelidir. SWOT sözcüğünün açılımı aşağıda açıklanmıştır.

Güçlü Yönler: Her hangi bir işletmenin rekabet gücünü, kuvvetli yönlerini belirlemektir. Bu yöntem kurumların ya da işletmelerin güçlü yönlerini belirleyerek hedefledikleri misyonlara ulaşmak için destek sağlamaktadır. Şirketlerin rekabet gücünü ve performansını uzun süreli hakim olabilmesi için güçlü (yön/taf) terimi en önemli temellerden biridir. Aşağıda güçlü yönleri belirlerken dikkate alınacak noktalar sıralanmıştır (Coman ve Ronen, 2009):

- ❖ Yenilikçi taraflar
- ❖ Kusursuz yönlerimiz
- ❖ Rekabet gücü
- ❖ Uzun vadeli ve sözleşmeli kayıt kadrosu
- ❖ Tecrübe
- ❖ Rakiplerin değerlendirilebilmesi
- ❖ Rekabet avantajları
- ❖ Diğer

Zayıf Yönler: Herhangi bir sektörün ya da kurumun zayıf yönleri hedeflediği amaçlara ulaşma aşamasında engel olan noktaları değerlendirmektedir. İşletmelerin zayıf noktaları, her hangi bir kurumun iç ve dış pazardaki dezavantaj özelliklerine göre değerlendirilmelidir. Zayıf noktalar bir şirketin performans ve gelişimini engelleyebilmektedir. Zayıf yönleri tespit ederken dikkat edilecek noktalar aşağıda sıralanmıştır (Coman ve Ronen, 2009):

- ❖ Rekabet gücünün yetersiz olması
- ❖ Kabiliyet ve hünelerinin yeterli olmaması
- ❖ Eski teknoloji kullanımı
- ❖ Motivesi olmayan ya da eksik kadro
- ❖ Gereksiz yere karmaşık sistem ve işlemler
- ❖ Finansal istikrarsızlık
- ❖ Şirketin tüm bölümlerinin birbirine bağlı olmaması

Fırsatlar: Fırsatlar, bir kuruluşun piyasa ortamındaki performansını ve rekabet avantajını artırmak için gerekli koşulların çevrede mevcut olmasıdır. Bunlar (Coman ve Ronen, 2009);

- ❖ Rekabette belli bir yükseliş yani avantaja sahip olmak
- ❖ Yeni teknolojilerde ilerleyebilmek ve yenilikçi yaklaşım
- ❖ Enformasyon ve araştırma
- ❖ Diğer

Tehditler: Tehditler, kurumların ve işletmelerin performanslarını veya hedeflerini dışarıdan olumsuz yönde etkileyen etkenlerdir. İşletmeler ve kuruluşlar dışarıdaki tehditleri kontrol altına alamamaktadır. Hızla büyüyen ve değişen teknolojiler, piyasaya adım atan güçlü rakipler, içsel değişkenler ve bunlara benzer gelişmeler işletmeler için tehditler olarak görülebilir. Tehditleri aşağıda sıralayabiliriz (Coman ve Ronen, 2009).

- ❖ Yeni ürün ve hizmetler
- ❖ Yeni teknolojiler
- ❖ Yeni muhalifler
- ❖ Muhalifin amaçları
- ❖ Siyasi etkiler
- ❖ Diğer

SWOT (GZFT) analizinden amaçlanan; iç ve dış etkenleri dikkate alarak, var olan güçlü yönler ve fırsatlardan en üst düzeyde yararlanacak, tehditlerin ve zayıf yanların etkisini en aza indirecek plan ve stratejiler geliştirmektir. Planlama alanında kontrol edilebilen etkenler ile kontrol dışında olan ve belirsizlik oluşturan etkenlerin analizi, planlama sürecinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

SWOT analizinin hedefi, veri toplamak, tahlil etmek, yorumlamak ve belirli bir sürede, kuruluşlara, organizasyonlara işletmelere, bir topluluğa kasıtlı strateji tercihleri tanımlamaktır (Osito ve ark 2014).

SWOT Analizinin kullanılması, kuruluşların ve ticari işletmelerin güçlü yönlerini en üst düzeye çıkarmalarını, zayıflıklarını en aza indirmelerini, fırsatlarından faydalanmalarını ve zayıflıklarının üstesinden gelmelerini sağlamaktadır. Daha önce yapılmış çalışmalarda, SWOT modelini kullanarak, kuruluşların politika yapıcılarının güçlü

yanlarını, zayıf yanlarını, fırsatlarını ve tehditlerini tanımlamasına yardımcı olduğunu ve uygun stratejilerin düzenlenmesinde etkili olduğunu ve toplam verimlilik ve etkinliklerde bir artışa yol açtığını göstermiştir. SWOT analizi yeni bir projeye başlamak ya da yeni bir işletmeyi kurmak için ya da işletmenin yönlerini (güçlü, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler terimlerini) başarılarla ulaştırmak için ya da uzun dönemli sürdürülebilirlik için hedeflenmektedir. İşletmeler analiz yaparken kesinlikle ilk yapılan iş, üç tarafı yani zayıf yönleri, fırsatlar ve tehditleri kıymetlendirmelidir. Böylece mevcut insan kaynaklarını, uygun eğitim sistemini, tesisleri ve teknolojileri ve kitle iletişim araçlarını en iyi şekilde kullanması ve zayıf yönleri güçlü yön ve fırsatlara dönüştürmek için çevresel fırsatları kullanması gerekmektedir. Bu noktalar başarı kazanmayan işletmelerin zayıflamalarına sebep olabilir. Bu nedenle tam vaktinde SWOT analizi yapılmak; işletmelerin güçlü ve zayıf yanlarını belirleyerek bununla beraber fırsatları değerlendirebilmek ve tehditlere karşı önlem alabilmek, şirketlerin sürdürülebilirliği açısından önemlidir.

SWOT analizi tüm işletmeler ve sektörlerde stratejik planlama yapmak için kullanılmaktadır. Üstelik analiz sadece şirketler üzerine değil, ürünler ve hizmetler üzerine de yapılabilmektedir. SWOT analizi uygun bir vakit ve uygun bir biçimde yapıldığında şirketin ya da kuruluşun devamlılık ve başarısını etkileyen en önemli etkenleri ortaya koymaktadır. Spesifik olarak, SWOT analizi, kaynakları ve avantajları organizasyonun faaliyet gösterdiği rekabetçi ortamla eşleştirmek için faydalı bilgiler sağlamaktadır. SWOT Analizi birçok amaç için kullanılmaktadır ve çeşitli analiz birimlerine uygulanmaktadır. SWOT analizinin kullanıldığı yerler aşağıda sıralanmıştır:

- ❖ Bir kuruluş, işletme, topluluk, bölge, ülke, ürün, hizmet, süreç, aile, takım, kişi, marka, proje veya görevin durum analizini yapmaktadır
- ❖ Misyon ve vizyon ifadelerini geliştirmek, hedefler koymak ve stratejik kararlar almak için temel bilgi sağlamaktadır
- ❖ Fırsatları, kaynakları, kısıtlamaları ve stratejik seçenekleri belirlemektedir
- ❖ Bir sistemin konumuna dair bir farkındalık geliştirmek, öğrenmek ve hakkında bilgi edinmek; zayıflıklar; fırsatlar; tehditleri tespit etmektir
- ❖ Bir kuruluş için vizyon geliştirmektedir
- ❖ Senaryoların ve stratejik planların geliştirilmesi için girdi sağlamaktadır.

Araştırmanın bu bölümünde pamuk ekim ve üretimi ile ilgili SWOT analizi yapılmıştır. Çalışmada pamuk üretimine ait mevcut durum değerlendirilmiş, pamuk sektörünün güçlü ve zayıf yönleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Aynı şekilde, pamuk üretiminde mevcut olan fırsatlar ve tehditleri de değerlendirilmiştir. Uygulanan analizin sonuçları Çizelge 2.12’de sunulmuştur.

Yıllardır kırsal alanlarda ekonominin güçlenmesi, kalkınma hızının artması, iş imkanı sağlaması ve iş imkanlarının artırılması özellikle kırsaldaki kadın çiftçiler için kazanç imkanları sağlaması nedeniyle pamuk sektörünün geliştirilmesi son derece önemlidir. Kırsalda yaşayan insanlar, küçük işletmeler ve üreticiler genelde bölgesel fırsatlara ve şartlara bağlı yaşadıkları için sektörün güçlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca pamuk üretimi ve ticaretindeki bölgesel tecrübe; küçük işletmeler ve yeni girişimcilerin artırılması için ciddi fırsatlar sunma şansına sahiptir. Pamuk tarımının ilerleyebilmesi için devlet destekleri yanında mesleki eğitimler de önemlidir. Pamuk üretimi ve alım satımını daha iyi bir mevkiye taşıyabilmek için gerekli önlemlerin alınması pamuğun geleceğiyle alakalı çok önemli görülmektedir. Pamuk bitkisinin son zamanlarda sıklıkla görülen hastalıklardan ve zararlılardan, böceklerden korunması için bilgilendirme eğitimi ve bilgi eksikliğini ortadan kaldırılması en önemli tebbirlere dendir. Bir kurumun iç analizinin teorik referansına dayanarak (bu durumda bir pamuk üreticileri birliği), rekabet gücü kapasitesini gösterebilecek bir diyagramın hazırlanması, sektörün yorucu etkisini tahmin etmek için önemli bir koşuldur (Sabbag ve Costa 2014).

Çizelge 2.12. Tacikistan’da Pamuk Üretiminin SWOT Analizi

<u>Güçlü Yönler</u>	<u>Zayıf Yönler</u>
<ul style="list-style-type: none">○ Pamuk bitkisinin fiyat avantajı○ Kaliteli üretim○ Güçlü girişimcilik sınıfı○ Sözleşmeli sistemin varlığı○ Nispeten rekabetçi ücretlerde yeterli işgücü arzı○ Rusya, Türkiye AB ülkeleri ile iyi ilişkiler○ Büyüyen iç ve dış pazar○ Yetiştiriciliğinin kolay olması○ Sulama avantajı○ Kırsal alanlarda işgücünün yüksek potansiyelde olması○ Kadın işgücü avantajı○ Toprağın uygun olması○ Dinamik ve büyüyen Tekstil ve giyim sektörünün büyüme potansiyeli○ Birim verimi artırma potansiyeli○ Liflerin kalitesini artırma potansiyeli○ Ekilebilir uygun arazi	<ul style="list-style-type: none">○ Sulamaya fazla ihtiyaç duyması○ Tekstil sektörünün gerilemesi○ Tarımsal makinaların eksikliği○ Kırsal alanlarda bilgi eksikliği○ Düşük işçilik maliyetlerine rağmen, üreticilerin karşı karşıya kaldığı teknik ve maddi sıkıntılar○ Teknolojik eskime ve düşük verimlilik○ Hammadde tedarikçisi ve hazır giyim üreticisi arasında güçlü bağlantı eksikliği○ Devlet ve uluslararası kurumlar tarafından bilgilendirme eksikliği○ Yabancı yatırımcıların yeterli olmaması○ Yabancı dil eksikliği nedeniyle alıcıların ihtiyaçlarını anlamama○ Yetersiz piyasa bilgisi, pahalı finansman○ Sanayileşmiş yönetimin yavaş gelişimi○ Lojistik sorunları

Çizelge 2.12. Tacikistan’da Pamuk Üretiminin SWOT Analizi(devamı)

<u>Fırsatlar</u>	<u>Tehditler</u>
<ul style="list-style-type: none">○ Dünya pazarında pamuğa yönelik hızlı bir şekilde artan talep○ İpekçilik yerine alternatif lifli ürün○ Orta Asya’da Özbekistan’dan sonra alıcıların Tacikistan’ı tercih etmesi○ AB, Rusya ve Türkiye ile iyi siyasi ve ticari ilişkiler○ Dil avantajı nedeniyle alıcıların ihtiyaçlarını anlama (özellikle Orta Asya ve Rusya bölgeleri)○ Pamuğun farklı alanlarda; (Tekstil, yem, yağ, kozmetik) kullanımı○ Pamuk çiğidinden yağ yapımı○ Pamuk ağacının odun yerine de kullanılması○ Çiğidinden küspe yapılması○ Araştırma ve ürün geliştirme○ Pamuk kalitesinin iyi olması ve fiyat açısından rekabetçi iplik üretimi○ Pazar geliştirme için geniş kapsam○ Sürdürülebilir organik pamuk üretimi○ Pamuk tarımına lokal desteğin sağlanması	<ul style="list-style-type: none">○ İklim değişikliği○ Çevre kirliliği○ Zararlıların ve hastalıkların artması○ Faydalı böceklerin azalması○ Hızla büyüyen kentleşme ve etkileri○ Politik istikrarsızlık○ Sıcaklığın artması○ Ülkede yükselen girdi fiyatları○ Tarıma destek politikalarının değişmesi○ Gümrükte yaşanan sıkıntılar

Pamuk bitkisinin ekim ve üretimi üreticiler için özellikle kadın çiftçiler için büyük bir fırsattır. Pamuk bitkisi için en büyük tehdit iklim değişikliği, zararlı böcekler ve hastalıklardır. Ama başta devlet olmak üzere, uluslararası kurumlar ve üreticiler ciddi önlemler almaktadır. Üretimin daha da artırılması ve dünya piyasasında rol oynayabilmesi için üreticilere devlet tarafından bir takım teşvikler verilmektedir. Yeni pazarlar arayan ve büyüyen pamuklu tekstil endüstrisi, pamuk üretimi için önemli bir fırsattır.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

3.1. Materyal

Araştırmada Tacikistan'ın Khatlon Bölgesi Vakhsh İli'nde pamuk üretimi yapan işletmelerle anket çalışması uygulanmış, üretim ve ürün maliyetiyle ilgili veriler elde edilerek değerlendirilmiştir. Çalışmada birincil ve ikincil verilerden faydalanılmıştır. Tacikistan İstatistik Komitesi'nin yaptığı istatistik raporlarına göre 1 Ocak 2017 yılında araştırma bölgesinde kayıtlı pamuk üreten tarımsal işletmelerin sayısı 510 olarak bulunmuştur. Basit tesadüfi örneklem yöntemi ile toplam 81 adet işletme ile görüşülmüş ve elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Araştırmada ayrıca Tacikistan'ın farklı tarımsal kurum ve kuruluşlardan ve çeşitli istatistiklerden elde edilen bilgiler ikincil veri olarak kullanılmıştır.

3.2. Yöntem

Araştırmanın asıl materyalini, Tacikistan'da pamuk üretiminin faal bir şekilde yapıldığı Khatlon Bölgesi 'nde yer alan Vakhsh İli'ndeki pamuk tarımı yapan işletmelerle yapılan anket çalışmasından elde edilen orijinal veriler oluşturmaktadır. Anket verileri 2017 – 2018 üretim dönemini kapsamaktadır. Araştırma bölgesinde kayıtlı pamuk üreten 510 adet işletme ile yapılan analiz sonucunda (% 90 örnekleme büyüklüğü güvenirliliği ile) aşağıda verilen formül kullanılarak 81 adet örneklemin anakütleyi temsil ettiği belirlenmiştir (Cohen 1988, Atış 2001, Neuman 2006, Vural 2017).

(3.1.)

$$\frac{(Z^2 * \frac{(1-p)}{e^2})}{1 + z^2 * \frac{p(1-p)}{e^2 N}}$$

Araştırmadan elde edilen veriler bilgisayar üzerinde SPSS programı kullanılarak değerlendirilmiştir. İşletmelerin demografik ve sosyo – ekonomik nitelikleri çizelgeler halinde özetlenmiştir. Anket bireysel görüşmeler şeklinde gerçekleştirilmiştir. Ankette sorulan sorular; yaş, eğitim, hane halkı sayısı (ev büyüklüğü, işletmede çalışan sayısı ve işletme dışı çalışanları) ve işletme genişliği, sulama miktarı, ilaçlama gibi özellikleri ile ilgili bilgileri toplamak için tasarlanmıştır. Ortalama pamuk verimliliği (y) üç bağımsız

değişkenin (X1 = (Pamuk Üretim Deneyimi), X2 = (Üreticinin Tarımsal Gelir Kaynağı), X3= İşletme Genişliği, X4= Yaş Grubu) regresyon analizi yapılarak korelasyon katsayıları (R) da % 95 güvenilirlik sınırı ve %5 hata payı ile hesaplanmıştır. (Tonta 2008).

$$Y_i = \beta_0 + \beta_i X_i + e_i \quad (3.1.)$$

$i = 1, 2, \dots, n$

Y_i = Bağımlı Değişken

X_i = Bağımsız Değişken

Kısmi bütçe analizi yöntemiyle işletmelerin ekonomik analizi yapılmıştır. Dolayısıyla, gelir – gider durumu, sadece işletmede üretilen pamuk ürünü için hesaplanmıştır. Kısmi bütçeleme işlemi; ortalama verim, brüt üretim değeri, gübre ve gübreleme harcamaları, bütün değişen harcamalar ve net gelire dahil etmektedir (Özkan 1997). Çalışmada kısmi bütçe analizi kullanıldığından, üreticiler kendi makinelerini kullanmaları halinde de, birim makine kirası esas alınmıştır. Çalışmada toplam değişen harcamaların % 3'ü genel idari giderler olarak alınmıştır. Döner sermaye faizi değişen bir masraf olarak üretim faaliyetlerine yatırılan sermayenin fırsat maliyetini oluşturmaktadır. Döner sermaye faizi olarak, bölgedeki tarımsal bitkilerin üretim kredileri için kullanılan faiz oranı (%3) alınarak hesaplamalar yapılmıştır. Pamuk tesis harcamalarının senelik amortisman hesabı ise tesis dönemi boyunca yapılan toplam tesis masraflarını işletmenin ekonomik ömrüne (bir yıl) bölerek hesaplanmıştır (Bursa ve Ercan 1992).

Pamuk üreten işletmelerde pamuk üretimin karlılık derecesi de bulunmuştur. Pamuk üretiminde toplam gelir (pamuk lifi, çiğidi, yağ, yem vs) birim fiyatla çarpılarak, birim alana gayrisafi üretim değeri elde etmiştir. Pamuğun gayrisafi üretim değerinden değişen masraflar çıkartılarak brüt kar hesaplamıştır. Pamuk üretiminden elde edilen net kar da, brüt kardan toplam sabit harcamalar çıkarılarak hesaplanmıştır.

Araştırmada pamuğun üretim performansına etki eden faktörleri tespit etmek için çalışmanın giriş kısmında SWOT analizi yapılmıştır. SWOT analizi, bir işletmenin güçlü ve zayıf yönlerini anlamamıza, fırsatların farkına varmamıza ve karşılaşılabileceğiniz tehditleri görmemize yardımcı olan faydalı bir tekniktir.

S: Strength (İşletmenin/ kurumun güçlü/ olağan üstü yönlerini ortaya çıkartmak/ tespit etmek anlamına gelmektedir).

W: Weakness (Kurumun/ İşletmenin zayıf ve güçsüz yönlerini ortaya çıkartmak/ tespit etmek anlamına gelmektedir).

O: Opportunity (Kurumun/ İşletmenin sahip olduğu fırsatları/ şansları ortaya çıkartmak/ tespit etmek anlamına gelmektedir).

T: Threat (Kurumun/ İşletmenin karşı karşıya bulunduğu tehdit/tehlikeleri tespit etmek anlamına gelmektedir (Aktan 1999)).

SWOT analizi, bir projede ya da bir ticari girişimde kurumun, tekniğin, sürecin, durumun veya kişinin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemede, iç ve dış çevreden kaynaklanan fırsat ve tehditleri saptamak için kullanılmaktadır. SWOT “mevcut durum” analizi anlamına gelmektedir. SWOT analizi aynı zamanda kurumun ilerideki durumunun ne olacağının tespit ve tahmin etmede de kullanılan bir tekniktir. Başka anlamıyla SWOT “gelecek durum” analizi olarak da bilinmektedir. Bu yorumlamalar karesinde SWOT analizi yakın ve uzağı seyretmemizi sağlayan bir ayna olarak da algılanabilir (Aktan 1999). Bu çalışmada Tacikistan’ın Vakhsh İl’inde pamuk üretiminin mevcut durumu, iç ve dış ticaretine odaklı gelecekteki planlama ve uygulama kararlarına yardımcı olabilecek bilgiler SWOT analizi uygulanarak ortaya konulmaya çalışmıştır.

4. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde Tacikistan'ın Khatlon Bölgesi Vakhsh İl'inde yapılan saha çalışmasının sonuçları değerlendirilmiştir. Khatlon Bölgesi'nde özellikle Vakhsh İl'inde pamuk üretimi ve ihracatında önde gelen 81 adet işletme ile birebir görüşme yapılarak anket çalışması uygulanmıştır. Üreticilerden pamuk bitkisinin üretimi, maliyeti, pazarlanması ve ihracatı ile ilgili mevcut durum ve var olan sorunlar tespit edilip çözüm önerileri sunulmuştur.

4.1. Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Araştırma bölgesinde pamuk üretiminin yoğun olarak yapıldığı köyler ve bu köylerde uygulanan anket sayıları Çizelge 4.1'de verilmiştir.

Çizelge 4.1. Anket yapılan köyler

Köy İsimleri	Frekanslar	Yüzde (%)
Cavoni	5	6,2
Dehkanabat	6	7,4
Gülbog	8	9,9
İstiklal	10	12,3
Sultanabat	2	2,5
Şerozi Gagarin	1	1,2
Şahriyor	21	25,9
Şahriyor – 1	17	21
Şahdrez	8	9,9
Viyon	3	3,7
Toplam	81	100,0

Yapılan araştırma kapsamında elde edilen sonuçlara göre pamuk işletmelerinde çiftçilerin yaş grubu 21 ve 65 yaş arasında değişmektedir. Çiftçilerin yaş ortalaması 37,40 olarak belirlenmiştir. Üreticilerin 67'si erkek ve 14'ü kadındır (Çizelge 4.2.).

Çizelge 4.2. Anketlere Katılan Çiftçilerin Yaş Grupları ve Oranları

Yaş Grubu	Frekanslar	Yüzde (%)
21 – 30 Yaş Arası	12	14,8
31 – 40 Yaş Arası	18	22,2
41 – 50 Yaş Arası	29	35,8
51 ve Üzere	22	27,2
Toplam	81	100,0

Üreticilerin ailedeki kişi sayısı Çizelge 4.3.’te gösterilmiştir. Hane halkı sayısında yoğunluk 4 – 6 kişi arasındadır (% 49,4). İkinci sırada %21 oranıyla 10 – 12 kişi arası yer almaktadır. Elde edilen sonuçlara göre bazı aileler çok kalabalıktır. Çünkü bir işletmede iki ya da üç aile birlikte çalışmaktadır. Az sayıda aile bireyleri olanlar ise 1 – 3 kişi arası ile küçük işletme sahibi olanlar yani 1 (0,5) hektar altında işletme büyüklüğü olanlardır.

Çizelge 4.3. Ailedeki Kişi Sayısı

Kişi Sayısı	Frekanslar	Yüzde (%)
1 – 3 Kişi	5	6,2
4 – 6 Kişi	40	49,4
7 – 9 Kişi	16	19,8
10 – 12 Kişi	17	21,0
13 – 15 Kişi	2	2,5
16 Kişi ve Üzere	1	1,2
Toplam	81	100,0

Ankete katılan üreticilerin eğitim düzeyleri Çizelge 4.4.’te gösterilmiştir. Birinci sırada % 70,4 oranıyla ortaokul mezunları yer almaktadır. İkinci sırada ise %24,7’lik oranı ile lisans mezunları bulunmaktadır. Lisans mezun olan çiftçilerin bazıları tarım üniversitesinden mezun ve bazıları da Tarım Bakanlığı’ndan emekli çiftçilerdir.

Çizelge 4.4. Üreticilerin Eğitim Düzeyi

Eğitim Düzeyi	Frekanslar	Yüzde (%)
İlkokul Mezunu	1	1,2
Ortaokul Mezunu	57	70,4
Lise Mezunu	3	3,7
Lisans Mezunu	20	24,7
Lisansüstü	00	00,0
Toplam	81	100,0

Çalışma sırasında üreticilerin tarım alanındaki deneyimleri de değerlendirilmiştir. Çizelge 4.5.'te de gösterildiği gibi, 16–20 yıl arasında deneyime sahip üreticiler %33.3'lük oran ile ilk sırada yer almaktadır.

Çizelge 4.5. Üreticilerin tarımsal deneyimi

Yıllar	Frekanslar	Yüzde (%)
1 – 5 Yıl	3	3,7
6 – 10 Yıl	18	22,2
11 – 15 Yıl	14	17,3
16 – 20 Yıl	27	33,3
21 – 25 Yıl	7	8,6
26 – 30 Yıl	10	12,3
31+	2	2,5
Toplam	81	100,0

Üreticilerin pamuk üretimindeki deneyimleri ise Çizelge 4.6'da verilmiştir. Çizelgeden de görüldüğü gibi üreticilerin %65,4'ü 6 – 10 yıl arasında bir deneyimine sahiptirler. En uzun dönem olan 16-20 yıl pamuk üretimi ile uğraşan üretici oranı ise % 7,4'dür. Yapılan çalışma sonuçlarına göre yeni üreticiler sayısı da az değildir. Yani üreticilerin deneyimi 1 – 5 sene arası %13,6 oranı ile gelmektedir. Araştırmalara göre ileriki zamanlar bu sayı yüksek bir orana ulaşacaktır.

Çizelge 4.6. Üreticilerin Pamuk Üretimindeki Deneyimleri

Yıllar	Frekanslar	Yüzde
1 – 5 sene	11	13,6
6 – 10 sene	53	65,4
11 – 15 sene	11	13,6
16 – 20 sene	6	7,4
Toplam	81	100,0

Çalışma kapsamında üreticilerin pamuk üretimi yanında başka ürünleri yetiştirme durumu da incelenmiştir. Çizelge 4.7.’de de görüldüğü gibi üreticilerin % 74,1’i pamuk üretimi yanında çeşitli ürünleri üretmektedirler. Büyük kapasitelerle üretim yapan üreticiler pamuk yanında çeşitli ürünler yetiştirmektedir. Bir hektarın altında araziye sahip olanlar ise sadece pamuk üretmektedirler.

Çizelge 4.7. Üreticilerin Pamuk Dışında Başka Ürün Ekimi

Sorular	Frekanslar	Yüzde (%)
Evet	60	74,1
Hayır	21	25,9
Toplam	81	100,0

Çizelge 4.8’de üreticilerin pamuk dışında ektikleri ürünler listelenmiştir. Buğday %60,5 oranıyla birinci sırada yer almaktadır. Buğdayı sırasıyla % 35,8 oranı ile mısır % 29,5 oranı ile süpürge takip etmektedir.

Çizelge 4.8. Üreticilerin Pamuk Yanında Başka Ürünlerin Ekimi

Ürün	Frekanslar	Yüzde (%)
Buğday	49	60,5
Mısır	29	35,8
Pirinç	2	2,4
Süpürge	24	29,5
Yonca	3	3,7
Toplam	81	100,0

Çalışma esnasında üreticilerin pamuk yapma nedenleri sorulmuştur ve ne yapılan analiz sonuçlarına göre üreticilerin % 70,4'ünün esas geçim kaynağı pamuktan diye hitap etmişler ve %29,6'sının ise pamuk üretimi ek gelir kaynağını oluşturmaktadır.

Aslında pamuk çeşitleri oldukça fazladır ancak bazı iklim şartlarına ve maliyet hesaplarına göre en uygun çeşitler üreticiler tarafından tercih edilmektedir. Çizelge 4.9'da üreticilerin tercih ettikleri pamuk çeşitleri listelenmiştir. Üreticilerin % 44,4'ü Flora çeşidini tercih etmektedir ve bu çeşit birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırada ise %38,3'ü oranı ile Bukhoro tohum çeşidi yani yerli tohumu yer almaktadır.

Çizelge 4.9. Pamuk Çeşit Tercihleri

Çeşitler	Frekanslar	Yüzde (%)
Bukhoro	31	38,3
Flora	36	44,4
Fleş	14	17,3
Toplam	81	100,0

Çalışmanın bir kısmında da üreticilerin toplam tarımsal gelir düzeyleri incelenmiştir. Çizelge 4.10'de görüldüğü gibi üreticilerin % 23,5'lik kısmı 51 000 TJS (5408,27\$) ve üzeri gelire sahiptir.

Çizelge 4.10. Üreticilerin Tarımsal Geliri

Gelir	Frekanslar	Yüzde (%)
5000 TJS(530,22\$) – 10 000 TJS(1060,45\$)	13	16,0
11 000 TJS(1166,49\$) – 20 000 TJS(2120,89\$)	15	18,5
21 000 TJS(2226,94\$) – 30 000 TJS(3181,34\$)	14	17,3
31 000 TJS(3287,38\$) – 40 000 TJS(4241,78\$)	9	11,1
41 000 TJS(4347,83\$) – 50 000 TJS(5302,23\$)	11	13,6
51 000 TJS(5408,27\$) ve Üzeri	19	23,5
Toplam	81	100,0

1\$ = 9.43 TJS

Üreticilere tarım dışından elde ettikleri gelir düzeyleri de sorulmuştur. Çizelge 4.11’de de görüldüğü gibi üreticilerin %82,7’si tarım dışından da gelir elde etmektedirler.

Çizelge 4.11. Üreticilerin Tarım Dışı Geliri

Gelir	Frekanslar	Yüzde (%)
Hiç Geliri Yok	14	17,3
5 000 TJS(530,23\$) – 10 000 TJS(1060,45\$)	19	23,5
11 000 TJS(1166,49\$) – 20 000 TJS(2120,89\$)	34	42,0
21 000 TJS(2226,94) – 30 000 TJS(3181,34\$)	11	13,6
31 000 TJS(3287,38\$) – 40 000 TJS(4241,78\$)	3	3,7
Toplam	81	100,0

1\$ = 9.43 TJS

Çizelge 4.12 incelendiğinde üreticilerin %98.8’inin aile işgücü kullandığı ortaya konulmuştur. Genel olarak Sovyetler zamanında geçici iş gücü fazla kullanılmıştır. Ama yeni sisteme göre çoğu üretici kendi işletmesinin haricinde başka işletmelerde çalışmamaktadırlar.

Çizelge 4.12. İşçilik

İşçiler	Frekanslar	Yüzde (%)
Aile Üyeleri	80	98,8
Günelik İşçi	1	1,2
Toplam	81	100,0

Anket sonuçlarına göre pamuk hasadının %100’ü elle yapılmaktadır. Pamuğun kalitesinin bozulmaması için hasadın elle yapılması tercih edilmektedir. Ayrıca üreticilerin %76.5’lik kısmı Dehkan Çiftçiliği – Şahsi Çiftliği tercih etmektedirler. Yeni sistem üreticiler açısından iyi bir sistemdir ve çiftçi ne kadar iyi çalışırsa o kadar kar elde etmektedir. Ama şahsi traktör ve diğer tarımsal makinalara sahip olmaları gerekmektedir. % 23,5’lik kısım ise Sovyetlerdeki sistemi yani Kolkhozlar ve Sovkhozları tercih

etmektedirler. Çünkü bu üretici kitlesi kendilerine ait traktör ve diğer tarımsal makinaları olmadığı için yeni sistemi tercih etmemektedirler. Çünkü Sovyetler zamanında bütün masraflar Kolkhozlar ve Sovkhozlara aittir.

Çizelge 4.13. Üreticilerin Çiftçilik Sistemine Bakış Açısı

Çiftçilik Sistemin Tercihi	Frekanslar	Yüzde (%)
Kolhozlar ve Sovhozlar	19	23,5
Dehkan Çiftliği – Şahsi Çiftlik	62	76,5
Toplam	81	100,0

Pamuk hasadı iklim koşullarına göre bazı bölgelerde Ağustos ayının sonunda ve bazı bölgelerde de Eylül ayında başlamaktadır. Sezon kapanışı toprak verimliliğine göre en az 3 kere ve en fazla 5 kere yapılmaktadır. Çizelge 4.14.'te de görüldüğü üzere üreticilerin % 66,7'si 5 kere hasat yapmaktadır.

Çizelge 4.14. Üreticilerin Hasat Sıklığı

Hasat Sıklığı	Frekanslar	Yüzde (%)
3 Kere	3	3,7
4 Kere	24	29,6
5 Kere	54	66,7
Toplam	81	100,0

Çalışma kapsamında üreticilerin zararlılar ve hastalıklara karşı kimyasal ilaç kullanımı da incelenmiştir. Son dönemlerde iklim değişikliğinden dolayı Tacikistan'da pamuk üretiminde çeşitli hastalıklar görülmektedir. Üreticiler çoğunlukla beyaz sinek ve yeşil kurt gibi haşerelerden şikayet etmişlerdir. Haşerelerin çoğaltma sebebini net bir şekilde cevap verilmedi. Bazı üreticiler iklim değişikliğinden dolayı ülkede sıcaklık yükseldiği için haşereler ve hastalıklar çoğaltmıştır diye cevap verdiler ve bazı üreticiler fazla nem oranı yükseldiğini belirtmişlerdir. Bu sebepten dolayı senede 2 veya 3 kere farklı

hastalıklar için çeşitli kimyasal sıvı ilaçlar kullanılmaktadır. Çizelge 4.15’de da görüldüğü gibi % 61,7’lik oranı ile Nürel – D ilacı en çok kullanılan ilaçtır.

Çizelge 4.15. Üreticilerin Zararlılara ve Hastalıklara Karşı Kimyasal İlaç Kullanımı

İlaç Çeşidi	Frekanslar	Yüzde (%)
Hiç Kullanmayan	23	28,4
Amay	22	27,1
Asefit	1	1,2
Detsis	4	4,9
Mosfilan	1	1,2
Nurel – D	50	61,7
UDS	1	1,2
Vertimek	5	6,2
Toplam	81	100,0

4.2. Üretim Maliyetleri

Çalışmayı gerçekleştirdiğimiz Tacikistan’ın güneybatısında yer alan Khatlon Bölgesi ve bu bölgedeki Vakhsh İl’i pamuk üretimin en çok yapıldığı bölge olarak tanımlanmaktadır. Vakhsh İl’inde 2017 yılı istatistik verilerine göre toplam 9500 hektar alanda pamuk üretimi yapılmıştır. Toplam pamuk üretim miktarı ise aynı istatistik raporlarına göre 21 000 kg/ton’dır (Anonim, 2018a).

Yüz yüze yapılan anket görüşmeleri sonunda bölgedeki pamuk üretimi yapan üreticilerin tamamının arazilerinin kendilerine ait olduğu tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında elde ettiğimiz verilerde Vakhsh İl’inde kira bedelli araziler görülmemektedir. Pamuk üretim maliyetlerinde kira bedellerinin etkili olduğu düşünülerek araştırma bölgesinde hektar başına arazi kiralari ortalama 530\$ olarak bulunmuştur. Eğer arazi kiralanarak pamuk üretiminde kullanılırsa diğer masraflar (su vergileri, yıllık tarla vergisi vb) arazi sahibine aittir. Kiracı sadece yıllık kirayı hektar başına 530\$ ödemektedir.

Pamuk bitkisi yıllık bir tarımsal bitki olduğundan dolayı tesis dönemi masrafları her üretim yılında yapılmaktadır. Araştırmalara göre, sürme ve işlem masrafları hektar başına ortalama 211 \$ olarak bulunmuştur. Pamuk bitkisi sıcak iklimlerde yetiştiği için sulama yılda 6 veya 7 kere yapılmaktadır. Bazen çok sıcak bölgelerde 9 kez yapıldığı görülmektedir. Sulama masrafları da yıllık olarak hesaplanmaktadır. Yaklaşık olarak sulama bir ya da iki gün devam etmektedir ve işçilik masrafları ise 6,37\$/gün olarak hesaplanmıştır.

Pamuk üretiminde kullanılan gübre çeşitleri ve miktarları ise yıllık hektar başına hesaplanmaktadır. Genelde iki tür gübreleme mevcuttur; organik gübreleme ve suni gübreleme. Organik gübreleme çok nadiren görülmektedir. Araştırmanın yapıldığı İl'de sadece suni gübreleme görülmektedir. Genelde pamuk üretimi için suni gübreleme bir üretim döneminde iki kere yapılmaktadır. Suni gübrelemede iki çeşit gübre kullanılmaktadır. Bunlar azotlu gübre (UREA) ve amoniyum nitratdır. İki çeşit gübreden yıllık hektar başına ortalama 143kg kullanılmaktadır ve gübre alış fiyatı 61\$/kg' dır. Son zamanlarda iklim değişikliği sebebiyle farklı zararlılar ve hastalıklar pamuk sektöründe çoğalmaktadır. Dolayısıyla zararlılardan ve hastalıklardan kurtulmak amacıyla kimyasal ilaçlar sıvı ve toz şeklinde kullanılmaktadır. Yaklaşık olarak kimyasal ilaç masrafı hektar başına 45\$ 'dır.

Pamuk üretilen tarlalarda yabancı ot mücadelesi ve çapalama bir üretim döneminde 3 veya 4 kez gerçekleşmektedir. Yabancı otlarla mücadele için her hangi bir kimyasal ilaç kullanılmamaktadır. Yabancı otlarla mücadele doğrudan işçiler yani her işletmenin üyelerin tarafından elle (çapalama ile) gerçekleşmektedir. Çapalama zamanında gerçekleşen işçilik masrafları nakit olarak ortalama hektar başına 48\$'dır. İşletmelerde üye sayısına göre çapalama için ekilen pamuk alanı bölgelere göre dağıtılmaktadır. Mesela her üye çapalama zamanında ya da başka bakım işlerinde sadece kendisine ait bölgeyle sorumludur. Ayrıca üretim dönemi sonunda üyeler kendi alanlarındaki pamuk ağaçlarını toplayarak odun olarak satıp ortalama 101\$ kar elde etmektedir. Yani bir işçi ortalama pamuktan yıllık çapalamadan ve pamuk ağacından 149\$ kar elde etmektedir. Bu hesaba pamuk hasadı dahil değildir.

Pamuk bitkisi çok hassas bir bitki olduğu için toprağın yumuşatılması gerekmektedir. Yumuşatma işlemi için traktör kirası hektar başına ortalama 6.37\$ olarak bulunmuştur. Bu işlemi yaptırmak için benzinini çiftçi kendi ayarlamaktadır. Yumuşatma masrafı sürüm kısmı ile beraber hesaplanmıştır.

Araştırma bölgesinde pamuk toplama sadece el ile yapılmaktadır. Pamuk hasadı yılda 3 ile 5 arasında değişmektedir. Hasat zamanı pamuğun çeşidine, iklim koşullarına göre ve ekim zamanına göre değişmektedir. Pamuğun kozaları yaklaşık olarak %60 açıldığında hasat başlamalıdır. Hasat zamanında en önemli dikkat edinecek konulardan birisi pamuğun yaş ve çepelli toplanmamasıdır. Yani sabah çok erken saatlerde pamuk toplanmamalıdır. Çünkü pamuk daha ıslaktır ve yağmurlu zamanlarda toplanması mümkün değildir. Son olarak pamuk toplarken yapraklarla beraber toplanmamasına dikkat edilmelidir. Yukarıda bahsedildiği gibi pamuğun en büyük düşmanı yağmurdur. Yağmurlardan sonra tarlaya girmek ve hasat yapmak mümkün değildir. Kütlü pamuk bitki üzerinde kuruması için bekletilmektedir. Pamuğun diğer önemli işlemlerden birisi de balyalamaktır. Balyalamak için pamuk nemli ve çiğ olmamalıdır, çünkü kir ve nem pamuğun kalitesini düşürmektedir. Pamuk hasatında en önemli konulardan biri de kütlü pamuğun konulduğu çuval çeşididir. Genelde elle toplarken bez çuvallar tercih edilmektedir. Ama çoğu yerlerde plastik çuvallar da kullanılmaktadır. Plastik çuvalların çırçırılama zamanında ve boyalama zamanında sıkıntı olma ihtimali vardır. Pamuk üretiminde elle toplama maliyeti gittikçe artmaktadır. Bu yüzden bazı ülkelerde (Avustralya, İsrail, Amerika vb.) hasat tamamıyla makina ile yapılmaktadır. Araştırma bölgesinde hasat maliyeti ton başına 53\$ olarak bulunmuştur.

Pamuk üretiminde hektar başına ekilen çiğit miktarının 70 kg olduğu belirtilmiştir. Pamuk çiğidinin yaklaşık ortalama fiyatı 0,64\$ olarak bulunmuştur. Bu nedenle bir hektar arazide ekilen pamuk çiğidi 44.8\$ olarak hesaplanmıştır. Anket sonuçlarına göre devlete ödenen yıllık vergi miktarı ise hektar başına 74,3\$ olarak hesaplanmıştır.

Gayrisafi Üretim Değeri (GSÜD)

Pamuk üretiminde ortalama verim 2,2 ton/ha'dır. Bir kilogram kütlü pamuğun 2018 yılındaki ortalama fiyatı 0,56\$'dır. Bir senenin sonunda 1 ton kütlü pamuktan elde gelir ise 563\$'dır.

$$GSÜD = \text{Toplam Verim} \times \text{Fiyat}$$

$$\text{Kütlü Pamuk} = 2,2 \text{ ton} \times 0,56 = 1232\$$$

$$\underline{GSÜD} = 1232\$ \text{ (Çizelge 4.16)}$$

Çizelge 4.16. Pamuğun Gayrisafi Üretim Değeri (ha)

Elde edilen ürünler	Miktar (ton)	Birim Fiyatı (\$)	Toplam (\$)
Kütlü pamuk	2,2	0,56	1232
Toplam GSÜD			1232

Sabit ve Değişen Masraflar

Bitkisel üretimde değişen masraf unsurları; gübre, tohum, sulama, ilaçlama, makine kirası, geçici işçilik ve pazarlama maliyetidir (toplama, çırçırılama, sınıflandırma, kurutma, komisyon vs.). Değişen maliyetler üretim yoğunluğuna göre azalan ya da artan masraflardır. Bahsettiğimiz masraflar üretim yapılarak ortaya çıkmakta ve üretim tutarına bağlı olarak değişim göstermektedir (İnan 1998).

Sabit giderler ise üretim miktarına bağlı olarak değişmeyen, üretim gerçekleştirilse de gerçekleştirilirse de ortaya çıkan masraflardır (İnan 1998). Bitkisel üretim sabit masraflar unsurları; genel idari giderler, arazi masrafları, giderler toplamının faiz karşılığı ve sabit işçi masraflarından oluşturmaktadır.

Çalışma kapsamında pamuk üreticilerinin üretim sırasında gerçekleşen sabit ve değişen giderleri de hesaplanmıştır. Yıllık üretimin sonunda bir hektar araziden gerçekleşen sabit ve değişen giderler alttaki çizelgede görülmektedir (Çizelge 4.17).

Çizelge 4.17. Sabit ve Değişen Masraflar

Masraflar	Miktar (\$)	Oranlar (%)
Toplam değişen masraflar	567,58	42,97
Toplam sabit masraflar	753,3	57,03
Toplam	1320,88	100,00

Brüt Kar

Brüt kar (BK), işletmelerin genel gayrisafi üretim değerlerinden toplam değişen masrafların çıkarılması ile bulunmaktadır (Özgürsoy 2006). Çalışma kapsamında pamuk üretiminde yıllık bir hektar araziden elde edilen brüt kar 664.42 \$ olarak bulunmuştur.

Brüt kar = Gayrisafi Üretim Değeri – Değişen Masraflar

Brüt kar = 1232 – 567,58

Brüt kar = 664.42\$

Net Gelir

Net kar, toplam gelirden sabit ve değişen masraflar düşürdüktan sonra elde kalan gelirdir. Bu gösterge işletmenin faaliyet karlılığını ölçen temel bir değerdir (Acar 2013). Çalışma kapsamında pamuk üreten işletmelerin yılın sonunda bir hektardan elde ettikleri toplam net kar aşağıda gösterilmektedir.

Net Kar = Brüt Kar – Toplam Sabit Masrafları

Net Kar = 664,42 – 753,3

Net Kar = - 88,88 \$

Araştırmada, pamuk üretiminde ton (hektar) başına düşen maliyet 600,40 \$ olarak hesaplanmıştır.

Toplam masraf

Ton Başına Maliyet = _____

Toplam elde edilen verim

1320,88

Ton Başına Maliyet = _____

2200

Ton Başına Maliyet = 600,40 \$

Ortalama Üretim Maliyetleri

Pamuk üretiminde bir hektar arazi için toplam masraf içinde değişen masrafların payı % 42,97, sabit masrafların payı % 56,03 olarak bulunmuştur. Çalışma bölgesinde;

1. yıl ortalama pamuk verimi = 22,4 ton/hek
2. yıl ortalama pamuk verimi = 20,7 ton/hek
3. yıl ortalama pamuk verimi = 20,1 ton/hek
4. yıl ortalama pamuk verimi = 20.1 ton/hek
5. yıl ortalama pamuk verimi = 22,1 ton/hek olarak hesaplanmıştır.

Pamuk yıllık bir bitki olduğu için üretim yılının sonunda elde edilen kütlü pamuk miktarı ortalama hektar başına 2,2ton/ha'dır. Yukarıdaki malumatlara ilişkin olarak pamuk bitkisinin maliyeti 600,40 \$/ton olarak hesaplanmıştır. Kütlü pamuğun kg satış fiyatı ise 0,56 \$'dır (Çizelge 4.18).

Çizelge 4.18. Pamuk Üretim Maliyeti

Faaliyetler	Birim	Miktar	Birim Fiyat (\$)	Toplam Tutar (\$)
Arazi kirası	Dönem	1 ha		530
Toprak işleme, sürüm	Saat	7	30,14	211
Gübreleme	Kg	2	30,5	61
Sulama	Gün	14	6,37	89,18
Çapalama (işçi)	Hektar	3	49,66	149
Hasat	Ton	2,2	0,53	116,6
Çiğit	Kg	70	0,64	44,8
Kimyasal ilaçlama	Kg	2	22,5	45
Vergi	Yıl	1	74,3	74,3
Toplam masraflar				1320,88
Genel idari masraflar (%3)				39,62
Masraf toplamının faizi (1/2'sinin %3'ü)				19,81
Toplam Tesis Dönem Masrafları				1380,31

Çalışmada ayrıca bölgede pamuk üretimindeki büyüme oranları da incelenmiştir. 1991 – 2017 yılları arasında pamuk üretim miktarlarında %0,093 oranında bir azalış görülmüştür. Büyüme oranı her üretim yılına göre alttaki çizelgede gösterilmiştir. Çizelgede de gösterildiği gibi pamuk büyüme oranları yıllar itibariyle değişiklik göstermiştir (Çizelge 4.19.).

Çizelge 4.19. Büyüme Oranı (Bölge Bazında)

Yıllar	Üretim Miktarı (Ton)	1991 Yılına Göre Büyüme Oranı (%)	Her Yıla Göre Büyüme Oranı (%)
1991	528005	100,00	100,00
2012	282569	-0,46	-0,46
2013	275116	-0,48	-0,026
2014	262816	-0,50	-0,044
2015	188340	-0,64	-0,28
2016	193049	-0,63	0,025
2017	259277	-0,51	0,34

Kaynak: Anonim - 2018a

Khatlon Bölgesi'nin geçmiş yıllardan günümüze kadar pamuk üretiminde sürekli bir dalgalanma gözlenmiştir. Ama oynamalar bazı hava koşullarından ve hastalıklar zararlılardan kaynaklanmaktadır. Son üretim yılı yani 2017 ciddi bir artış görülmektedir. Böyle bir artış ile pamuk üretimi devam ederse pamuk üretiminin geleceğini tahmin etme konusunda yardımcı olacaktır (İmrohoroğlu ve ark. 2012).

$$\text{Ortalama büyüme} = \left\langle \frac{\text{Mecvut}}{\text{Geçmiş}} \right\rangle * \frac{1}{n} - 1$$

$$\text{Ortalama büyüme} = \left\langle \frac{259277}{528005} \right\rangle * \frac{1}{7} - 1$$

$$\text{Ortalama Büyüme} = 0,49 * \frac{1}{7} - 1 \quad \text{Ortalama Büyüme} = - 0,07 * 100$$

Ortalama Büyüme Oranı = - 0.093%

Çizelge 4.20. Vakhsh İlinde Büyüme Oranları

Yıllar	Üretim Miktarı (Ton)	1991 Yılına Göre Büyüme Oranı (%)	Her Yıla Göre Büyüme Oranı (%)
1991	38867	100,00	100,00
2012	24088	-0,38	-0,38
2013	22350	-0,42	-0,07
2014	2195	-0,94	-0,90
2015	2378	-0,94	0,08
2016	19869	-0,49	7,36
2017	21000	-0,46	0,06

Kaynak: Anonim – 2018a

Çizelge 4.20’de Vakhsh İl’inde pamuk üretiminin geçmiş yıllardan günümüze kadar büyüme oranı gösterilmektedir. Çizelgede görüldüğü gibi pamuk üretiminde ciddi bir azalma gözlenmiştir. Çizelgeyi incelediğimizde pamuk üretiminde yıllar içerisinde gözle görülür bir azalma izlenmiştir. Bunun sebebi ise iklim koşulları ve pamuk üretiminde son zamanlarda artan zararlı ve hastalıklardır.

$$\text{Ortalama büyüme} = \left\langle \frac{\text{Mecvut}}{\text{Geçmiş}} \right\rangle * \frac{1}{n} - 1$$

$$\text{Ortalama büyüme} = \left\langle \frac{21000}{38867} \right\rangle * \frac{1}{7} - 1$$

$$\text{Ortalama Büyüme} = 0,54 * \frac{1}{7} - 1 \quad \text{Ortalama Büyüme} = 0,08 * 100$$

Ortalama Büyüme Oranı = -0.092%

Üstteki tablo ve formül yardımıyla Vakhsh İl’indeki pamuk üretimindeki büyüme hızını hesaplanmıştır. Vakhsh İl’indeki pamuk üretiminde 1991 ve 2017 arası ciddi bir azalma görülmektedir. Çünkü Sovyetler Birliği zamanında arazilerin büyük bir kısmında pamuk ekimi yapılmaktaydı.. Sovyetler Birliği’nden sonra araziler devlet tarafından her üreticiye belirli oranda dağıtılmıştır.

“Khojagii Dehkoni” yani Dehkan kelimesi Türkçe’de Çiftçi ve Khojagi ise Çiftlik diye adlandırılmıştır. Arazi kullanımını serbest bırakılarak üreticiler çoklu ürün yetiştirmeye yönlendirilmiştir. Bir sene iyi verim almadıkları takdirde bir sonraki sene başka ürünlere yönelmektedirler. Bu nedenle ülkede pamuk üretiminde büyüme hızı sürekli bir dalgalanma göstermektedir.

4.3. Regresyon Analizi

Pamuk üretiminde verim miktarlarını etkileyen bağımsız değişkenler olarak üreticilerin pamuk üretim deneyimi, yaş grubu, üreticilerin tarımdan elde ettikleri gelir kaynağı, işletme genişliği ele alınmıştır. Ele alınan iki faktörün ortalama üretim düzeylerini etkileyip etkilemediğini ve nasıl etkilediğini SPSS program desteği ile regresyon ve korelasyon katsayıları bulunarak değerlendirilmiştir. Pamuk deneyimindeki 1 birim artış ile verim 0,798 birim artmaktadır. Gelirdeki 1 birim artışı ile verim 0,912 birim artış göstermektedir. Arazi genişliği ise 1 birim artınca verim 1,916 birim artış sağlamaktadır. Bu artış istatistiki olarak önemlidir. Verim ve pamuk üretim deneyimi, gelir kaynağı, işletme genişliği düzeyleri arasında ciddi bir önemlilik görülmektedir ve birbirlerini olumlu yönde etkilenmektedirler. Verim ve yaş grubu arasında her hangi bir ilişki olmadığı ortaya konulmuştur. Yapılan analizde 0,05 anlamlılık düzeyinde model anlamlılığının F değeri 0,000 çıkmıştır. (Çizelge 4.21.).

$Y(\text{Ortalama Verim}) = X1(\text{Pamuk Üretim Deneyimi}) + X2(\text{Yaş Grubu}) + X3(\text{Üreticinin Gelir Kaynağı Tarımdan}) + X4(\text{İşletme Genişliği})$

$$Y = - 2.842 + 0.798 - 0.060 + 0.912 + 1.916$$

Çizelge 4.21. Regresyon Analizi

Bağımsız Değişkenler (Xi)	Katsayılar (Bi)	Standart Hata (Sbi)	R Kare	T Değeri (tbi)	F Değeri	Anlamlılık
Sabit Terim	-2.842	0.680		-4.180		0.000
Pamuk Üretim Deneyimi	0.798	0.287	0.891	2.779	163.886	0.007
Yaş Grubu	-0.060	0.215	0.891	-0.279	163.886	0.781
Üreticilerin Tarımdan Elde Ettiği Gelir	0.912	0.127	0.891	7.206	163.886	0.000
İşletme Genişliği	1.916	0.123	0.891	15.607	163.886	0.000

Dört değişken arasındaki (Pamuk Üretim Deneyimi, Yaş grubu, Üreticilerin Tarımdan Elde Ettiği Gelir, İşletme Genişliği) korelasyon katsayısı da çıkarılmıştır. Pamuk üretim deneyimi ve yaş grubu, üreticinin tarımdan elde ettiği gelir kaynağı, ve işletme genişliği arasındaki korelasyon katsayısı

$$R_1 = 0.461; R_2 = 0.093; R_3 = 0.209$$

olarak hesaplanmıştır. Yaş grubu ve üreticinin gelir kaynağı tarımdan, işletme genişliği arasındaki korelasyon katsayısı $R_4 = 0.308$; $R_5 = 0.201$ olarak hesaplanmıştır. Tarımdan elde edilen gelir kaynağı ve işletme genişliği arasındaki korelasyon katsayısı $R_6 = 0.540$ olarak hesaplanmıştır. Aralarında pozitif yönde korelasyon olduğu, doğrusal ve istatistiksel olarak önemli bir ilişki olduğu anlaşılmıştır (Çizelge 4.22.).

$$R = +0,896$$

Çizelge 4. 22. Korelasyon Katsayılar

		Pamuk Üretim Deneyimi	Yaş Grubu	Üreticinin Gelir kaynağı tarım da n	İşletme Genişli ği
Pamuk Ür. Den.	Pearson Korelasyon Anlamlılık. (1 - tailed) N	1 81	0.461 0.000	0.093 0.205	0.209 0.030
Yaş Grubu	Pearson Korelasyon Anlamlılık. (1 - tailed) N	0.461 0.000	1 81	0.308 0.003	0.201 0.036
Ürt. Gel. Kay. Tar.	Pearson Korelasyon Anlamlılık. (1 - tailed) N	0.093 0.205	0.308 0.003	1 81	0.540 0.000
İşletme Genişliği	Pearson Korelasyon Anlamlılık. (1 - tailed) N	0.209 0.030	0.201 0.036	0.540 0.000	1 81

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Tacikistan’da pamuk üretimi çok eski yıllara dayanmakta olup hala yaygın bir şekilde devam etmektedir. Ülke ekonomisine, kırsaldaki yaşayan nüfusa özellikle çiftçilere ciddi anlamda katkı sağladığı için pamuk üretimi geleneksel hale gelmiştir. Dünya ekonomisi canlandıkça insanların yaşam tarzı da değişmektedir. İnsanlar artık pamuklu giysileri ve pamuktan oluşan eşyaları daha çok tercih etmektedir. Bu ürünlere talep oldukça pamuk üretimi de ciddi bir hızla artmaktadır. Pamuk bitkisinin günlük hayatımızdaki kullanım alanları çok geniştir. Pamuk tarımı tekstil sektörünün en temel ve en önemli hammaddesidir. Ayrıca kozmetik sektörü, yem sektörü ve diğer sanayilerde de kullanılmaktadır. Pamuk bitkisi çok hassas bir bitki olduğu için aşırı sıcak iklimlerde yetişmemektedir. Birçok kaynağa göre pamuk üretimi iki çeşide ayrılmıştır. Eski dünya ve yeni dünya pamukları olarak adlandırılmıştır. Eski dünya pamukları çok yıllık olarak üretilmekte yeni dünya pamukları ise yıllık olarak üretilmektedir. Pamuk genellikle Şubat ve Nisan aylarında ekilmektedir. Çok yıllık pamuklar ise bazı Afrika bölgelerinde yetişmektedir. Pamuk üretiminde hakim olan ülkeler Çin, Hindistan ve ABD’dir.

Bu araştırma Tacikistan’ın Khatlon Bölgesi, Vakhsh İl’inde gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında toplam 81 adet pamuk üreten üretici ile bire bir görüşmeler şeklinde anket yapılmış ve sonuçları değerlendirilmiştir. Tacikistan’da, özellikle Vakhsh İl’inde pamuk üretimi ile ilgili her hangi bir araştırma ya da çalışma yapılmadığı için bu çalışmadaki bulgular karşılaştırılamamaktadır. Çalışma kapsamına alınan pamuk işletmelerinde üreticilerin yaş grubu 18 ve 65 yaş arasında değişmektedir. Yaş ortalaması 37,40 olarak bulunmuştur. Üreticilerin araştırma kapsamında eğitim seviyeleri incelendiğinde; % 70,4’ünün ortaokul mezunu, %24,7’sinin lisans mezunu, %1,2’sinin ise ilkökul mezunu olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda üreticilerin eğitim seviyesinin orta düzeyde olduğu söylenebilir. Ankette üreticilerin pamuk üretirken karşılaştığı sorunlara da değinilmiştir. Son zamanlarda küresel bir sıkıntı haline gelen iklim değişiklikleri pamuk üretiminde de olumsuz etkiler göstermektedir. Çiftçiler son zamanlarda bitki zararlıları ve hastalıklarla çok sık karşı karşıya kalmaktadırlar. Zararlılar ve hastalıklardan kurtarmak için kullandıkları kimyasal ilaçlar oldukça pahalıdır ve maliyeti yükseltmektedir. Çalışma sırasında üreticilere pamuk üretiminde tarımsal kredi desteklerine ihtiyaç duyup

duymadıkları ya da kullanıp kullanmadıkları sorulmuştur. Üreticilerin yaklaşık olarak %90'ı kredi desteklerinin pamuk üretiminde çok önemli olduğunu işaret edip, faizlerin yüksekliğinden dolayı kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Üreticilerin %95'inin beklentisi faizsiz kredi uygulaması yönündedir.

Tacikistan'da tarım sektöründe, özellikle de pamuk üretiminde bir takım destekler mevcuttur. Ancak sektörün daha da gelişmesi, üreticilerin teşvik edilmesi için kredilerin faizsiz ya da devlet desteği ile uygulanması gerekmektedir. Tarım kredileri üreticiler için oldukça önemlidir. Üreticilerin bazıları kredi kullanmamak için pamuktan elde ettiği kar ile bir sonraki döneme hazırlık yapmaktadırlar. Çünkü ülkede tarım kredi faizleri oldukça yüksektir. Çiftçilerin çoğu üretim için Rusya'dan kazandıkları para ya da eş-dost akrabadan aldıkları borçlar ile pamuk üretimini sürdürmektedir.

Pamuk bitkisi yıllık bir bitki olduğundan dolayı her sene verim vermektedir. Pamuk verimliliği Tacikistan'da bölgelere ve illere göre değişmektedir. Pamuk verimliliği araştırma bölgesinde ortalama bir hektar başına 2200 gr olarak bulunmuştur.

Pamuk üreten işletmelerde bir hektarda toplam masraflar içindeki değişen masrafların payı % 42,97, sabit masrafların payı % 56,03 olarak bulunmuştur. Çalışma bölgesinde bir ton pamuk maliyeti 600,40 \$ olarak hesaplanmıştır. Kütlü pamuk ürününün kg satış fiyatı ise 0,56 \$'dır. Bir ton pamuk ise yani tarla pamuğu çiftçi satış fiyatı 560 \$ olarak hesaplanmıştır. İşletmelerde ortalama hektar başına 2200kg pamuktan 1232 \$ olarak kazanç elde etmektedir. İşletmelerde bir hektara ortalama GSÜD 1320,88 \$ olarak bulunmuştur. Üreticilerin bir hektar başına elde ettikleri ortalama brüt kar ise 664,42 \$ olarak hesaplanmıştır. Çalışmada, üreticilerin net karı da değerlendirilmiştir. Net kar ise bir hektar başına -88,88 \$ olarak bulunmuştur. Görüldüğü gibi üreticiler üretim esnasında borca girmektedirler. Ama üreticilerin kullanılan arazilerin hepsi kendilerine aittir. Maliyet hesabında tarla kirası da hesaplama dahil edildiği için karlı görülmemektedir. Çalışma kapsamında, işletmelerin pamuk üretim verimliliğini etkileyen faktörlerle ilgili de değerlendirme yapılmıştır. Pamuğun ortalama verimliliğini etkileyen üç bağımsız değişken X1 (Pamuk Üretim Deneyimi), X2 (Üreticinin Tarımdan Elde Ettiği Gelir Kaynağı) ve X3 (İşletme Genişliği) ele alınmış, regresyon analizi yapılmış ve korelasyon

katsayıları hesaplanıp ortaya çıkarılmıştır. Bu üç bağımsız değişkenin pamuğun ortalama verimi üzerine istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde etkisinin olduğu saptanmıştır. Tacikistan’da pamuk konusunda önemli problem son zamanlardaki iklim değişikliği, bazı hastalıklar ve zararlıların olumsuz etkisinden dolayı meydana gelen düşük verimdir. Tacikistan’da Khatlon Bölgesi, özellikle Vakhsh İl’i pamuk üretimi için ve pamuk verimliliği için oldukça uygun bir bölgedir. Pamuk üretim kapasitesini yükselebilmek için devletin özellikle de Tarım Bakanlığı’nın, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların stratejik planlamalar yapması gerekmektedir. Çiftçiler mümkün olduğunca desteklenerek, kaliteli pamuk üretimine yönlendirilmelidir. Gerekli destek ve teşvikler sağlanırsa üreticilerin çoğu Rusya’ya ya da başka ülkelere gitmeyip pamuk üretimine yönelecektir. Üretimin artırılması ihracatı da arttıracaktır. Tabiki ihracatı artırmak için ve dünya piyasasında söz sahibi olabilmek için dünya standartlarına göre üretim yapılmalıdır ve her zaman devlet tarafından önemli destekler verilmelidir. Pamuk ihracatı artınca ve pamuk kalitesi dünyada tanınınca ülkenin uluslararası prestiji de yükselecektir. Böylece ülkeye yabancı döviz akımı sağlanacaktır. Kırsal alanların kalkınmasına, ayrıca ülke ekonomisinin canlanmasına da pozitif ekti gösterecektir. Ülkede işsizlik oranı yüksek olduğu için işsiz insanlara, özellikle kadınlara ve kırsalda yaşayan insanlara iş imkanı sağlayıp, ekonomik anlamda bağımsızlaşması konusunda ciddi katkı sunacaktır. Yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, pamuk üretimindeki var olan problemler çözümlerse pamuk üretimi arttırılırsa, pamuk kalitesi dünya standartlarına göre üretilirse, bölgedeki çiftçilerin özellikle kadın çiftçilerin sosyo – ekonomik durumu pozitif yönde etkilenecek ve pamuk ihracatından elde edilen kazanç ülke ekonomisine de ciddi katkılar sağlayacaktır. Çalışmadan elde edilen sonuçlardan yola çıkarak aşağıda bazı öneriler maddeler halinde sunulmuştur.

Buna göre;

- Pamuk üretiminde milli ve milletlerarası destek ve teşvikler arttırılmalıdır. Böylece çok sayıda çiftçi pamuk üretimine yönlendirilmiş olacaktır.
- Tacikistan pamuğunun özellikle uluslararası pazarlarda, kongrelerde, sempozyumlarda, fuarlarda sürekli ve düzenli bir tanıtımının yapılması çok önemlidir. Tacikistan pamuğu dünyada tanıtıldıkça talebi de artacaktır.

- Devlet tarafından özellikle de Tarım Bakanlığı ve diğer ilgili kurumlar tarafından pamuk üreten çiftçilere tohum, gübre vb çeşitli girdiler konusunda destekler sağlanmalıdır.
- Pamuk üreticilerine özellikle üretim döneminde düşük faizli kredi desteği verilmelidir. Anket çalışması sırasında bu konunun çok önemli olduğu izlenmiştir. Çiftçiler kredilere ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak faizler yüksek olduğu için kredi almamayı tercih etmektedirler. Üreticiler yüksek faizli kredilerden şikayetçidirler. Bu nedenle bölgede kredi destekleri pamuk üretiminin artırılması için gün gittikçe önem kazanmaktadır.
- Bölgede son zamanlar da pamuk üretimini zararlı böcekler ve hastalıklar olumsuz etkilemeye başlamıştır. Devlet ya da Tarım Bakanlığı tarafından böcek ilacı ve haşereleri ile mücadele konusunda destekler verilmelidir. Çünkü çiftçilerin en büyük sorunlarından birisidir.
- Tacikistan'da organik pamuk lifi üretimi artırılmalıdır. Bu bağlamda üreticilere teşvik ve destekler sağlanmalıdır.
- Tarım Bakanlığı tarafından ülkenin diğer illerinde istatistiksel olarak veri toplanması için sistematik ve düzenli bir şekilde bilgilendirme yapılmalı ve üreticilere eğitim faaliyetleri yapılmalıdır.
- Genç nüfusu tarıma yönlendirmek için devlet çeşitli teşvikler ve imkanlar sunmalıdır.
- Genç çiftçiler; tecrübe kazanmaları ve yeni bilgiler öğrenmeleri için gelişmiş ülkelere (ABD, Çin, Türkiye vb) gönderilmelidir.
- Yenilenen bilgilerle ilgili, yeni tarımsal teknolojilerle ilgili çiftçilere düzenli bir şekilde eğitimler, seminerler düzenlenmelidir.
- Tarımsal danışmanlık kurumları, özellikle pamuk ile ilgili danışmanlık hizmetleri veren şirketler teşvik edilmelidir.
- Pamuğun ne kadar önemli olduğu konusunda tüketiciler bilgilendirilmeli tüketimin artması konusunda gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Pamuk tekstil sanayinin en temel hammaddesi olarak hem kozmetik sektöründe hem yem sektöründe hem de çeşitli yağ sanayilerde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.
- Tacikistan'da tekstil sektörü ve diğer pamuk kullanan işletmelerin sayıları artırılmalıdır.

- Pamuk bitkisinin ihracatının yükselmesi için ülkede uygulanan vergilerin azalması çok önemlidir.
- Pamuğun kalitesi yükseltilmeli ve işleme kapasitesi artırılmalıdır. Tam bir değer zinciri ile, sadece elyaftan daha fazla ihracat geliri elde edilecektir.
- Kaliteli pamuk tohumu ve iklime uygun farklı çeşitlerde ithalat konusunda devlet destek sağlamalıdır.
- Geçmişte, Tacikistan yaklaşık olarak bir milyon tondan fazla pamuk üretmekteydi. Ancak planlı bir ekonomiden serbest ekonomiye geçiş nedeniyle artık üretim çok azalmıştır. Üretimi arttırmak için ve pamuk verimliliğini yükseltmek için devlet çiftçilere ciddi bir destek sağlamalıdır.

•
Sonuç olarak pamuk üretiminin ve verimliliğinin artırılması demek ülke ekonomisine katkı sağlanmak demektir. Üretimin artırılması, işsizlik oranını ülkede düşürecek üreticilerin sosyo-ekonomik durumunu güçlendirecektir. Verimliliğin ve kalitenin yükselmesi, maliyetleri düşürecek, karlılık yükselecek, sektörün dünya pazarlarına açılmasına yol açacak, uluslararası piyasada tanındıkça Tacikistan pamuğunun talebi artacaktır.

KAYNAKLAR

Acar, M., 2003. Tarımsal İşletmelerinde Finansal Performans Analizi. Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (20): 21-37.

Aktan, C. C., 1999, 2000’li Yıllarda Yeni Yönetim Teknikleri (2) Stratejik Yönetim. İstanbul: TÜGİAD Yayını, İstanbul.

Albayrak, H. 2014. Aydın Merkez İlçesi Pamuk Üretiminde Yetiştirme Koşullarının Verim, Lif ve Tohum Özellikleri Üzerine Etkisi . Adnan Menderes Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. *Yüksek Lisans Tezi*, Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Anabilim Dalı

Anonim, 1996. İstanbul Ticaret Borsası. Türk Tarımında Pamuğun Yeri ve Önemi. Yayın No. 1996 – 56.

Anonim, 2007. Labor Conditions in the Tajikistan Cotton Industry. A research report conducted by the International Labor Rights Forum (ILRF) and the Tajikistan Social Institute for Youth and Civilization (Erişim tarihi; 22.05.2019).

Anonim, 2017. Tacikistan İstatistik Komitesi, Pamuk üretimi 1991 ve 2017 arasında.

Anonim, 2018a. Tacikistan’da Pamuk Yetiştiriciliği 1991, 2012, 2017 yıllar arası. Tacikistan İstatistik Komitesi, 2018.

Anonim, 2018b. The Economic- Importance of Cotton Insects and Mites. THE WORLD AND UNITED STATES COTTON OUTLOOK James Johnson, Stephen MacDonald, Leslie Meyer, and Lyman Stone. U.S. Department of Agriculture. Presented Friday, February 23, 2018.

Anonim, 2019a. Wikipedi. History of Cotton.
https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_cotton (Erişim tarihi; 20.02.2019).

Anonim, 2019b. Pamuğun kullanım alanı,
http://www.taris.com.tr/pamukweb/t_pamuk_hak.asp (Erişim tarihi; 21.02.2019) .

Anonim, 2019c. Pamuk Ekim ve Yetiştirme Süreci.
<http://www.yupastekstil.com.tr/pamuk.php> (Erişim tarihi; 21.02.2019).

Anonim, 2019d. Pamuk nedir? Nerelerde yetişir.
<http://www.harbiforum.net/portal/pamuk-nedir-nerelerde-yetisir/>(Erişim tarihi;22.02.2019)

Anonim, 2019e. Pamuk nedir?. <https://www.dersimiz.com/bilgibankasi/pamuk-nedir-hakkinda-bilgi-531> (Erişim tarihi; 22.02.2019)

Anonim, 2019f. Pamuk bitkisi. <https://tekstilbilgi.net/pamuk-bitkisel-ozellikleri.html> (Erişim tarihi; 22.02.2019)

Anonim, 2019g. Pamuğun tarihteki yeri. <https://www.ramazanzengin.net/> (Erişim tarihi;22.02.2019)

Anonim, 2019h. Lif bitkileri.
https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/65887/mod_resource/content/1/lif4.pdf
(Erişim tarihi; 22.02.2019).

Anonim, 2019i. Pamuk raporu 2018
http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=30467&tipi=17&sube=0 (Erişim tarihi; 27.02.2019).

Anonim, 2019j. Dünyada en çok ticareti yapılan 10 ticari mal
<https://onedio.com/haber/dunyada-en-cok-ticareti-yapilan-10-ticari-mal-707962> (Erişim tarihi; 11.03.2019).

Anonim, 2019k. The sustainable trade initiative, BCI Tajikistan
<https://www.idhsustainabletrade.com/project/tajikistan/> (Erişim tarihi; 21.03.2019).

Anonim, 2019 l. Tacikistan İstatistik Komitesi, <https://www.stat.tj/tj/macroeconomic-indicators> (Erişim tarihi: 29.03.2019).

Anonim, 2019m. International Trade Centre, Trade Map, <http://www.intracen.org/> (Erişim tarihi: 04.03.2019).

Anonim, 2019n. The İmportance of Cotton. National Cotton Council of Amerika US,
<https://www.cotton.org/pubs/cottoncounts/story/importance.cfm> (Erişim tarihi: 07.05.2019).

Anonim, 2019o. Swot analizi. <https://www.google.com/search?q=swot+analysis> (Erişim tarihi; 15.05.2019).

Anonim, 2019p. United States Department of Agriculture. Foreign Agricultural Service February 2019. Cotton: World Markets and Trade.

Anonim, 2019r. Food and Agriculture Organization of the United Nations.
<http://www.fao.org/home/en/>

Anonim, 2020. Cotton and Its by – Products in Uganda. Analysis of Cotton by – Products Survey. United Nation UNCTAD. Project: 1617K - Funded by the United Nations Development Account - 2016-2019.

Atış, E., 2001, Türkiye’de arazi degradasyonu sorunu ve bu sorunun çözümüne yönelik politikalar, Türkiye Ziraat Odaları Birliği Yayınları No:213, Ankara.

Birinci, A., Küçük, N. 2004. Erzurum İli Tarım İşletmelerinde Buğday Üretim Maliyetinin Hesaplanması. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü. Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü. *Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Derg.* 35 (3-4), 177-181, 2004.

Bursa, N., Ercan Y., 1992. Maliyet Muhasebesi, Ders Yayınları, (4): 1-2, İstanbul.

Başbağ, S., Ekinci, R., Gencer, O., 2008. Pamukta Bazı Karakterlere İlişkin Heterotik Etkiler ve Korelasyon Analizleri. Ankara Üniversitesi.Ziraat Fakültesi. *Tarım Bilimleri Dergisi 2008, 14 (2) 143 – 147.*

Bashimov, G. 2014. Özbekistan Pamuk Sektörünün Rekabet Gücünün Belirlenmesi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü. *Derg. 2(1):99 – 104, 2015.*

Bashimov, G., Çiçek, R., 2017. Orta Asya ülkelerinin tarım ürünlerinde karşılaştırmalı üstünlüğünün belirlenmesi. Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde. *İktisadi Yenilik Dergisi, Cilt: 4, sayı: 3, Temmuz 2017.*

Bashimov, G. 2017. Orta Asya Ekonomilerinin Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründeki Uluslararası Rekabet Gücü. Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Öğrencisi, Niğde. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi. 5, (2), ss.23-33. ISSN:2147-804X. <http://www.isletmeiktisat.com>*

Bashimov, G. 2018. Tacikistan’ın Pamuk Sektöründeki Rekabet Gücü, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, SBE Doktora Öğrencisi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi • Yıl: 8 • Sayı: 16 • Nisan 2018, e-ISSN 2146-1406, ss. 20-36.*

Bashimov, G. 2018. Türkmenistan’da Pamuk Üretim ekonomik Yönden Değerlendirilmesi ve Pazarlama Sorunlarını Analize Yönelik bir Araştırma. Doktora tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Genel İşletme Bilim dalı.

Boboyorov, H. 2012. Personal Networks of Agricultural Knowledge in the Cotton-Growing Communities of Southern Tajikistan. Academy of ScienceS of Tajikistan. Resources/MB_300407_E.pdf (accessed February 22, 2012), 5.

Coman, A., Ronen, B. 2009. Focused SWOT: diagnosing critical strengths and weaknesses. *International Journal of Production Research*, 47 , 5677– 5689.

Cohen, J. (1988). Statistical power analysis for the behavioral sciences (2nd ed.). Hillside, NJ: Erlbaum.

Chaudhry, M. R. 2016. Cotton Breeding: Developments and Oppotunities. Technical Information Section International Cotton Advisory Committee. 33rd International Cotton Conference Bremen, March 16 - 18, 2016.

Çakır, S. 2005. Adana İlinde Tarımsal Kuruluşların Tarımsal Üretim Maliyetleri Hesaplama Yöntemlerinin Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Çukurova Üniversitesi. Fen Bilimler Enstitüsü. Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı.

Çiçek, R.ve Bashimov, G. 2016. Orta Asya'nın Pamuk Ticaretindeki Karşılaştırılması Üstünlüğünün Belirlenmesi. Niğde Üniversitesi, İİBF. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt 12, Sayı 28, 2016 .

ÇOPUR, O. 2018. GAP Projesinin Türkiye Pamuk Üretimine Etkisi: Son On Yılda Değişimler. Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü. *ADYÜTAYAM* 6, (1); 11-18, 2018.

Demirtaş, M. 2006. Traktöre Monte Edebilir Tip Pamuk Hasat Makinasının Bazı Pamuk Çeşitleri Üzerindeki Performansının Belirlenerek Ekonomik Analizinin Yapılması. *Yüksek Lisans Tezi*. Adnan Menderes Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü.

Dochia M., Sirghie C. 2012. Cotton fibres . “Aurel Vlaicu” University of Arad, Romania, R. M. KOZŁOWSKI, Institute of Natural Fibres and Medicinal Plants (INF&MP), Poland and Z. ROSKWITALSKI, Izba Bawełny Gdynia, Poland.
© Woodhead Publishing Limited, 2012

Dolar, M.S. 1984. Akdeniz Bölgesi Pamuklarında Görülen Songunluk Hastalığı (Verticillium dahliae Kleb.)'na Karşı Bazı Pamuk Çeşitlerinin Duyarlılıklarının Saptanması Üzerinde Çalışmalar. Eylül 1984.

Enciso, J. M., Colaizzi, P. D., Multer, W. L. 2005. Economic Analysis Of Subsurface Drip Irrigation Lateral Spacing And Installation Depth For Cotton. Transactions of the ASAE Vol. 48(1): 197–204 2005 American Society of Agricultural Engineers ISSN 0001–2351.

Ferrigno, S.ve Pershau, A. 2014, Organic Cotton Production and Precessing in Tajikistan: an assessment of the currentsituation and future potential. *A report for and commissioned by the International Trade Centre, Geneva, 2014*

Güneş, E. 1993. Çukurova’da Pamuk Üretimi, Üretim Maliyeti, Fşyat Oluşumu ve Pazarlaması Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü. Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı. *Yüksek Lisans Tezi.*

Gürel, E., Tat, M. 2017. SWOT Analysis: A Theoretical Review. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research* Cilt: 10 Sayı: 51 Volume: 10 Issue: 51.

Güven, H. 1974. Pamuk Sorunu Paneli Açış Konuşması. İzmir Ticaret Borsası, İzmir Ticaret Odası, Ege Bölgesi Sanayi Odası, *İzmir Pamuk İhracatöları Birliği.* 6 Aralık – 1974.

Hussain, D., Figueiredo M., Ferreira, F., 2009. SWOT Analysis of Pakistan Textile Supply Chain. NED University of Engineering and Technology. University of Minho, School of Engineering. IX Congreso Galego de Estatística e Investigación de Operacións Ourense, 12–13–14 de Novembro de 2009.

İmrohoroğlu, A., İmrohoroğlu , S., Üngür, M., 2012. Türkiye’de Tarım Sektöründe Verimlilik ve Büyüme. TEPAV Yayınları, (64): ISBN 997 – 9944 – 927 – 55 – 0.

İnan İ. H. 1998. Tarım ekonomisi ve işletmeciliği, Genişletilmiş 4. Baskı, Avcı Ofset, Tekirdağ.

Karadaş, K. 2016. Ağrı İli Tarım İşletmelerinde Buğday Üretim Maliyetinin Hesaplanması. Iğdır Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, *Iğdır. Alinteri.* 31 (B) - 2016 33 - 41 ISSN:1307-3311.

Keskin, A. 2011. Ekonomik Kalkınmada Beşeri Sermayenin Rolü ve Türkiye. Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* Cilt: 25, Sayı: 3-4, 2011.

Khan, M., Mahmood, H. Z., Domalas, C.A. 2014. Pesticide use and risk perceptions among farmers in the cotton belt of Punjab, Pakistan. Department of Management Sciences, COMSATS Institute of Information Technology, Lahore, Pakistan . Department of Agricultural Development, Democritus University of Thrace, GR-682 00 Orestiada, Greece. *Crop Protection*67 (2015) 184 – 190.

Küçük, E. 2005. Yeni Üretim Ortamında Genel Üretim Maliyetleri ve Kayseri’deki Bazı Uygulamalara İlişkin Bir Araştırma. Erciyes Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 25, Temmuz – Aralık 2005, ss.

Madsen, D. Ø. 2016. SWOT Analysis: A Management Fashion Perspective. *International Journal of Business Research*, 2016, 16 (1), pp.39-56., 10.18374/IJBR-16-1.3. hal-01306102.

Moradi, M.M. 2018. Afganistan’da Safran Üreten İşletmelerin Ekonomik Analizi. *Yüksek Lisans Tezi*. Uludağ Üniversitesi. Fen Bilimler Enstitüsü. Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı.

Neuman, W. L. 2006. Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches. Pearson Publishing: Sixth edition.

Okumuş, M. 2012. Tarım Politikaları ve Zaman Serileri Analizi: Türkiye’de Pamuk Fiyatlarına Bir Uygulama. Adnan Menderes Üniversitesi. Fen Bilimler Entitüsü. Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı. *Yüksek Lisans Tezi*.

Orsenna, E. 2008, Pamuk ülkelerine yolculuk; Küreleşme üstüne küçük elkitabı.

Osito I. C., Onyebuchi I. R., Justina N, 2014. Organization’s Stability and productivity: the role of SWOT analysis an acronym for strength, weakness, opportunity and Threat. *International Journal of Innovative and Applied Research*, 2 (9): 23- 32.

Önder K. 2017. Pamuk arzını etkileyen faktörlerin panel veri ile analizi: 2000 – 2015. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İİBF, İktisat Fak. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, *İİBF Dergisi*, Nisan 2017, C. 12, 5. 1, 83 – 98.

Özer O.O. ve İlkdoğan, U. 2013. Box – Jenkins Modeli Yardımıyla Dünya Pamuk Fiyatının Tahmini. Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, AYDIN. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, ANKARA. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi* 2013 10(2).

Özgürsoy S. 2006. Hatay İlinde Zeytin ve Zeytin Yağı Sektörünün Ekonomik Analizi. *Doktora Tezi*, ÇÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana

Özkan, B., 1997. İkinci Ürün Mısırdaki Azot Gübrelemesinin Ekonomik Analizi. Anadolu, J. AARI, 7(1): 135 – 145.

Sabbag O. J. ve Costa, S. M. A. L. 2014. Strategic planning for dairy cattle: SWOT analysis applied to a property of a farmers' association in Dracena, São Paulo state, Brazil. Universidade Estadual Paulista Julio de Mesquita Filho (UNESP). INTERAÇÕES, Campo Grande, v. 16, n. 1, p. 109-118, jan./jun. 2015.

Sajjadi, S.N., Rajabi, H., Hamidi, M., Hajizadeh, A. 2018. SWOT analysis of the marketing of badminton premier league of Islamic Republic of Iran. Servicio de Publicaciones de la Universidad de Murcia Murcia (España). ISSN edición web (<http://revistas.um.es/sportk>): 2340-8812

Suguiyama, L. ve Osteen, C. 1988. The Economic- Importance of Cotton Insects and Mites. United States Department of Agriculture. Economic Research Service. Agricultural Economic Report Number 599.

Tekinel, O., Yurdakul, O., Ören, N. 1990. Tekstil Sektöründe Standart Uygulamaların Önemi. Türkiyede Pamuk ve Pamuklu Dokuma Sanayii Üretimi, Dış Ticareti ve GAP'ın Olası Etkileri. Adana Sanayi Odası – Türk Standartları Entitüsü Adana Temsilciliği. 1990.

Tepebaşılı, L. 2012. Kahramanmaraş İli Pamuk Ekim Alanlarında Tarımsal İlaç Kullanım Durumu. *Yüksek Lisans Tezi*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Bitki Koruma Anabilim Dalı.

Tonta Y., 2008. Regresyon Analizi. yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/courses 2008, 5002.

Topcu, Y., Uzundumlu. A. S., Karadaş, K. 2012 . Erzurum İlinde Şekerpancarı Üretim Maliyeti. Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi Iğdır University Journal of the Institute of Science and Technology* 2(2,Ek:A): 41-50, 2012.

Tuncer, S. 1972. Türkiye'de pamuk; İktisadi araştırmalar vakfı.

Uyguner, Z. 2016. Pamukta Kaliteye Etki Eden Mekanizasyon ve Çırcırlama Uygulamaları. Harran Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. *Yüksek Lisans Tezi*. Tarım Makinaları Anabilim Dalı. Şanlıurfa.

Vitale, J. 2018. Economic importance of cotton in Burkina Faso. FAO, 2018.

Vural, H., 2017, Tarım ve Gıda Ekonomisi İstatistiği. Uludağ Üniveristesi, Ziraat Fakültesi, Ders Notları no.107.

Wilson, R. M., Gilligan, C., 2005. Strategic marketing management: planning, implementation and control. Routledge, 2015.

Yalçın, İ., Yavaş, İ., Topuz, N., Ünay, A. 2009. Pamukta Farklı Üretim Tekniklerinin ve Büyüme Düzenleyicisi PİX'in Verim ve Erkencilik Üzerine Etkisi". 1.Adnan Menderes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Makinaları Bölümü, Aydın. 2. Adnan Menderes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü, Aydın. *ADÜ Ziraat Fakültesi Dergisi* 2009; 6(1): 29-33.

Yılmaz, Ş. G. 2012. İşletmelerde Pamuk Üretim Maliyeti, Karlılık Düzeyi ve Uygulanan Politikaların Değerlendirilmesi: Antalya İli Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi. Fen Bilimler Enstitüsü. *Yüksek Lisans Tezi*. Tarım ekonomisi Anabilim dalı.

Yılmaz Ş.G. ve Gül, M. 2015. İşletmelerde Pamuk Üretim Maliyeti, Karlılık Düzeyinin Değerlendirilmesi: Antalya İli Örneği. Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, 07100 Antalya. Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, 32260 Isparta. ISSN:1300-9362 20(2):27-41 (2015).

Yılmaz, Ş. G., Gül, M. 2016. İşletmelerde Pamuk Üretim Tekniği ve Girdi Kullanım Durumu: Antalya İli Örneği. 1. Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, 07100 Antalya, Türkiye, 2. Süleyman Demirel Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, 32260 Isparta, Türkiye. *Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4(5): 384-394, 2016.

Zhang, T. 2011, The cotton sector in China. The sustainable trade initiative. August – 2011.

EKLER

TACİKİSTAN'DA PAMUK ÜRETEN İŞLETMELERİN EKONOMİK ANALİZİ ANKET FORMU

Not: Bu anket çalışması Uludağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Yüksek Lisans tez çalışmasının bir parçasıdır. Elde edilen bilgiler sadece araştırma amacı ile kullanılacaktır.

Anket No: İl: Köyü:

İşletme Genişliği:

Hangi Üretim Yılındasınız?

Yıl, 2.Yıl, 3.Yıl, 4.Yıl, 5. Yıl, 6.Yıl.

1-

Yaşı	Cinsiyeti	Eğitim durumu	Ailedeki birey sayısı	Kaç yıldır tarımla uğraştığı?

2 - Üretici ailesinin yaş ve istihdam özellikleri:

Üretici ailenin nüfusu						Ailede çalışan nüfus	
0 –6yaş	7 – 14 yaş	15 – 30 yaş	31 – 49 yaş	50 – 64 yaş	65<yaş	Tarım	Tarım dışı
K							
E							

3 -İşletmede aile işgücü kullanım durumu:

Çalışılan gün	7 – 14yaş		15 – 30yaş		31 – 49yaş		50 – 64yaş		65<yaş	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
İşletmede										
Pamuk üretiminde										
Hasatta çalışan kişiler										

4- Tarımda üretim deneyimi (yıl):

5- Pamuk üretim deneyimi (yıl) :

.....

6- Pamuk yanında başka ürünler yetiştiriyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır

7- Evet ise hangi ürünler? (lütfen yetiştirdiklerinizin hepsini işaretleyin)?

- a) Buğday
- b) Mısır
- c) Pirinç
- d) Süpürge
- e) Arpa

8- Pamuk tarımı yapma nedeniniz nedir?

- a) Esas geçim kaynağım
- b) Ek gelir kaynağım
- c) Diğer.....

9- Hangi çeşit pamuğu yetiştiriyorsunuz?

10- Üreticinin gelir kaynağı:

Tarımsal gelir(TJS/yıl) Tarım dışı gelir (TJS/yıl).....

11- Bakım zamanında(yabani otlardan) işçilere nasıl ödüyorsunuz?

- a) Aile üyeleri
- b) Gündelik işçi
- c) İmece usulü (yani diğer köylülerle beraber)

12- Hasat nasıl yapılır?

- a) Elle
- b) Makineyle

13- Sizin için hangi sistem daha avantajlıdır?

- a) Kolhozlar ve sovhozlar
- b) Dehkan çiftlihi(Şahsi çiftlik)

14- Kaç kere hasat yapılır?

- a) Bir kere
- b) İki kere
- c) Üç kere
- d) Dört kere
- e) Beş kere

15- Böcekler için hangi kimyasal ilaçları kullanıyorsunuz?

16- Tarımda elde edilen gelirin % kaçını pamuk geliri oluşturmaktadır?

17- Ekim maliyetiniz dekara başına ne kadar olacak?

	Dönem/Yıl	Birim fiyat (TJS)	Toplam (TJS)
Benzin kirası			
Traktör masrafı			
İşgücü			

18- İşletmenin arazi varlığı:

Mülkiyet durumu	Tarla(da)	Bahçe(da)	Bağ(da)
Mülk			
Kira			
Ortak			
Diğer			
TOPLAM			

19- Pamuk üretimi için arazi kira masrafları nasıldır?

Arazi	Dönem/Yıl	Kira bedeli (da)	Toplam
Tarla			
TOPLAM			

20- Pamuk üretim yıllarında gübre kullanım miktarları nedir?

Yıllar	Miktar(kg)	Birim fiyat (TJS)	Toplam (TJS)
Birinci yıl			
İkinci Yıl			
Üçüncü Yıl			
Dördüncü Yıl			
Beşinci Yıl			
Altıncı Yıl			

21- Pamuk üretimindeki gerçekleşen sulama maliyetleri nedir?

Yıllar	Sulama sayıları	Birim fiyat (TJS)	Toplam (TJS)
Birinci yıl			
İkinci Yıl			
Üçüncü Yıl			
Dördüncü Yıl			
Beşinci Yıl			
Altıncı Yıl			

2017YILI PAMUK MALİYET TABLOSU(da başına)							
KÜLTÜREL İŞLEMLER		Kullanılan Malzeme				İşçilik ve Makine Gücü	Masraflar Toplamı
		Cinsi	Miktar	BirimF	Tutar		
			kg-adet-	TJS/kg-	TJS/d	TJS/da	(TJS/da)
1	Tohum						
2	Mekanik işlemleri						
3	Sulama						
4	El işleri						
5	İlaç kullanımı						
6	Zehir(kimyasal ilaç)						
7	Biomateriyal kullanımı						
8	Hasat						
9	Vergiler						
10	Harcamalar damışmanlık						
11	Harcamalar transportlar için traktor vs						
12	Diğer harcamalar						
13	ARA						
14	Döner Sermaye Faizi						
15	Genel İdare Giderleri						
16	Tarla Kirası						
17	ÜRETİM MASRAFLARI TOPLAMI(ÜM)(1+.....						
18	AnaÜrün Verimi(Kg/da)						
19	Ana Ürün Fiyatı(AFG/kg)						
20	YanÜrün Verimi(AFG/da)						
21	Yan Ürün Fiyatı(AFG/Kg)						

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Mukim SİAMARDOV
Doğum Yeri ve Tarihi : 21.09.1989, Vakhsh, Tacikistan
Yabancı Dil : Tacikçe, Farsça, Rusça, İngilizce, Türkçe, Almanca,

Eğitim Durumu
Lise : Düz okul №17, Vakhsh, Tacikistan
Lisans : Tacik Tarım Üniversitesi, Elektrik Müh. Dushanbe,
Tacikistan
Yüksek Lisans : Uludağ Üniversitesi, Ziraat Fak. Tarım Ekonomisi

Çalıştığı Kurum/Kurumlar : Public Organization “Office of Civil Freedom” Hesap
Müdürü

İletişim (e-posta) : mukimsiamardov@gmail.com

Yayımları

AB İle Türkiye’de Organik Ürün Tercihinde Tüketici Davranışları Üzerine Etkili Olan Faktörler; Bursa İlinde Bir Araştırma. ÇUKUROVA ARAŞTIRMALARI. Sayı , s. 97 - 107